

P. 11
34

An. VI, Nr. 7-9

IULIE—SEPT. 1940

APOSTOLUL

Revistă literară, științifică și educativă

Apare sub auspiciile Asociației profesorilor și învățătorilor
din Județul Neamț

Redacția: Școala Normală de Învățători — Piatra-Neamț

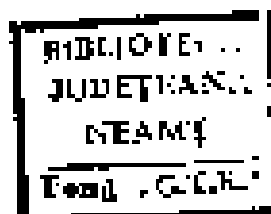
Au mai achitat abonamentul pe 1939 :

Aurel Vasiliu, Ioan Carp din circ. Bălătești. Al. Apostolescu din circ. Bărgăuanii. I. Tărăbol, Ioana Craiu, Margareta Calapăr, C. Podoleanu, Mihai Cojocaru din circ. Bodești. V. Hârlea, C. Botez, C. Pădure, V. Petrovici, V. Adam, Silvia Rotaru din circ. Borlești. El. Sandescu, Ioana Heth, C. Popescu, Maria Popa, Eugen Macovei, Cornelia Hrițcu, C. Berbecaru, Al. Sturzu, Ostahie Eufrosina, Paul Petrescu, D-tru Popovici, V. Lămâile, Ion Luca, I. Arslie, Sava Poiană, C. Romanescu, I. Popescu, Petru Cimpoeșu, D-tru T. Silian toți din circ. Broșteni. Maria Andronic, Laurențiu Popa, Ana Vlăsesc, Mihai Andreiescu, Gh. Adăscăliței, Gh. Mareș, N-lai Adăscăliței, Ion Blaga, C. Nicolau, Vas. Timică, Gh. Lungu, Maria Mihallescu, D-tru Borș toți din circ. Dochia. Ioan Ursu, Const. Vasiliu, Gav. Simionescu din circ. Galu, Stefan Avram, Cons. Coman, Zoe Podoleanu, El. Romanescu, Nec. Gheorghiu, Gh. Patrașcu din circ. Gîrov. Balasa Galnăscu, V-le. Alourel, Maria Crepleh, Maria Veronim, Stef. Obreja, Laura Ionescu, Virginia Galnăscu, Gr. Sereda, C. Matei toți din circ. Hangu. Nec. Moga, Petru Drăgușanu din circ. Pângărași. Gh. Revaru, N. Moroșanu, V. Crăceanu, Pr. Nichila Fulorea, I. Ieremia, C. Elisel, C. Resmeriță, Gh. Boancă, Marin Culbaru, Maria Danilescu, Petre Gavrilu, C. Dima, Th. Bărlădeanu, Paul Stolan, Cristina Teodorescu, N. Andone, V. Măpă, Maria Scutaru, V. Ostahie toți din circ. Petricani. Eman. Albu, Sultana Borceanu, Ana Pușchin, Maria Mocanu, Ion Parlea, Cleopatra Mera, Gh. Grădinaru, Gh. Iamandi, D-tru Dumitriu, Lucreția Vremir, Gh. Ionescu, Gh. Groapă, Al. Escu, N. Toma, Ecat. Imbru, Gr. Merlicaru, Gh. Mănteanu, Oct. Popescu, Ort. Vremir, Al. Trifan, C. Gherghel, Pr. Stefan Romanescu, C. Ioc, Maria Bicașanu, Viorica Teodănescu, Ioan Donișă toți din circ. Podoleni. N. Hanganu, V. Ciurdea, Ioan Cristall, Ioan Tomescu, Gh. Calistru, Pr. M. Ioniță, Ana Teodorescu, Gh. Măreuță, Ioan Ionescu, Eugenia Moale, Ecat. Căpitanu, Al. Podoleanu, El. Piperu, Ioan Jigău, toți din circ. Roznov. N. Ploscaru, Clement Podoleanu, D-tru Țipa, M. Tabacaru, C. Lupu, Th. Ursu, C. Țipa, Iorgu Sentea, N. Bejan, Profira Grigorescu, Alexandrina Apostoliu, El. Nițu, Ana Pantazopol, Maria Teodorescu, Pompei Atanaslu, Petru Nistor, N. Țepeș, Zenobia Grigoraș, Ecat. Manollescu toți din Buhuși. Dragomir E., Dimovici D., Sălăgeanu St. Nistor V., Sîrghie C., Popescu L., Irimescu I., Ghiurea Gh., Zăgrava A. Ruscănu D., Diaconu M., Grecu Viorel, Anghel C., Dimitriu M., Luca N., Palade C., Popa Iulia., Savin St., Trofin C., Petrașcu Al., Vasiliu C., Ionescu Gh., Helta C., Stolan Al., Popovici Gh., Pișcu C., Livescu V., Lehănceanu I., Dimitriu M., Chițigoi Gh., Andrei V., Alexandrescu C., Stroescu N., Săncă C., Răpaș V., Movileanu I., Mihuț C., Melica I., Maria C., Maftei P., Fillmon V., Acasandrei P., Vărlan Al., Simion M., Roșca C., Popescu, I. Popa Al., Pleșca Gh., Piclea Gh., Petrescu F., Pavlica I., Pascaru H., Olteanu D., Matasă C., Manole V., Maftei C., Ionescu C., Dumbrăveanu Gh., Dobrescu Al., Dinulescu Andrei, Dimache E., Diaconu M., Chiriță V., Bucurescu I., Bărsan E., Arslie M., Alexandrescu D., Ieremia Gh., Vornicu V., Volcan L., Vasilache V., Tugulea C., Țiței N., Țăranu Al., Teodorescu C., Stroescu A., Sandu A., Rotaru A., Roșu Gh., Postolache H., Popescu P., Popa V., Popa V., Nuțu V., Neșțian Gh., Humă M., Hreamătă A., Gramaticu H., Grințescu N., Grigore N., Gospodaru E., Gola D., Fillmon O., Co-

APOSTOLUL

Revistă literară, științifică și educativă

Director: PROF. VICTOR IĂRĂND

Intreita slăviere

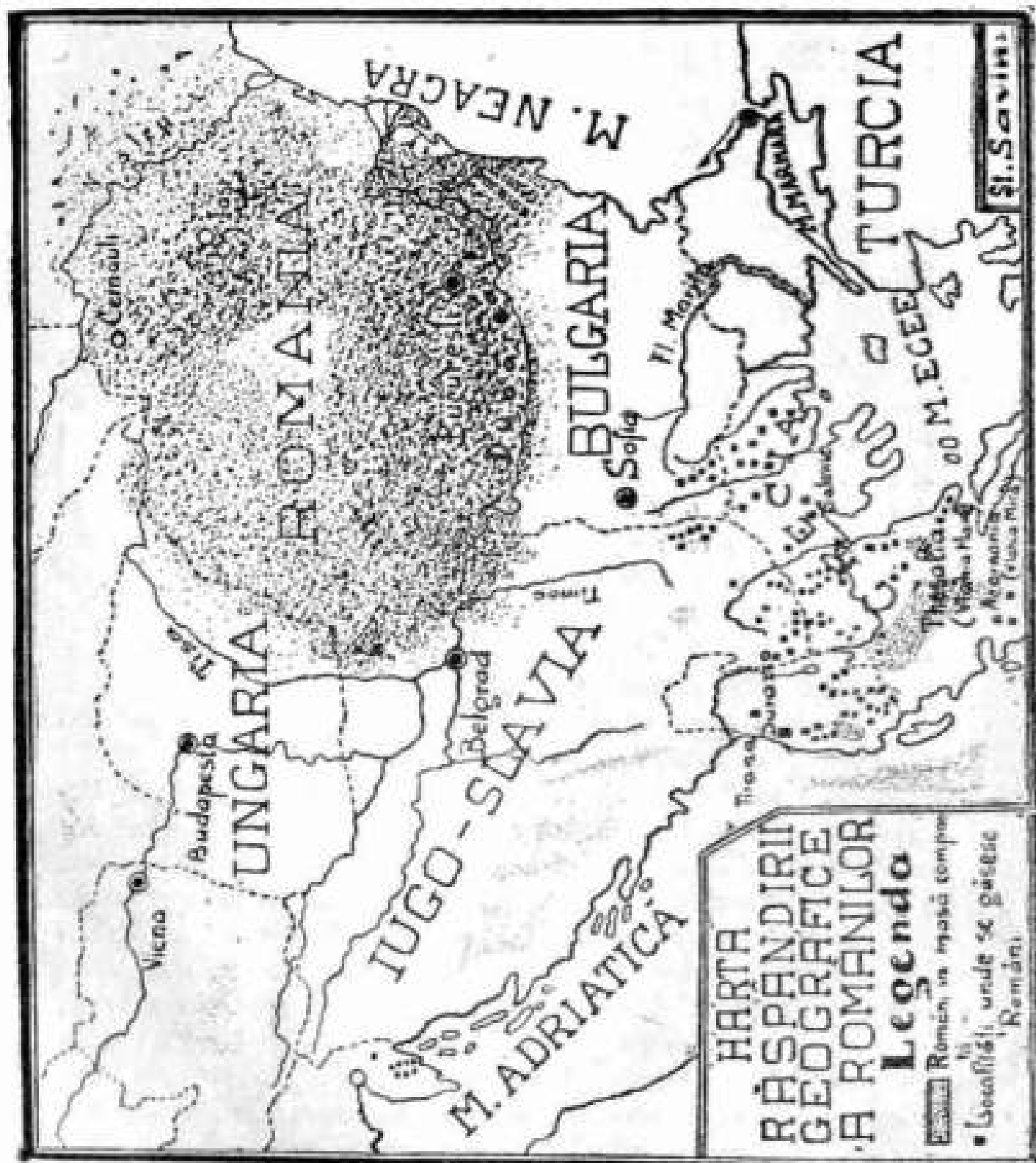
Aplecând fruntea peste evenimente, răsare în minte imaginea *Patrei Indurată*. Suftetul e copleșit de prea marele sbucium al Nașunii care împlăsește azi atât de cumplit toate erorile și păcatele unora precum și ne trebuința altora, așteptând umilită dar încredătoare verdictul cel mare al Istoriei, care va avea să slăvească sau să osândească fără din nou în drepturile ei fitești.

După schingiuirile dinăuntru au venit sfârtecările din afară ale Țării. Vinovații se știu azi pe nume. Un popor neuitat cere nașplani; este în drept să ceară exemplara pedepsire a vinovaților mari și mici.

Pentru ce am pierdut atâtea provincii românești, când destinul istoric al veacurilor nu era legat de ele?

Căci nouă nu ni s'a răpit o Basarabia sau un nord de Bucovina, ci Moldova lui Ștefan cel Mare a fost ruptă în două. Nu ni s'a luat un Cadrilater, ci Dobrogea lui Mircea cel Bătrân sau Dacia Pontică a fost din nou ruptă în două; nu ni s'a răpit un Ardeal, ci Transilvania lui Mihai Viteazul și a lui Ferdinand cel Mare a fost ruptă în două. Toate aceste fluturări n'au nicio legătură cu lanca slavă ori maghiară; nictan drept istoric, etnic, geografic sau economic nu poate fi învoalat în favoarea oricui din vecinii noștri. Răpirea Moldovei de nord și răsărit face parte din planul de expansiune al împărtășimului moscovit spre centrul Europei și Țările balcanice. Cucerirea de azi este o primă etapă a planului. Din punct de vedere european, „Basarabia” este citadela răsăritească de apărare a eldizuiției europene. Pe malul drept al Niștrului stau mărturie din vremuri vechi cetățile Hoffa, Soroca, Tighina și Cetatea Albă. Acestea sunt fortărețele Euro-

pele civilizate, ridicate de genul unei lumi creatoare împotriva barbarilor dela răsărit. Votivozii Moldovei au întărit aceste cetăți la hotarul țării, iar Turcii, înșiși le-au folosit tot ea zid de apărare al Imperiului lor. Nicio cărămidă și nicio glăsuire slavă nu s'a imprimat vreodată în aceste fortărețe dela granița de est a României. Pe pământul Moldovei răsăritene stau măr-

turie veșnică urmele valurilor lui Trulan, instituțiile creștine, cetățile și semnele istorice ale vitezilor Moldoveni precum și cuvântul și sufletul românesc în toate manifestările lor grăitoare din veac și peste veacuri.

Pierderea Dobrogei de sud, spre satisfacția unei premature ambiții bulgare, trecând peste toate considerațiile istorice și geografice aparținând României, a dus la o slăbire strategică în ceea ce privește poștele de răsărit și la uzurparea chiar a economiei bulgare. Pe de altă parte, răpirea unei jumătăți din Transilvania nu legitimează decât poșta sudică a vecinilor de la apus, care de secole turbură permanent mijlocul Europei. Ungarii n'au nimic comun cu sufletul vecinilor lor, de aceea toată istoria lor în Europa nu cunoaște decât era de răză împotriva Ariilor. Pentru a-și atinge felurile cele mai fantastice și mai nestabile au primit catolicismul Romei, pe care l-au reformat până la mutilare în dauna Romei; au primit dualismul austriac pentru a prăbuși pe Nemți și au încercat să stăpânească Transilvania spre a-i storce bogățiile întreținând un focar de revoluții și o stare de permanente proteste în lumea Europei¹⁾. Formându-și o elită de îmbogății pe care i-au numit nobili, Ungarii au încheiat legături cu lumea indaică și apoi cu agenții politici europeni ducând în sclavie milioane de țărani. În felul acesta, ei s'au aruncat când asupra Italianilor, când a Nemților, când a Românilor și a Sârbilor, ori împotriva Rușilor.

Întâmplarea făcând să fie prinzul mai de vreme într'un sistem de alianțe ale Axei europene, dar fără să rupă ascunselor lor legături cu Anglia lui Mothermere, azi au început să se arunce din nou asupra vecinilor străintorași; națioe . . . de sigur, vor răsplăti ajutorul ce li s'a dat cu aceeași copită mongolă.

Not mi vom cădea în marele pănuț faptul de vecinii noștri care au învâlcit firul istoriei, au pândit oclima și au totu în plin inima unui popor prea tolerant, cu înaltă brutalitatea lor barbară.

Not au mai mai tărăi cu not nici păcutul indulgențelor și al tuturor inutilărilor fizice și sufletești.

Trăim prin jertfa noastră utilitoare și avem din plin conștiința marei datorii hotărâtă de martirii noștri și de fărâșorii de azi ai nouului veac românesc.

În inima Românilor nu poate fi implântată o țară cultură și învâdată de punct invențiate.

De aceea purtăm în înimă numai icona Patriei nestirbită. Pentru înțelegerea Patriei porumbe din nou marea luptă cu suflet mai curat, cugetul mai drept și eliberași de cătușele oculte. Această luptă însă, înălăturând retorica impronștașilor și gălăgia acuzătoare a gloatelor, se va întemeia pe autoritatea cavântului, pe diacșlăna muzelor și pe o seriosă și completă documentare.

APOSTOLUL

¹⁾ V. Tăranu, Viața culturală a Românilor din Transilvania, Mata-Neamț 1937.

Auzi?... Departe strigă slabii
Și asupriți către noi:
E glasul blândel Basarabii
Ajunsă'n ziua de apoi,
E sora noastră cea mezină,
Gemând sub cutul de Calmac,
Legată'n lanțuri e-a ci mână,
De ștreang țirită ei o duc,
Murit-a?... Poate numai doarme
Și-așteaptă moartea de la câni?
La arme,
La arme, dar, Români!

Pierd-au care toți vultanii
Și șcimii munților Carpați,
Voi îi ai vechii Transilvanii
Sunteți cu totul enervați
Și suferiți în înjosire
De la Brașov până la Abrud,
Ca să vă țină în robie
Pînă-Tătarul orb și crud.
Și nimeni lanțul n'o să fărme,
Nu aveți inimă, n'aveți mână?
La arme, la arme,
La arme, frați Români!

Iar tu, iubită Bucovină,
Diamant din sterna lui Ștefan,
Ajuns-ai roabă și cadână
Pe mâni murdare de fidau.
Rușinea ta nu are seamă,
Pământul sfânt e pângărit...
Mișel și idiot și famăn
Cine-ar mai sta la suferit...
De-acuma trâmbiți de alarme!
Nălțați stindardul sfânt în război,
La arme,
La arme, dar, Români!

Pierduți sunteți pe Criș și Mureș?
E moarte, e leșu, e somn?
Au Dragoș nu-l din Maramureș,
Au n'a fost la Moldova Domn?
N'a înfrânt a dușmanilor noui,
N'a frânt pe Leși și pe Tătari
Au Dragoș, vânător de boui,
N'o să vâneze și Maghiari?
Rușine pentru cel ce doarme,
Sculați ca să nu muriți mână,
La arme!
La arme, dar, Români!

Din lanț nemuritoare ramuri,
O, țară, pune 'n frunte azi,
Și 'n tricolorul mândrăi flămuri
Să 'nălțuri pieptul tău viteaz,
Și smulge spada ta din teacă
Și-ți cheamă toți copiii tăi
Și la războiu cu dănișii pleacă
Cu fii de șcim și fii de smel,
În valuri, valuri să se sîrme
Calmuci, Tătari, dușmanul stăpâni,
La arme, la arme!
La arme, frați Români!

M. Eminescu }

ERI ȘI AZI¹⁾

Contribuții la istoricul învățământului primar din jud. Neamț
— Revăzute și completate —

Județul Neamț este un județ de credință, de atitudine, de cultură și de artă.

La fiecare pas urmele străbune sunt viu grăitoare și sunt mărturie neîndoieabilă despre trecutul luminos al acestui județ, așa de variat și de plin de frumusețe neîntrecute, ca înfățișare fizică.

Prin așezarea sa și prin îndemnările naturale județul Neamț a fost populat încă din timpurile preistorice: „Stau mărturie însemnatele stațiuni neolitice cunoscute mai ales prin hărnicia de cercetare a părintelui Mătasă” (Profesor I. Simionescu).

Bogatul muzeu arheologic dela Casa națională, din Piatra-N., ține cu prisosință dovada acestor afirmațiuni.

Cititoriile domnești de credință, de învățatură și de artă se întâlnesc presărate pe tot cuprinsul județului.

Mănăstirile voievodale: *Mănăstirea lui Petru Mușat și Ștefan cel Mare*, *Mănăstirea lui Alexandru cel Bun* — unde și este înmormântat domnitorul cu soția Ana doamna, Alexandru fiul lui Ștefan cel Mare, Maria doamna soția lui Ștefan Lăcustă, etc.,²⁾ a lui Ștefan cel Mare, *Petru Rareș și Alexandru Lăpușeanu* — cea dintru început lucrare istorică din țările române se găsește în *letopisețul dela Mănăstirea Bistrița* și tot aici se află și *cel dintâlu pomelnic scris al ctitorilor domnești, al boierilor și al creștinilor nobilești și făcători de bine sfântului Iosaf —*,³⁾ *Războenii lui Ștefan cel Mare*, *Biserica lui Ștefanță Vodă*, *Pângărații lui Alexandru Lăpușeanu*, *Agapia din Deal* a lui Petru Șchiopul, *Agapia din Vale* a Hatmanului Gavril, *Secul* al marelui Vornic al Movileștilor, *Nestor Ureche* și al soției sale

1) „Articol publicat în „Anuarul Școlii normale de învățători din Piatra-Neamț. Volum Comemorativ”, Tipografia Ob. Asachi, Piatra-N., 1940. Articolul în forma lui scrisă a fost revăzut și completat.

2) „Mănăstirea Bistrița, județul Neamț,” de Leon Mrejeriu și Arb. Ghemadje Carază, Piatra-N., 1935, pag. 13-20.

3) În zidul înconjurător al mănăstirii se vede porțița, deschisă în parte, pe unde Petru Rareș, după ce se închinase la icoana Sfintei Ana, înălțoare de minuni, dăruită Doamnei Ana lui Alexandru cel Bun de împărăteasa bizantină Ana, în timpul lui Manuș II Paleologul, la 1401, și după ce jurase că va lăsa din lamella mănăstirii, dacă scapă cu sănătate și își dobândește, lângă scaunul domnesc, gînd de țară, a luat, pe creasta munților, drumul Aoleșului spre Ciceala, unde soția sa Elena Doamna fusese dusă de moși înșinate, (Vezi „Marea Bistrița, jud. Neamț”, de L. Mrejeriu și Arb. Ghemadje Carază pag. 6).

Mitrofana cea frumoasă și neîntrecută în arta cusăturilor și țesăturilor, apoi: biserica Sf. Ioan Domnesc, din Platra-N., a lui Ștefan cel Mare, Mănăstirile: Văcărețul călugăriei Olimpiada, Durăul, Horața, Almașul și Schiturile: Tarcăul, Șarâul lui Petru Rareș, Săhărtia, Sâbla, Cozla, a cărei însemnătate a fost arătată de d-l Gh. T. Kîrileanu din Holda Broștenilor, și fostele mănăstiri: Tazlăul lui Ștefan cel Mare, Fuhălnița lui Miron Barnovschi, Ptorul (Schitul Hangului) al hatmanului Gheorghe și al soției sale Ana, înalt de Kneji Cantacuzini în timpul domniei lui Mihai Racoviță V. V. și cunoscut sub numele „La Palat”,¹⁾ azi biserici de mîr, etc., au fost nu numai locașuri de închinare, de adîncă și tainică gândire religioasă, dar au fost cuiburi de cultură, de scriere artistică, de pictură, de sculptură, de muzică, de țesături și cusături, care desfată privirea și umplu sufletul de încântare și au fost, mai cu seamă, cuiburi de bună gospodărie plătitoare²⁾.

Până în depărtate zări ale pămîntului românesc s'au răspîndit învățătura, arta și buna gospodărie ale ctitorilor voievozilor și ale boierilor și credincioșilor de pe vremuri. Sîlînțele acestor așezăminte, de multe ori și de binecădere pentru cei bolnavi, în suferință și în grele lipsuri, au răzădit prin vremurile turburi și au țesut firul credinței, culturii și artei până în zilele noastre, în care M. S. Regele, mare Ctitor El însuși, și sfetnicii Săi, la stăruința caldă și documentată a I. P. S. Patriarh Nicodim, din Pipirigul Neamțului³⁾, le-a dat sporite puteri, prin împroprietărire și avânturi nouă prin activitatea ce li s'a deschis. Astfel biserica vie, activă, care transformă și înalță, creștind oameni morali, patrioți, de muncă și de ordine, se afirmă tot mai puternic, după dorința M. S. Regelui.

1) „Călcărașul județului Neamț” de Procl. C. Mătușă, pag. 101, București, Cartea românească, 1929.

2) „Baliganca creștină a strălucit în artă, ori care ar fi ea, arhitectură sculpturală și pictură, muzică și poezie. Acest fapt este unul dintre cele mai frumoase ale istoriei noastre”, Dăruia (Vezi „Istoria Artei” volum I, ediția II-a, Iași, Tipografia „Presă Buna”, 1940, pag. 7), de Procl. Alexandru Neamț.

3) I. P. S. Patriarh Nicodim, figură de covârșitor prestigiu, este un neîntrecut cănturar al ortodoxiei și are aproape una sută de lucrări de mare valoare în domeniul teologic. Frica de gospodărie desăvârșită și activitatea strălucitoare și neîntreruptă ce a desfășurat și desfășoară la M-rea Neamțului, la Mitropolia rîm Iași, la Patriarhia și pe cîntarea a avut rol de conducător bisericesc, strălucit strălucirea tinerilor acestora care l-au cercetat și-l cunosc înăpînțat.

Cărțile țesute din tiparnițele Mănăstirii Neamțului au răspândit, pe toate întinșurile românești duhul credinței, al lui Dumnezeu și al sufletului străbun. „Călugării acestei mănăstiri erau cel mai învățați oameni ai țării. Ei dădeau satelor preoți, cancelarii domnești funcționari, de aici se alegeau vlădicii țării. Activitatea desfășurată de călugării din Mănăstirea Neamțului, pentru răspândirea cărților religioase, a depășit chiar granițele țării, fiind cunoscută în toată lumea ortodoxă”. (D. L. Stăhilescu : „Vechile școli din județul Neamț”, Piatra-N. 1933). Păstie, starețul Mănăstirii Neamțului, în a doua jumătate a secolului XVIII, a adus acest uzuzământ la mare înflorire, organizându-l și stabilind reguli pentru orânduirea vieții monahale, de care s'a schițat întregul monahism ortodox. Prin testament îndemna pe urmași să înființeze la această mănăstire o școală de preoție, care s'a și înființat, însă la Tg. Neamțului, în 1853, pe timpul domniei lui Grigore Ghica Vodă, iar în 1855, în mănăstire, s'a înființat secția teologică a seminarului, cu internat înțreținut de mănăstire. Vicașul acestui seminar a avut mari profaceri și întreruperi, până ce a trecut, în 1928, la Mănăstirea Cernica.

Țesăturile de covoare, de pânzeturi, de stofe (șifacuri mănăstirești), cusăturile, broderiile și împletiturile, de artă neîntrecută, dela Mănăstirile : Agapia, Varatec, Almaș și Războeni, de azi, mai ales, sunt o oglindire a vechilor îndeletniciri artistice din vremuri apuse.

Cea dintâiu fabrică moldovenească de hârtie, dela Piatra-N., între Cindia și Vălenii din dreapta Bistriței, a lui Gheorghe Asachi, hârtie cu care se țipărea la Iași „Albina Românească” (1829), ne arată încă o îndeletnicire în legătură cu cărturăria și răspândirea ei, pe care așa de înțelept o învederează Miron Costin : Cea mai iscusită zăbavă este cetitul cărților.

O așa de puternică tradiție de credință, de cărturărie și de artă a avut urmări până în zilele noastre : Filosoful Vasile Conta, de la Ghindăoaul, neîntrecutul povestitor Ion Creangă dela Humulești — Tg. Neamț, învățatul Episcop al Iamăiloului, Galaților și apoi al Romanului Melchisedec dela Gârbova—cel dintâiu cleric din regatul nostru ales membru al Academiei Române și fost ministru al Cultelor și Instrucției publice -, Episcopul Hușilor Silvestru Bălănescu, profesor la teologie, dela Făgărași, care și-a lăsat întreaga avere Facultății teologice din București, Filologul St. Vișu dela Săvinești, Filologul Alexandru Lambrior

dela Soci, Comuna Soci — Căndești (Comunică d-l P. Criveț), 1) Vasile Alexandrescu Ureche, fost profesor universitar la Iași și București, fost ministru de instrucție publică, academician, istoric 2), Profesor Dr. Ion Mironescu, literat de seamă, dela Tazlău, Lascăr Catargiu, renumitul om politic, pare a fi născut tot în județul Neamț (Negrești — Dobreni) 3) și alții decedați și în viață: ambasadori, membri la Înalta Curte de Casație și Justiție, la Consiliul legistativ, la Curți de Apel, tribunale, etc., profesori universitari și secundari, ingineri, medeci, sculptori, arhitecți, arheologi, pictori, muzicanți, compozitori, scriitori, artiști dramatici, etc., prelungesc, din negura istoriei până azi și duc și mai departe, acest fir luminos al tradiției neamțene 4).

1) I. Stărbet, „Alexandru Lambrior”, pag. 1, Iași, „Viața românească” și „Anuarul Liceului Național din Iași pe 1930—1931”, pag. 15 și 16 și D. Hogeș „Din trecutul orașului Piatra-Neamț. Amintiri”, pag. 147, Piatra-N., 1933. Din publicațiunile măstite rezultă că Al. A. Lambrior e născut în județul Neamț, la Suce-Căndeni, după afirmația d-lui P. Criveț întemeiată pe înțelesul lui al Lambrior și nu la Soci-Cărligi (Ștefan cel Mare), cum imi comunică și d-l învățător L. Otabăi, localitate din Soci-Cărligi, Generalul Gh. Begeescu-Dabija, „în prezența lui Lambrior”, întocmirii lista membrilor „Juniei”, din Iași, înscris pe Al. Lambrior na născut la 10 Septembrie, 1843, la Soci, județul Neamț (confirmă Iacob Negruzzi prin scrisoarea din 2 Martie, 1919) și nu e născut, prin urmare, în Folticești, cum susțin unii (vezi I. Stărbet opera citată). Am văzut într-adevăr manuscris la d-l G. T. Kirilovna, scris de mâna lui Lambrior înscris, Al. A. Lambrior și nu Al. D. Lambrior (D. Lambrior era în Folticești...) Clasa I primară Lambrior a făcut-o la Tg. Neamț.

2) „Cartea Neamului Vicol”, de General Dr. Vicol N., București, Tipografia „Cultura”, Str. Câmpăneșcu 15, 1936, pag. 47 și 42. Această lucrare cuprinde informațiuni și date de mare importanță despre școala publică din Piatra-N. și, în special, despre școala primară de băieți Nr. 1, apăsată în cadrul revistei. Ea cuprinde și pomelirea institutorului Nicolae Vicol, care s'a făcut la 1831, cu prilejul desegropării (pag. 39). Vorbește dețox d-l Al. Tomescu și D. Hogeș. General Dr. Vicol e fiul institutorului N. Vicol, de origine din Sărata Dobrenilor, vezi și D. Hogeș „Din trecutul orașului Piatra-N. Amintiri” pag. 147.

3) „Din trecutul orașului Piatra-N. Amintiri” de D. Hogeș, pag. 29 și 147.

4) Citiți câteva nume:

D-l A. Caradja, dela Grădinaștii Neamț, este mare specialist universal în determinări de fluturi și, mai ales, cel mai de seamă biogeograf al nostru, având lucrata sa adresează naturalistii din lumea întreagă (vezi A. Caradja de I. Simionescu, profesor universitar, București, „Natură”, din 15 Decembrie, 1936, pag. 489—491).

Ștefan Vărdolac, fost profesor universitar, Iași, autorul gramaticii limbii latine, etc.

D-l Alexandra A. Neam, profesor universitar, Iași, de loc dela Soci-Căndești-Neamț, scrie „Istoria Artei”, în 2 volume (Vechea artă creștină în apus și Vechea artă creștină în răsărit).

D-l T. A. Neam, profesor universitar—Chia, traduce pe Theocrit, poet grec, sec. III a. Chr., Bucolicele lui Virgiliu, cel mai mare poet latin, 71—19 a. Chr., etc.

D-l General Farmacist Dr. Grigorescu P. Gh., are lucrări de valoare asupra florei României și a județului Neamț, în special.

D-l Er. P. Grigorescu, profesor universitar și director general în Ministerul Agriculturii și Domeniilor are lucrări în cadrul Agriculturii.

Un județ de ulfește, ziceam: *Haidău* (*Ghiddoani* — *V. Conta* de azi), unde Ștefan I Vodă a învins, în luna anului 1395, pe Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei („*Din trecut, Cetății Neamțului*” de I. Mincea profesor universitar, Iași, N. Grigoraș și ing. Gh. Cojoc, pag. 16, 27 și 28—Iași, 1910. D-I Mincea a făcut săpătură și cercetări la Cetatea Neamțului).

D-I Dr. V. G. Ispir, profesor universitar la București, din Filiera (vezi și revista „*Mălurea Creștină*” an. I și II, București, 1940, etc.)

Prof. C. Mădăraș premiat de Academia Română pentru lucrări istorico-literare („*Palatul Craiilor*” București, 1935; vezi și „*Movila Haiducului*”, etc.)

D-I G. Galterea, profesor la Academia de muzică, Iași, a scris în domeniul muzicii.

T. C. Șteu, un scriitor talentat, decedat în floarea vârstei (vezi „*Cei șapte frați Sionca*”, Edit. „*Cugetarea*”, București, 1934, etc.)

D-na Elena C. Mădăraș mare scriitoare literară apreciată (vezi „*Soare răsună*”, Editura Casei școlilor, București, 1940, etc.)

D-I Ștefan Verșinea-Sandovici (vezi: „*Toamna*”, Tipografia ziarului „*Unirea*”, București, 1940).

D-I Ilie Amosin a tipărit, în diferite reviste, proză și versuri (vezi și revista „*Strața Moldovei*” an. I—III).

I. Drăgan, fost profesor de pedagogie și director al Școlii normale „*Gh. Asachi*”, din Piatra-N., scriitor talentat și autor de cărți didactice.

Apoi scriitorii și publiciștii învățători locali din județul Neamț, care au funcționat vreme îndelungată în județ, iar alții care au rămas definitiv în el: *Mihail Lapescu*, *Săntan T. Kirileanu*, *Zabota Isărescu*, *Gheorghe Neolău*, *V. Băntaru*, *D-na Profeta Grabalschi*, fostă învățătoare și apoi profesoară, *D-nii: Leon Mrejeria* (membru de onoare al Grupării învățătorilor scriitori din România; vezi revista Asociației generale a învățătorilor „*Școala și Viața*”, anul X, Nr. 10, Iunie, 1941, pagina 91, București), *I. Gheorghiescu*, *I. Rotaru*, *M. Stancu* (Titlurile publicațiilor acestor zece învățători se cuprind în începutul fascicului — care e de dorit să continue — de „*Contribuții la Bibliografia învățătorilor nemțeni*”, din lucrarea d-ului C. Turcu: „*Preocupări de cultură Regională II*”, Piatra-N., 1939; iar pentru Leon Mrejeria, I. Rotaru și M. Stancu vezi și „*Antologia învățătorilor Scriitori*”, de B. Iordan, Tipografia „*Cugetarea*”, București, 1933, pag. 111, 112 și 205), *Gheorghe Simionescu*, fost inspector școlar, decedat (publicist și autor de cărți didactice), *Ian Bălanu*, decedat („*Crăciunul din război*”, publicat în ziarul „*Oriloca*”, Piatra-N., 1933), *Gh. Popescu-Vădăniș* („*Cuza Voșă*”, istoricist pentru popor, în colaborare cu L. Mrejeria și S. T. Kirileanu, Piatra-N., 1909, etc.), *D-na Căstău Grigorescu*, învățătoare-direcțoare („*Cum stau frații noștri din Bucovina*”, Piatra-N., 1913, „*Statutul Societății Orinul Vitei*”, Piatra-N., 1919 și autoră de cărți didactice de geografie), *D-na Eugenia L. Mrejeria*, învățătoare-direcțoare („*Școala de nouăcece: sursă, activitatea, rezultatele*”, Piatra-N., 1921, etc.), *D. Brăbanța*, fost învățător și apoi profesor la Cluj (publicist și autor de lucrări cu caracter istoric, în special), *Mareș Ispir*, Secretarul general al Asociației Generale a învățătorilor din România (scriitor și publicist, președintele Grupării învățătorilor scriitori. Vezi și revistele: „*Strața Moldovei*” anul I—II, „*Școala și Viața*”, ziarul „*Lăureniu*”, etc.), *I. V. Ungureanu*, fost inspector școlar (publicist mai cu seamă în domeniul muzicii, a condus ziarul „*Piatra-N.*” începând din 1940, etc.), *N. Feodorescu*, fost inspector școlar (a întemeiat și a condus ziarul „*Oriloca*”, începând din 1922, Piatra-N., etc.), *N. Carstăntescu*, fost revizor școlar (autor al „*Abecedarului ortogramei*” și al „*Metodei lui de predare*”), *C. Luchian*, Inspector școlar la București (publicist și autor de cărți didactice, vezi și revista „*Apostolul*” an. I—VI, Piatra-N.), *D-na Teodora D. Popovici* („*Din viața noastră vechie*”, Piatra-N., 1932, etc.), *Al. Frantă* (autor de cărți didactice), *Ian Radu*, fost inspector școlar și prefect (autor de

Cetatea Neamțului, depe „o sprincana de deal” (C. Negruzzi), „Ingrădita de pustiu, acoperită cu fulgere” (I. Creangă), în care, la lupta cu Ion Sobleschi, Craiul Leșilor (Polonilor), vânătorii (plășii) moldoveni fac minuni de vitejie; dar câte amintiri istorice nu tănuște Cetatea Neamțului despre Ștefan cel Mare,

cuși didactice), *Anibal Teodorescu*, fost subdirector al învățământului primar din Ministerul Educațiunii Naționale (autor de cărți didactice, etc.), *V. Găbureanu*, fost inspector școlar (autor de cărți didactice, etc.), *V. Scripcariu*, fost subinspector școlar (autor de cărți didactice, etc.), *Eugen Mitru*, fost revizor școlar (vezi revista „Preocupări didactice” an. I—IV, etc.), *Grigore Vlăd*, fost subrevizor școlar (vezi revista „Apostolul” an. I—VI, etc.), *M. Avodomei* (vezi revistele: „Apostolul”, „Școala și viața”, „Straja Moldovei”, Ziarul „Avântul” din Piatra-N., etc.), *T. Ursu*, fost ambrevizor școlar (vezi „Apostolul” an. I—VI, etc.), *M. David* (vezi „Apostolul”, „Straja Moldovei”, etc.), *Prof. M. Gărbureanu*, (vezi „Preocupări didactice” an. I—IV, etc.), *Prof. D. Săvescu*, (vezi „Apostolul”, etc.), *D. Măreș*, (vezi „Apostolul”, etc.), *Teofil Măreșel*, (vezi „Apostolul”), *N. Măreș*, (vezi „Preocupări didactice”) An mai colaborat la revista „Preocupări didactice”: *D-na Maria Dănilășcu*, *Prof. C. Cojocartu*, *Prof. D. Mihăilescu și D-nii: Petre V. Răduțaru*, *N. Padoleanu*, *N. Ploceanu*, *Mihail P. Cojocartu*, (vezi și „Apostolul”).

Colaboratorii din 1938 ai revistei „Apostolul” (vezi an IV pag. 8-10 în Iulie-Septembrie), după cum se arată pe pag. 2-a a copertei, sunt următorii: *Andrei Victor* (profesor), *Avodomei Mihail*, *Capșa Grigore* (profesor), *Cojocartu Mihail*, *Docheanescu Florica*, *Liabrea Ionel* (profesor-București), *Olăreșcu Fr. Mihail*, *Olăreșcu Vasile* (profesor), *Ionescu Pr. Ernest*, *Macovei Teodor*, *Măntănușu Ec. I. C.*, *Măreș D.*, *Măreș Nicolaj*, *Moruzanu George*, *Muraru Ecaterina*, *Paștunule Octav*, *Păpărică P.* (profesor), *Săvescu Pr. D.*, *Stamate Mihail*, *Strătescu Lucia* (profesoară), *Tănase-Tetu C.*, *Tăranu Victor* (profesor), *Tăbăcă V. Gh.*, *Teșleanu Ion* (profesor), *Tipa D. D.*, *Trandaf. I.* (publicist), *Trifan D.*, *Turcă C.* (profesor, publicist). Ungureanu Pr. N. D. și Ursu Th. iar comitetul de conducere era alcătuit din D-nii: *V. Găbureanu*, *M. Avodomei*, *Euf. Manolă*, *V. Scripcariu*, *C. Turcu*, *Th. Ursu*, redactor *And. d. I. Victor Tăranu* (profesor), Secretar *S. Parice* și *Casler C. Avodomei*.

D-nii: *Vasile A. Gheorghijă*, fost învățitor, astăzi profesor la Seminarul „Venkonia Costache” din Iași, sculptor și pictor cu studii făcute la München și Germania, *Onofie Crețoiu*, fost învățitor, astăzi profesor la Academia de Belle-arte din Iași, pictor renumit, *Victor Niculescu*, fost profesor la Liceul „Petru Rareș” din Piatra-N., pictor cu vază, *A. Bărbă*, subdirector al învățământului primar din Ministerul Educațiunii Naționale, *D-nii: Cristina Bălean*, *Maria Gh. Băile-Palea*, *Julia C. D. Gheorghie* (azi D-na Colonel Lascarache), *D-ra Olimpia Teodorescu*, institutură și apoi profesoară, *Vasile Răduțaru*, fost învățitor, institutor—și-a început cariera la Piatra-N., magistrat și apoi ministru plenipotențiar, *Teodor Dumitrescu*, *Constantin Băile*, *A. Trifan*, *M. Rotaru*, *D. A. Gheorghijă*, fost subrevizor școlar, *I. Rafail*, *I. Strătescu*; iar din cei decedați: *Af. Bălean*, *Teodor Dumitrescu*, *E. Crețoiu*, *N. Vasile*, *C. Paștunule*, *Gh. Cădere*, *I. Măreșcu*, *C. Padolea*, *V. Scripcariu*, *I. T. Crețoiu* și mulți alții au lucrat în parte și altcând diferite de ziare, reviste, almanah, calendare, anuar, volume de omagiu, culegere folklorică, etc. uneori vorbesc altele, cercetate și pose în vedere la întocmiră istoricului amănunț al învățământului primar din județul Neamț.

Calistrat Hageș, fost cu I. Neagra, cel dintâiu profesor al gimnaziului din Piatra-N., cum descrie fermecător platurile nemțene și *M. Stamate* fost profesor de limba și director model la Liceul Petru-Rareș, din Piatra-N., întemeietorul unui important muzeu la liceu și publicist în domeniul științelor naturale, au funcționat timp îndelungat în Piatra-N.

Gh. Fănuș (fost profesor, om politic de mare importanță și scriitor deosebit talentat) cu familia își petrecea vara la Buzău sau poartele Clehășului,

Petru Rușeș, Ion D Vodă, Despot Vodă, Al Lăpușeanu, Ștefan Patriceicu, Dumitrașcu Vodă Râul, Antonie Vodă, Vasile Lupu, fiica sa Roxanda — fostă soție a lui Timuș Hulebitșchi, ucisă în cetate, de Cazaci, prin trădarea boierului Crupenschi —, apoi despre Constantin Cantemir, Nicolai Mavrocordat, Mihai Racoviță, etc.)* *Valea Albă — Războieni*, unde grosul și floarea boierilor Moldovei a căzut, la 1476, într-o luptă, pe viață și pe moarte, cu Turcii, în fruntea cărora sta însuși Sultanul Mohamed II, *Orbiciul* (lângă Buhuși), unde Ștefan cel Mare, înfrângând oastea lui Petru Aron—ucigașul tatălui său Bogdan, la Răusenț—, trece biruitoare la Câmpia Dăreptății dela Suceava și depune jurământul, după obiceiul pământului, în fața Mitropolitului Teoctist, a boierilor, oștenilor și obștei Moldovei, *Secul*, unde se luptă eteriștii cu Turcii, luptă care se continuă, peste Petru Vodă, pe *Valea Bistriței*, apoi *Cotrâgușii* și *Barna*, unde au fost frontul de luptă între Germani și Ruși, 1916-17, sunt, toate aceste locuri, mărturia a vânășiei românești, a luptelor pentru credință și sufletul străbun și a sângelui, din belșug vărsat, de care este îmbibat pământul roditor al județului Neamț. Și în această privință firul tradiției se țoarce tainic și străbate prin vremuri.

În sufletul celor șapte generali activi, distinși, iar doi în rezervă și doi decedați,*) fiți și satelor nemțene și al tuturor

unde își avea casă și gospodăria intelexuală. — Regele Carol I a botezat *Dinul*: *Ștefan Măldareș*.

Județul Neamț a avut și un măicușchiu de oameni politici pricepuți, bariți și gospodari minunați. Însesumăra dintre cei cari și-au legat numele de lucrări privilegiate la înființarea și înfrumusețarea județului pe: colonelul Gb. Romanescu și Născu N. Albu. În vremea lor județul Neamț se ridica la cea mai înaltă treaptă cu privire la drumuri, poduri, lucrări de înălțare și apărarea lor, la plantările șoselelor, etc. și era clasificat întâiul pe țară în această privință.

Născu N. Albu a creștat și salomonatul parcu *Cozia*, o podușă a orașului și a țării și, mai cu seamă, izbăvirea orașului de amenințarea înăbrăii marelui *Cozia*.

1) *Cetatea Neamțului* a fost zidită de domni români îndată după întăririi Moldovei. Când afirmăm aceasta ne putem gândi cu bună dreptate la Petru Vodă Mușatin, S'a ridicat această cetate tocmai pentru a opri expansiunea Ungurească spre est. („Din trecutul *Cetății Neamțului*”, de L. Miron, etc., Iași, 1940, pag. 16); Al. Lepedatu, profesor universitar, Cluj, în „*Notițe istorice*” din lucrarea lucrării: „*Cetatea Sucevei*” de A. K. Romanescu, tradusă de el însuși (Al. Lepedatu), București, 1913 și N. Iorga „*Istoria Românilor*” pentru clasa 2-a, pag. 64.

2) D-nii generali activi: Coroamă D., Comandantul Corpului de gardă Regală, Dăscăleșcu, fost Secretar general al Ministerului Apărării Naționale, Măruș, Bocuș, Mazarin, Farmaciștii Târnău Dr. Grigorescu Gb. și Manolău Gb. (Piatra-N.). D-nii generali în rezervă: N. Rușnăchi și D. Eristiade și Generalii decedați: D. Rușnăchi și Dr. N. Vlcol.

D-l General — tron Gb. Dragoș, mai în rezervă, locuștește dinainte de război de la Iugrore, la Mărgineni-Neamț; iar d-l general activ Roșcu Gb. are proprietăți la Hârșop și Șerbești.

ostașilor de toate gradele, până la Coloneli de stat major și atașați militari 5), a clocotit și clocotește puterea duhului de vitejie străbună, care plutește în văzduhul cuprinsurilor nemțene. În războiul de întregire, sufletul de vitejie al trecutului a stăpânit și a împuternicit ostașii nemțeni.

Un județ de mălțimi și de genuri fizice și sufletesti, desigur străpung nouă vărfurile Ciabăului și ale munților Neamțului, cum se înalță amestecul gândului spre treptele cele mai de sus ale scării cugetării; pătrund în adâncuri liniștite de apă genurile Bistriței, despre care pomenește Eminescu în Scrierarea 1-a:

„Nu prăpăscie? Genune? Fu noian întins de apă?”

„Nu a fost lume pricepută și nici minte s'o priccupă“...; se coboară genurile cum se adâncesc simțirile în cercetările și înfăptuirile de frumos și de artă, de toate fetele, care sunt o deslătare a sufletului.

Și toate poartă pecetea adâncurilor sufletului neamului nostru: O poveste, o amintire, un act de credință ori de vitejie, o legendă, un covor, un lăicer, o horbotă, o altită, un cântec, un glas de bacium de pe vârf de munte, în miez de noapte, care clocotește în văi, o doină jalnică zisă din flăuier...

Cât de mișcător și de tainic aburește legătura cu trecutul și cu sufletul străbun...

Și iarăși au venit vremuri învolburate și vuiet nelămurit de departe se aude, iar din genunea sufletului se împezoște un îndemn mântuitor: Răscoliți țărâna strămoșilor, pătrundeți în adâncurile mormintelor lor de credință, de înțelepciune, de luptă și de vitejie, cercetați palpările străvechilor candelă tainice, îmbărbătați-vă și vă luminați pentru ceasurile de grea cumpănă, care pot să vie și fiți gata și la înălțimea înaintașilor celor mai vrednici și mai plini de suflet românesc și vitejesc de pe vremuri.

* * *

Un cercetător migălos, plin de râvnă, cărturar și îndrăgostit de trecut adâncindu-se în documente și hrisoave, ca și în acele mai nouă, va putea lega trecutul de prezent, alcătuiind un istoric exact al învălmășantului începător, al învălmășantului care este accesibil mulțimii orașelor și satelor — deci un istoric al învălmășantului primar din județul nostru.

D-nul C. Turcu, dela Liceul „Petru Rareș“, un cărturar și neobosit cercetător al trecutului, profesorul distins D. L. Stăbulescu

1) D-ni Colonel Crețulescu Iia.

și Gh. Ungureanu, subdirector al Arhivelor Statului din Iași, au adus, în timpul din urmă, importante contribuții la alcătuirea acestui istoric, necesar și dorit de către toți acei cari se interesează de începuturile și evoluția învățământului nostru popular. În special d-l Gh. Ungureanu, de loc din Râpcluna, județul nostru, având la îndemână Arhivele Statului din Iași și fiind și un iscusit și activ cercetător al lor, ne poate da informații de mare preț cu privire la învățământul primar din Neamț.

Dl. Gh. T. Kirileanu, mare cărturar¹⁾, cu o bogată și aleasă bibliotecă și importante studii și cercetări, tipărite și în manuscrise, privind trecutul, școala, învățătorii, etc. și colegul și prietenul P. Gheorghheasa, unul dintre cei mai distinși membri ai Corpului didactic, fost revizor și inspector școlar și publicist apreciat, au dat, încă înainte de războiul de întregire, importante date în acest scop, prin „Monografia școalelor și bisericilor de pe moșia Regală (de pe acele vremuri) Broșteni”.

Cel ce scrie aceste rânduri a publicat în revista „Albina”, de dinaintea războiului de întregire, „Amintiri despre N. Nanu”, din Broșteni, renumitul dascăl al lui Ion Creangă—activitatea, metoda și rezultatele dobândite și, în special, urmele neșterse ce a lăsat în sufletele foștilor săi elevi, cari povesteau despre el cu ochii înlăcramați, considerându-l ca un slănt.

În „Almanahul învățătorilor”, dinainte de război, a publicat biografia D-lui I. Mitru, noul director al școlii normale din Iași.

În „Revista Generală a învățământului” (an VII, Nr. 6, Ianuarie, 1912, pag. 339) a publicat cuvântarea la sărbătorirea lui Spiru Haret, din 1911, iar în volumele de Omagiu ale lui Spiru Haret și D-lui C. Melasner a publicat articole privitoare la școală și învățători.

În „Anuarul Școlii Normale „Gh. Asachi”, din Piatra-N., a publicat un articol despre Gheorghe Nicolau, fost institutor, director și harnic revizor școlar, apoi în „Omagiu Profesorului P. Criveț”, a publicat cuvântarea rostită la banchetul ce i s'a dat, cu ocazia sărbătoririi (Piatra-Neamț, 1933). În revista „Vremea Școlii” a Asociației Învățătorilor din Iași (an VI, Nr. 11, 5-6 Mai-Iunie, 1933), a publicat „Sărbătorirea D-lui I. Mitru și a regretatului Gh. Ghibănescu”, foști străluciți profesori și directori la Școala Normală „Vasile Lupu”, din Iași.

¹⁾ D-l Gh. T. Kirileanu a dat la iveală, în 1939, ediția critică, cu note, variante și glossar, a operelor lui Ion Creangă. Editura Fundației Regale București.

unde și-au făcut studiile aproape toți învățătorii din Neamț, dinainte de război.

În „Omagiul unei energii (lui Leon Mrejești)”, Piatra-N., 1936, în „Activitatea desfășurată, ca prefect, în 1933—1934” și în „Bugetul și programul de activitate pe 1935—1936”, Piatra-N., tipografia Jud. Neamț, în articolul „Priviri generale asupra învățământului primar în ultimii 40 ani (1899—1939)”, publicat în „Anuarul Școlii Normale „Vasile Lupu”, din Iași, pe 1938—1939”, ca și în articolul „După 42 ani” publicat în „Flori de Munte”, revista Școlii Normale de Fete din Piatra-N., Nr. 4-5, April-Mai, 1940, în toate aceste articole și publicațiuni se cuprind o serie de date în legătură cu istoricul învățământului primar din județul Neamț.¹⁾

Istoricul Școlii din Ghigoești al d-lui învățător D. Mareș, este, de asemenea, o contribuție care poate fi utilizată cu folos.

„Un jubileu” de Gheorghe Cosmovici, fost institutor și directorul școlii primare de băieți Nr. 1, din Târgu Neamț, cuprinde informații prețioase cu privire la istoricul școlilor nemțene.

Bibliografia D-lui D. I. Stăhiescu, din „Omagiul Profesorului Panait Criveț”, pagina 100, Piatra-N., 1933,²⁾ ca urmare a studiului „Vechile școli din județul Neamț”, pagina 69, dă indicații cu privire la lucrările ce se pot consulta la întocmirea acestui istoric.

Lucrările d-lui C. Turcu, din „Preocupări de Cultură Regională-II”, Piatra-N., 1939, și anume: „Contribuție la Bibliografia învățătorilor nemțeni” (pagina 17), „Dela Hanul Schitului Tarcău la școala Nr. 2 de băieți” (pagina 25) „Școala Nr. 1 de fete din Piatra-N. — pe unde a fost” (pag. 40), ca și lucrarea „Contribuție la istoricul școlii publice din Piatra-N.” (pagina 3), publicată în broșura: „Din trecutul județului Neamț”, Piatra-N., 1936, a d-lui Gh. Ungurcaru, dau informații de mare valoare istorică. „Comemorarea lui Manoil Halunga”, Piatra-N., 1935, Tipografia Județului Neamț—cuprinzând cuvântările d-lor: Al. Ionescu, fost harnic, priceput și valoros institutor și direc-

1) A se vedea și „Leon Mrejești” de D. V. Joră, președintele Asociației generale a învățătorilor din România și ministru Subsecretar de Stat al Educației Naționale, în ziarul „Curentul” (Pagina învățătorului), Nr. 3114, din 2 Octombrie, 1936.

2) D-l Panait Criveț, un mare cărmăzător și născut profesor de limba română la Liceul din Piatra-N., a de tot din Rădila — Neamț. Activitatea sa didactică ca și lucrările sale tipărite se arată amănunțit în volumul „Omagiul profesorului Panait Criveț”, Piatra-N., 1933.

tor al școlii primare de băieți Nr. 1, D. Hogeș (publicist), primar Al Gheorghiu și avocat V. Șoarec (publicist), cum și scrișoarea d-lui profesor universitar Dr. Socrat Lala, localnic din Piatra-N.—dă interesante date și dincoase amintiri, care tâscolesc sufletul, despre școala primară de băieți Nr. 1 și institutorii ei din Piatra-N.

Dr. Alexandru Gheorghiu, fost unul din cei mai distincți inspectori generali școlari ai țării și talentat publicist, scrie în „Anuarul școlii normale de fete”, din 1940: „Zuleia Isăcescu”, care aduce deosebit de prețioase contribuții la istoricul școlii primare din Neamț. Va trebui să se cerceteze în acest scop și cuprinsul revistei „Asachi”, Piatra-N. (10 Aprilie 1881—August 1884) în care publică articole institutorii și învățătorii: N. Arbore, M. Basuino, Zuleia Isăcescu, I. N. Mironescu, I. Negre, profesor și revizor școlar în Neamț—Suceava, Preot Gh. Stupcanu, D. G. Ursu, Maria A. Vasilia, etc., cum și revista didactică „Propășirea”, apărută, cu colaborarea Zuleiei Isăcescu, în timpul revizoratului lui Gh. Nicolau, în care se oglindesc preocupările vremii, treapta de dezvoltare a școlii, pregătirea profesională a membrilor Corpului didactic, Cultura lor generală, talentul în mândirea conștiinței, etc.)

1) Revistele didactice apărute în Piatra-N., în afară de revista literară și științifică „Asachi”, cărora le-a pus lauză Ion Negre, în 1880, sub auspiciile Societății cu același nume; în afară de activitatea Societății științifice, literare și muzicale „Vasile Conta”, înființată în 1904, având președintele pe Ion Negre, iar membri pe Ion G. Iordanu, Dr. D. Apostolide (mai târziu D. Apostolide, Consilier la Înalta Curte de Casație și de Justiție), Romus C. Șoarec, Secretar Cincinat Pavelescu (epigramistul) și Casier d-l Gh. Bala-Palade, fost profesor și inspector general școlar; în afară de activitatea „Ligei Culturale”, Secția Piatra-N., în afară de activitatea „Căminului Național „Regina Maria”, din Piatra-N. și apoi de cea a „Cursurilor de vară a învățătorilor”, a Societății mistomare-religioase „Solidaritatea”, desfășurate în M-rea Neamțului și a „Cursurilor de Limba franceză” a d-lui profesor universitar N. Șerban, sunt:

a) „Propășirea”, întemeiată și condusă de Gh. Nicolau și Zuleia Isăcescu.
 b) „Apertorul” (an I-VI), revistă întemeiată de d-nii: G. Luchian, Vasile Găboreanu, Vasile Scripcariu, Eufrosina Măcelu, Al. Gheorghiu, Victor Andrei (profesor), C. Turcu, M. Avadanei, D. Hogeș (publicist), Teodor Macoveș, M. Stamale, I. Rață și I. Siroia. Comitetul de conducere în 1919 (vezi an. VI), N-ria 5-6, din Mai-Iunie, 1940) este alcătuit din d-nii: I. Radu, Victor Tărașu (profesor), M. Avadanei, G. Vlad, Virgil Dobrușcu (profesor, directorul școlii normale „Gh. Asachi”), D-na Cleopatra Lotre (profesoară, directoarea școlii normale de fete), U. T. Pricop (inspector școlar primar al județului Neamț), V. Găboreanu, V. Scripcariu, D-na Eufrosina Măcelu, S. Porice, C. Turcu (profesor, publicist), Th. Ursu, Valter Orenelovici (profesor), Ioan Iliescu (inspector școlar primar, delegat, al județului Neamț) și Neculai Volmar. Directorul și sufletul revistei este, ca și în trecut, d-l profesor Victor Tărașu. În vremea din urmă, la „Viața școlară” se adaugă variata și interesanta colaborare a ele-

D-l Constantin Stan, fost distins inspector general școlar primar, de loc din Păstrăveni— Neamț, autor remarcabil de cărți didactice și publicist de deosebit talent, a scris articole și lucrări de valoare în legătură cu învățământul primar din Neamț¹⁾.

În arhivele școlilor și revizoratului se vor găsi date de importanță covârșitoare.

Ar li doriți ca fiecare școală să-și aibă monografia, într'un registru special, cuprinzând istoricul școlii dela începutul existenței ei, toți membrii Corpului didactic, studii, numiri, transferări, numărul elevilor frecvenți pe ani, activitatea (școlară și socială) desfășurată, rezultatele obținute, elementele care s'au ridicat din sat, etc. Inspectoratul școlar de Neamț ar putea lua această măsură folositoare, controlând riguros exe-

viilor școlii normale privind: „Educația literară și științifică”, „Idei, fapte, oameni”, „Educația sănătății”, „Educația morală” și „Cărți, reviste, Cronici” — care cuprind un material felurit, bogat, deosebit de instructiv și frumos scris.

c) „Preocupări didactice” (an I-IV) revistă întemeiată și condusă de D-l Virgil Dobrescu, profesor și directorul școlii normale de băieți din Piatra-N. Anul al V-lea (N-urile 1-2), din 1939, se încheie cu deosebit de interesantul Volum Comemorativ: „Un sters de veac de activitate a Școlii normale de băieți „Lit. Asachi” — Piatra-Neamț”, împărțit prin îngrijirea d-lui profesor Victor Andrei Articolul prima e scris de d-l P. Popovici, cel dintâiu director al Școlii și unul dintre întemeietorii ei. În 1912, iar următorii de D-ii D. Focșa (fost director al Școlii), V. Ghițescu (fost director al Școlii), Virgil Dobrescu (actualul director), Victor Andrei (profesor), Victor Târnuș (profesor și fost director al școlii), I. Tăzărnuș (profesor), C. Turcu, apoi de învățătorii fapți elevi ai Școlii: Tr. Belcescu, L. Tomulescu, F. Hărnăriu, M. Avramci și de învățătorii absolvenți de la alte școli normale: Leon Mrejeriu, C. Luchian, P. Gheorghiescu, M. Andriescu.

d) „Flori de Mărie”, revistă școlii normale de fete din Piatra-N. a cărei directoră este D-na Cleopatra Dobra. Revista este condusă cu îngrijire aleasă de D-na profesoară Maria Dumitrescu, iar colaborările cele mai numeroase sunt făcute de elevele școlii, care sunt îndrumate temelnic să scrie cu fond frumos limbărat.

e) Am mai apărut în Piatra-N., în anul din urmă, reviste literare de scurtă durată și cu întreruperi, câteva numere: „Petrolul” și „Vozile Căruș”, la care au colaborat profesori, învățători, publiciști și chiar elevi de înaltă clasă cei mai îndrumați de condei.

f) Între numeroasele ziaruri apărute, dintâmp în timp și ne regulat, mai toată cu caracter politic, în Piatra-N., întemeiam:

„Ziarul „Asachi”, cu caracter național, cultural și informativ în care se oglindește viața specifică a regiunii, întemeiat și condus de D-ii D. L. Stăbulescu (profesor), Anel Rotundu (profesor, directorul Liceului „Petru Rareș”), C. Turcu și alți călători din localitate.

g) Anuarele Liceului „Petru Rareș”, Anuarele Comemorative ale Școlii Normale de băieți, 1939 și al celui de fete, 1940, ce și Dicționarul geografic al județului Neamț de C. D. Gheorghiu, fost învățator și apoi profesoare, „Căminul județului Neamț” de Preot C. Matasă și „Din trecutul orașului Piatra-N. Asachi” de D. Hogaș, cuprind date și informații deosebit de importante și utile pentru istoricul școlilor primare din județul Neamț.

h) „Vești și” Școlii poporului din Făgăraș și de pe Târnavă”, tipografia „Dacia-Tralună”, Sibiu, 1938.

cutarea ei în cele mai complete și mai bune condițiuni. Ea s'ar putea, apoi, generaliza pe țară.

Studiul monografice model, cu privire la școlile primare, s'ar putea lucra și de revista didactică „Apostolul”, condusă cu deosebită competență de d-l Victor Țăranu, profesor distins la Școala normală de băieți, din Piatra-N., literat și valoros publicist, cum și de escelenta Revistă „Florii de Munte” a Școlii Normale de fete, din aceeași localitate.

* * *

Începuturile zămbirilor de carturare, prin școlă oficială, de stat, se arată în județul Neamț, cam pe la 1831. Înainte funcționaseră școli catinetice pe lângă biserici și mănăstiri, cum era și cea dela biserică Trei Ierarhi, din Piatra-N., dela 1827, la care a învățat Melchisedec din Ȑrcina, fost Episcop al Romanului.¹⁾

1) Școala dela biserică din Hamuleșu a părintelui Ioan de sub deal unde era dascăl bădica Vasile a Iliaș și apoi Vasile a Vasileci (?), școala din Tușeni, unde era dascăl Stefan Fosa, începutul școlii domnești din Tg. Neamț cu învăța Teodorosec-Dobru, școala lui Neacu din Bistrița și cea catinetică din Folticeni, ca și toate școlile catinetice de pe vremea — mai cu seamă pe lângă biserică și mănăstiri — care au rămas până la 1855, își aveau materiale de învățământ, cărțile, mai ales manualele și metodele de predare învățate cam după același câmpod.

Descrierea metodelor dela aceste școlile catinetice are deosebită însemnătate în evoluția școlii naționale.

„Călugărul” (Școala de învățare) și „Școala Necular” (școala de cură) alcătuiau mijloacele de realizare, disciplinare și progres didactic, cărțile de câmp și fișele scrise de dascăl pentru fiecare școlar (cărți tabloul, tăblițele și manualele începătoare de azl. învățarea alfabetului, pe de rost (memorizare) era metoda principală. deprinderea elevilor la scrierea și citirea și pronunția (ascultarea) se făceau prin mîntuire (sistemul Bell-Lancasterian).

Rezultatul, mai ales la Școala catinetică din Folticeni, îl descriu zămbirilor Ion Creangă în „Amintiri din Copilărie”: „Unul doborâșu cu ochii până în sprâncă surzător; alții o duceau mură-u în-o mușcă caldă până le peria vederea; la unii le umbrau boala parca erau cuprinși de pedepșă (epilepsie); cei mai mulți urăseau huzmetul și stăteau pe gânduri văzând cum își pierd vremea și munși oltau din greu, fiind căte ne-voi lașleptă arăși, și turbare de cap și fântură de limbă cala acești ne-țărăși dascăli nu mi s'a real dat a vite—cumpli meșteșug de tâmpenie. Domine ferește!”.

Rămâne de pomîni căntul lui Trăsnen cu memorizarea definiției gramaticale și a părților ei: „Gramatica română este arta ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect... Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbeli, adică analiza gramaticală... Sintaxa ne învață a lega părțile vorbeli după firea limbii noastre, adică sintaxa gramaticală... Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticale... Pronunția ne învață a scrie alfabetul și a le rostii după firea cuvintelor și scopul ce-l au în rostire”:

„Apoi: mă-șă-lă-șă-șă, me-te-șă-o, ne-vo-șă-te și alte lucruri cu aseste”.

Fără nici o pregătire (materială și intelectuală) fără nici o învățare (exemplu, înmărire, metodă) și într-o limbă și înțelegere auspoda—regulele, definițiile se scriu cu înțelegere din exemple și nu se învață pe de rost fără nici un înțeles—, au o descriere înrăutățită de folos a bițiilor oamenilor, care trădă deca până la morțuș pe unii, cum se dus pe Davidică din Fărcăș, „înecat cu pronumele conjunctive” (L. Creangă: „Amintiri”).

În adevăr, la 22 Decembrie 1831, odată cu aplicarea Regulamentului Organic, Isprăvnicia de Neamț primește dela Epitropia învățăturilor publice, de pe lângă divan, „Țirculară către Dregătorii de Neamț“, „Pentru gătirea caselor pentru școlile pe la Ținuturi, cu Nr. 131“:

„Creșterea copiilor este de Dumnezeu părinților încredințată, dar fiindcă multor părinți lipsește însușirile cerute pentru asămîne gre și însemnătoare însărțurare, iar alții prin a lor trebi sunt împiedecați a stărui la creșterea fiilor săi, alții încă răposază până a nu le da cuvenita creștere și învățătură, drept aceea Ocărmuirea a căria fericire și siguranța să razămă dela întemeiata creștere și luminare a cetățenilor săi, cu maiică a tuturor s'au îngrijit cu obștească creștere și învățătură prin așezarea școlărilor publice. Între nenumăratele îmbunătățiri ce prin organicescul reglement se revărsă asupra tuturor stărilor la-cuitoare în cuprinsul Moldaviei, una din cele de frunte iaste statornicirea în Capitalia Eșii, a unei Academii spre învățatura celor mai folositoare științe și prin polițiile (orașele) și târgurile de prin ținuturi, așezarea școlărilor începătoare pentru de a pute tinerii câștiga ace intăi învățătură neapărată, ca prin cunoștința creștineștilor daturii să poată aduce Ziditorului său cuvenita laudă și mulțămire, înlesnindu-se încă prin știința de carte la interesurile veșnicii sale, iar alții având talent și mijlocire să poată păși în academia Eșului, către mai înalte învățături întrebunându-le spre folositoare meșteșuguri și industrie aducătoare obștei și în particular statornicirea fericirii; iar alții din evlavioasă piecare să aibă îndemnare a îmbrățașă sfînșita taină a preoției, cu toată uregînceasca rînduială, în Seminarul dela Socola“.

Pe fiii „celor ce vor sluji pe stat în publice dregătorii“, „ca ace mai mîntuitoare răsplătare și mulțămire“, Ocărmuirea îi va îndemna cu „șiderea și hrana în Academie cu a obștei cheltuiială; tot acolo să vor primii și fii sărimani sau a părinților scăpătați, de și n'ar fi slujit în stat, numai dacă tinerii vor avea piecare și talent...“

La 24 Februarie 1832, se încheia jurnalul de închirierea unor case „în ograda bisericii Sf. Ioan din casele bisericicii unde șide preotul Tofăniță“.

În târgul Neamțului, în aceeași vreme și pentru acelaș scop, s'a închiriat o casă cu patru odăi, lângă biserica Adormirii, a Nastasiei, soșla mortului dascăl Toadiri“. Jurnalul de închiriere este iscălit de Ion Romănescu căminar.

Temelia școlii primare de băieți Nr. 1, din Tg. Neamț, s'a pus la 1850, de față fiind și Domnitorul Grigore Ghica Vodă, iar deschiderea s'a făcut în 1852. La inaugurarea școlii a luat parte și Domnitorul.

Școala publică din Piatra a început a funcționa la 14 Decembrie, 1832, când Isprăvnicia poruncește tuturor „acei ce vor fi având tineri copii ca spre a lor învățatură să-i ducă la școlile înființate”.

Din pricina că nu se prevăzuseră fonduri de înființare și pentru Piatra, ca pentru urașele Uboșani, Roman, Bărlad, Huși, Focșani și Galați, școala din Piatra, lipsită de fonduri, a funcționat cu întreruperi.

În 1835, Mihai Sturza Vodă face o călătorie în ținutul Neamțului: plimbare pe Ceahlău, cu pluta pe Elstrița și vânătoare în codrii Neamțului, când se va fi interesat și de școala publică din Piatra.

În 1836 obștia Târgului Piatra, prin jaloabă către Epitropia învățăturilor publice, a cerut înființarea unei școli publice în Piatra. Înființarea s'a aprobat în aceleași case, ca în 1832, iar învățător să fie „tânărul însemnat de obște”.

În 1837, din cauza vechimei și ne mai fiind vrednic de adăpost casele de la biserică Sf. Ion, școala s'a mutat în casele clucerului Lupu Ioan. Se vede că iar au fost întreruperi în funcționare, căci în 1839 Obștia Pietrei face din nou cerere pentru înființarea școlii, care, în 1840, se aprobă.

La 1840, Septembrie în 3, Obștia târgoveților Pietrei se unește a da oareșcare ajutor școlii publice în anul 1840 până la înființarea Eforiei. Iscălesc actul: D. Stan căminar, Necula Baloș clucer, Vasile Ioanu serdar, dăhovnic Costache Come, Anastasiu Costache Stere vel căpitan, Hriste Stăvăr, Iordachi Fodor, Gheorghe Iconom, Teofan Săchelari, Monahu Gheorghe Gheorghe Albu, Ioan Melente, preot Gavril, preot N. Liciu Vasile diacon, preot N. Vicol, diacon Ioan.

La 7 Aprilie, 1841, Epitropia învățăturilor publice la măsuri să se dea ordin pentru deschiderea școlii în aceleași case ale Clucerului Lupu Ioan.

Arhiva școlii primare de băieți Nr. 1 se păstrează numai dela 1844, când era dascăl D. Nanu, cu 13 elevi. Populația școlară crescând, s'au numit, pe rând, N. Vicol institutor și director (1848), apoi I. Homizeanu și Manoil Halunga.

La 7 Iunie, 1847, în prezența referendarului școlilor Aga Gheorghe Asachi și după vizita la Piatra a logofătului G. Ghica,

ministru de Interne de pe atunci, se pune piatra fundamentală a școlii publice pe locul „față în față” cu biserica Sf. Ioan, pe înălțimea care domnează peste prejmefele cele mai romantice”.

Școala aceasta, zidită la 1851, a durat până la clădirea locașului actual, care se datorește stăruinței și grijei d-lui G. Măcărescu.

Lucrarea școlii, a cărei temelie se pusese în 1847, nu se putea începe din pricină că școala n'avea decât un fond de 8000 lei și atunci, în 12 Martie 1851, Comitetul de inspecție al școlii publice din Piatra, alcătuit din: Lascăr Catargiu, A. Grigoriu, serdar, F. Manoliu și N. Vicol, cere să se aprobe încă un ajutor de măcar 10.000 lei pentru începerea lucrului, pe care cerere, la 21 Iunie 1851, Grigore Ghica Vuia pune rezoluția: „Se încuviințează”.¹⁾

Școala primară de băieți Nr. 2, din Piatra-N., deschisă oficial la 25 Septembrie, 1860, își are începutul la 1854, Aug. 14.

Școala primară de fete Nr. 1, din Piatra-N., se înființează la 14 August 1854 și se deschide oficial la 1858, Septembrie 1. ²⁾ Școala primară de fete din Tg. Neamț se înființează la finele anului 1858.

Cea mai veche școală primară rurală din județ este cea din Broșteni, înființată, pe la 1840, de logofătul Alexandru Balș, proprietarul de pe atunci al Mușiei Broșteni ³⁾.

Însemnă la 1859 se înființează școlile din Borca și Farcășa ⁴⁾.

În 1864 Neamțul avea cele mai multe școli primare din Moldova: 15, Iașul avea 8, Suceava (Baia) 10, Botoșani 4, Dorobol 4, Bacău 5, Covurului 2, Vaslui 2, Fălciu 8, Tutova 1 și Roman 7. ⁵⁾

Cel dintâlu dascăl al școlii din Broșteni a fost vestitul N. Nanu, la care a venit să învețe, carte și Ion Creangă din Humuleștii Târgului Neamț, iar mai târziu, pe la 1885, urmează, Mihail Lupescu învățător neîntrecut, suflet de apostol, care și-a închinat toate puterile școlii și datoriei exemplar împlinite

D-I Profesor Dr. I. Simionescu, în „Oameni aleși”, fi con-

1) Datele privitoare la înființarea școlii publice din Piatra-N. sunt întemeiate pe lucrarea d-lui Gh. Ciugăreanu: „Din trecutul județului Neamț” Piatra-N., 1935-1936.

2) După d-l C. Turcu, „Preocupări de cultură regională II”, pag. 25 și 41, Piatra-N., 1939.

3) După D-I D. L. Stăniescu, „Vechile școli din județul Neamț”.

4) „Din istoricul învățământului primar al județului Baia”, pag. 29, de D-I Dumitru Balan, Politiceni, 1:31. Lucrarea aceasta, la o întocmire a istoricului Școlilor primare din Neamț, va trebui, neapărat, consultată.

5) „Din istoricul învățământului primar al județului Baia”, pag. 30.

sacră lui Mihail Lupescu o biografică model sub titlul: „Broul necunoscut”¹⁾.

* * *

Odată cu înființarea treptată a școlilor, cu clădirea localurilor nouă, cu activitatea desfășurată, cu roadele dobândite, autorul istoricului învățământului primar din Neamț, va trebui, firesc și neapărat, să se oprească, mai cu seamă, asupra statutului școlii, care este *învățătorul*.

Personalitatea învățătorului, cultura, temperamentul, activitatea școlară și socială, metoda, moralitatea, autoritatea de care se bucură, influența asupra elevilor și asupra satului, rezultatele obținute, elementele de seamă pe care le-a dat,²⁾ etc., sunt chestiuni asupra cărora istoricul se va opri și pe care le va reliefa în mod amănunțit și precis.

Când numărul școlilor și învățătorilor era redus, controlul putea să fie mai des, mai scrupulos, mai adâncit.

Azi avem în Neamț 39 școli primare urbane cu 146 învățători urbani și 206 școli primare rurale cu 560 învățători rurali, deci în total 245 școli cu 706 învățători³⁾.

Cadrul studiului de față nu-mi îngăduie să adâncesc prea mult această chestiune, dar, din experiența de revizor școlar sub Spiru Haret (1909-1911) și cea de întemeietor și președinte al Asociației Învățătorilor din Neamț — timp de aproape un sfert de veac (1912-1936), am avut ocazia să cunosc școlile din județ și pe dascălii lor, iar ca prefect (1933-1936) am avut, iarăși, prilejul să viu în atingere directă cu școlile și învățătorii, prin ajutoare, reparații și clădiri de localuri nouă

1) M. Lupescu a întemeiat primul Cerc Cultural, încă înainte de 1888, pe Valea Districțului de Sus („Istoricul învățământului primar al Jud. Biala”, p. 63). Statutele acestui cerc au fost modificate și adaptate la nouile condiții ale vremii în 1892.

2) *Părțile Cărții-Model* a dat pe Dn. Iliu Ciolan, fost profesor și avocat în Iași, tatăl d-ului prof. Antonio Ciolan, directorul Curului Mitropolitian, Iași, Cărmăzari pe Măsurul V. Tădăreș, Holdea pe Dr. Cătrămaru, Ștefăno-Foroș pe Dr. Mălăeșcu din Bărlad, *Văcătorii Neamțului* pe d-l profesor I. V. Bărbăntă, Ștefăno-Foroș pe Colonelul de cavalerie Vișu-Școlala Ilădoșogului, Holdea pe T. Olveș, Consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție, Dr. N. Olveș, profesor T. Olveș, profesor Panalbe Olveș, Major de marșal Olveș C. Gh., Colonel Olveș V. Gh., etc., Căța-Șoara pe d-l Orosu Alexandru, Consilier la Consiliul Legislativ, Sătești, pe d-l C. Nambu, ministru plenipotențiar, Putana Tărbuză-Călugăraș pe P. S. Arbăreanu Valeriu Moglan, vicarul Mitropoliei Moldavei, Bărbăntă pe d-l Dr. Al. Cărbăntă, medicul primar al orașului Plătea-N., *Dușeză-Cărbăntă* pe familia Liță, din care se vede Gh. Liță, Consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție al lui său Petru Liță, marele artist dramatic dela Teatrul Național din București, *Părțile Păreții-Foroș* pe d-l I. Poșnicu, Consilier la Curtea de Apel Iași, *Tăța-Bianț* pe d-l Colonel Corticeanu Victor, *Văduri* pe d-l Colonel Nistor C., *Poduleni* pe d-l V. Bărbăntă, Consilier la Consiliul Legislativ, *Găndănești* pe d-l Dr. David și pe d-l Așanășu, Consilier la Curtea Apcl Cluj, etc. etc.

3) Date comunicate de biroul și vicedirecția Inspectoratului școlar, delegat al județului Neamț, d-l I. Măscu.

cum și prin sprijinul acordat împlinirii activității lor culturale și sociale.

Voia cita, totuși, în trecut, câteva nume de învățători — numai dintr-un număr mai mare care nu mai sunt în viață și care trebuie să rămână în istoria învățământului primar din județul Neamț, pentru activitatea, meritele și chiar jertfele lor, culminând cu jertfele vieții, în vremuri grele, ca deschizători de drumuri noi 1).

Încă dinaintea de 1862 județele Neamț și Suceava (Baia) alcătuiau o circumscripție de inspecție, cu reședința la Piatra-N. Primul rector școlar al județului Neamț-Suceava, pe care-l aflăm din scripte, e Anton Naum (1862). După el urmează: N. Vicol (1866), Gh. Obreja (1870), Gh. Musteață (1872), I. Phil-Upper (1873), C. P. Bobeica (1876), Victor Dogariu (1878), Scipione (Ion?) Rădescu (1881), I. Carageale (1881-1882), I. Negre (1882), 2) Nestor Piloti (1886), după care vine Serafin Ionescu la Suceava, renumit pentru metoda nouă de activitate și de organizare. Într-o însemnare a Economului I. Savel, insti-lutor din Fulficeni, găsim înaintea de Anton Naum pe Nicolae Vicol, Ion Adrien, iarăși N. Vicol și Gh. Ciogea, iar înaintea lui I. Negre pe I. Petrescu („Istoricul învăț. primar al Jud. Baia”, pag. 114—116). Urmează revizorii școlari ai Jud. Neamț: Titus Mărdărescu-Pocșani, 3) C. Zaharia-Iași, I. Adamiu-Botoșani, Gheorghiu-Bacăo, etc.

1) În arhiva Primăriei Vaduși, se găsește un act al Consiliului Co-munal, din a doua jumătate a secolului XIX, în care consilierii, conducători de clasă, acuză pe învățătorul local de lipsă de pregătire, de metodă și de progres didactic; ei semnează prin punere de deget..

2) Ion Negre, originar din țara Văii-Căchilești (1844-1906) a fost, împreună cu Calistrat Hogaș, profesorul cel dintâiu al gimnaziului din Piatra-N. (29 Octombrie, 1869) și unul din întemeietorii școlii „Petru Rareș” (1897). Toată viața culturală a orașului Piatra-N., până la moartea lui Negre, se împlețea cu activitatea sa (vezi: „Ion Negre cel mai vechiu profesor din Piatra-N.” de C. Turcu, Piatra N., 1936). Pentru bunățatea su-ficienței sale s-a zis: „Tată Negre”

3) Mărdărescu a fost un bun revizor școlar pentru vremea când a ocupat acest post — după 1896. Era sever și controla pe nesărmite pe învă-țători — adesea stă la rând. Îi ținea din scurt să-și facă datoria. Era înalt și mușcat. Examinând la gramatică, un elev dela o școală rurală spune că „măgar” e verba. Conștient, îi cere revizorul. Elevul se excită: Eu măgar, tu măgar, el măgar. Doctul. Ai dreptate, îi răspunde revizorul: tu nu înveți, eu vin rar în inspecție, dumoul învățător nu-ți face datoria.

Alta dată, cu prilejul unei inspecții județene, cum făcea adeseori, prinde în circulație, în timpul orei de clasă, într-o situație dificilă, pe un învățător înalt căștoret. Nu-ți dau altă pedesepă, îi spune revizorul, decât să scrii în codița de prezență ce ai făcut în ora când trebuia să fii în clasă la datorie... A scris, unde o fi codița asta de prezență..

Unul învățător D. G. X., care era înțeles la învăță, îl spune Deaghe (deabia) X..

Institutori: D. Nann, N. Vicol, fost și revizor școlar, Ion Humileanu, Manuil Ilalunga, N. Busulac, Preot Focșa, Preot Nicolau, N. Harcan¹⁾, Tăzlăuanu, I. Mancaș, D-na Lazu (intrată după pensioană în monahism), Gh. Nicolau, fost și revizor școlar, Simion Sculăreanu, fost și revizor școlar, Gh. Simionescu, fost inspector școlar, Ștefan Zamwel, C. Vrânceanu, Al. Vasiliu, Zulfia Isăcescu, Mihai Pantazi, C. Parteni, Aurora Ștamatadi, Ana Ioachim, C. R. Teodănescu-Gribincea, I. T. Crețulescu, fost subrevizor școlar, D. Bogdan și alții, din *Plata-N*.

Preot Celus, Gheorghe și Smaranda Cosmovici, Alexandru Bradu, fost și revizor școlar, Dimitrie Zamwel, fost și revizor școlar, Gheorghe Bogrea, I. Bilecanu, etc., din *Tg. Neamț*.

Preot Gh. Dimitrescu, V. Butucariu, Gh. Mîrea, N. Dăscălescu, C. Fedeleș (mort în războiul de independență), etc., din *Bălușii*.

Invățători: Neculai Nann,²⁾ Mihai Lupescu, Simion T. Kir-

La Gărdina Inspectorat școlară, dresăbă (pălăș-verba) și plăcășă (bră să în campanul de inspecție), se face că-l uită învățătorul și spune că trebuie să se ducă totuși la murgărea județului într-o ocazie urgentă. A doua zi dimineață, la ora 9 — când se începeau cursurile, revizorul era pe calea la școala din Gărdina... Iși năsea cușonul... dar nici învățătorul n'a mai lipsit de la datorie, cum ai să zici...

1) N. Harcan a întemeiat și a condus cu mare deslușire, mulți ani, școala școlară de Călugărești bisericăști din Plata-N.

2) N. Nann dăla Broșteni, ca și frațele său, D. Nann, fost institutor la școala primară de băieți No. 1, din Plata-N., sunt localnici din Popălișo, comuna Grădărești, județul Neamț. N. Nann a fost profesor în clasa de absolvire a Seminarului din Școala-vechi (N. Stejcu, revista „Fai-Pătrăș”, an. XV Nr. 2, pag. 63, Cernăuți, 1910).

Ion Creangă, prin hâmbul său de pe mână. David Creangă din Pîrîg, spune despre Neculai Nann, în „Amintiri din copilărie”: „Las, măi Ștefane și Smărdănoacă, nu vă mai dregăți aiată, că azi îl Dumbrică, măne Luca și zi de larg, dar Marți de-om ajunge cu sănătate, am să ten nepotul cu mine și am să-l duc la Broșteni ca Dumbricu al meu, la profesorul Neculai Nann dela școala lui băieț, și-ți vede voi cum scoate el din bătăi că de ceilalți băieți ai mei, Vasile și Gheorghe, am rămas tare mulțumit că au învățat acolo”.

Însă de când mi-au venit băieții dela învățător, mi' tin socotala b'a cu ban și buzunare de hinc. Acuma zic și eu că poți duce vorba pe vtoșă bră să stăp. Zau, mare pu-mână și-a făcut Alecu Băieș cu școala cea aia, cize vrea să ajleagă și Doamne, peste ce profesor înțelept și încași a dat! Așa vorbește de blând și primește cu bunățate pe Necu, de și-l mai mare dregul să la duci la el. Ferice de părtăș care l-au vădeat, că bua suflet de om îl n'am ca zice! Și mai ales pentru doi țărani munteși i-o mare facera de bine!”.

Între alți învățători, la Nann, Ion Creangă a învățat și „Ingeral a strigat” și când a venit la Huculești: „Și-a zina de Poști am traa un „Ingeral a strigat”, la biserică, de au răbaca toți camești cu gurile căscate la mine. Și mamei îi venea să mă-nghită de bucurie. Și părintele Ion io-a pus la mână cu dansul, și Sărăndișo a clucit o mulțime de ouă roșe cu aur. Și burtele peste bucuria venea peste capul meu”.

Dar la a doua învățare toate fetele din satul rădeșu și-i ziceau: „Tunul balagurului, cănti după cântul”.

Nann, la Broșteni, a pus de la unu chillog, și pe el și pe Dumbricu lui David Creangă, căci purtau plăc.

Ileanu, din Comuna Broșteni, C. Lăteș, C. Pavilescu și V. Arslan-Mădăl, N. Vasiliu-Borca, Teodor Dandilescu-Farcășa

Am auzit pe tata, fost elev al lui Nomi, cântând cu duioșie câteva din cântecule pe care le învățase la vestitul său învățător.

I
 Ah, sabia lui Traian
 într-o mână de roman,
 Mai învăța-te odată
 De cuprindea lumea toată !
 Verd ai tăi fi și nepoți,
 Carl sunt împinși de țoți,
 Ia ce bal sălăgluiesc:
 Și pe unde săcoleasc:
 În bordașii niștețușor,
 Afumate și ploșoșor...

II

Rețeta Celdjate ce acoperă-acei munte
 Și de unde pe câmpie ochul vede lucruri multe...

III

Ami o mie opt mii patruzece și nouă
 Unguri-au scos mână nouă
 Ca pra ceuși să i prăpadescă,
 Tre ceț din țara nemțușă.
 Bera și Kosul ghidării
 Ai Ungariei mai țării...

Și nu este încă înseamnătaie să se scrie „Sabia lui Traian într-o mână de roman, care să cuprindă lumea”, cu idealurile ce respiră în cântecule școlare de azi:

Sunt soldat și călăreț,
 Uite am un cal isteț,
 Am și sabie de lemn,
 Poșcă am de stal la șemni,
 Am și colțul de hârtie...
 Ce-mi mai trebuiește mie ?...

Pe lângă jelurile pe care le fixează în sufletele tinere cuprindă învățărilor de col și de azi și pe lângă virtuțile pe care le dezvoltă și le cultivă, dar, firea, se provoacă și reflecții asupra lor și, fără să vrea, te poți duce cu mintea la deprinderea cu satisfacțiile aduce de azi ale copilului stud și la preferințele de mâine ale ostajului apăsător al țării. Nici în glumă nu-i bine să se recomande: cal de lemn, sabie de lemn, poșcă de lemn, colț de hârtie... Nu de alta dar unii le pot lua chiar în serios... Și doar aceste constatații au suat de domeniul imaginației pure...

Ce deosebire între Sabia lui Traian, care cuprindea lumea, între chemarea la viața austeră și împușcătoare a hărnicilor români și între sabie de lemn și colțul de hârtie... cu satisfacția plină de amor, dacă n'ar fi copleșită de autoîncântare: „Ce-mi mai trebuiește mie ?”...

Notă adăugată la 10 Septembrie, 1940. Recăutgerarea păcălăburilor românești și a trașilor cari ni s-au răpiți pe neaștept și amarelor în vara anului 1940 (28 Iunie, 30 August și 7 Septembrie) cere pregătire serioasă, educație sănătoasă și solidă, muncă perseverentă și neîntreruptă, solidaritate neștirbită, ordine nestrăbucată și disciplină de fier. Cu superficialități și glume nu se poate înălța nimic însemnat și durabil...

Dreptatea lui Dumnezeu și dreptatea istoriei se vor înălța, de bună seamă, la ceasul sorocii, dar numai cu muncă și cu jertfa noastră ale tuturor.

Școala românească trebuie să întărească permanent în sufletele tinere toamna întărită a nedreptăților ce ni s-au făcut și să măsoare cu drăcușele care duc la realizarea luminoasă de mâine.

Imaginația tuturor Românilor în hărnicia țărănească de muncă trebuie să fie lucra la care să se închinăm dela pruncie până la înălțuire, din când în când de români...

(Crucea, Broșteni, Mădei, Borca, Farcășa, au făcut parte, până la 1925, din Jud. Suceava, azi Baia),¹⁾ Petre Sălăgeanu-Schit (Răpctune), Gheorghe Leonescu-Hangu, Gheorghe Cădere-Buhalnița, I. Mironescu-Tazlău,²⁾ Al. Bacin, fost revizor școlar sub Hureț și C. Clupercă (mort în războiul de independență) — Mastacăn, Preot Ceaușu-Bețești-Soni-Căndești, Preot N. Bicleanu-Buștea-Petricani, Gh. Brașovanu-Tibucani, V. Șerpișanu-Bălănești, C. Darie-Dobreni, Gavrilescu (tatăl d-lui N. Gavrilescu) — Filioara, Gh. Teofănescu-Basu-Gura Vail, Chirlac Roșușu-Orumărești, P. Grințescu-Petricani, P. Ciolan și D. Focșa-Pipirig, Gheorghe Constantin-Bistrița, N. Teofănescu și Teodor Ionescu-Girelea, Teodor Bălănescu-Ocea, Vasile Golan-Răucești, Preot Gh. Mironescu — Cut-Dumbrava Roșie, N. Stan-Hârțop, Gh. Șerban și Elena Florea-Mrojeriu-Români, Gavrilescu-Crăcănani, Constantin Adămoaie-Sărata-Bistrița, Pantelimon Hurju-Bicaz, N. Lefter-Gălgocști, Al. Moisei-Nemțior, Mihai Vârvara-Răucești, Mihai Diaconu-Hăpești—I. C. Brătianu, Hr. Ghițescu-Bistrița, N. Antistescu-Preotești-Timșești, Vasile Brașovanu-Cut-Dumbrava Roșie,

1) Invățătorii de pe valea Bistriței de sus, începând cu N. Nănu, au fost cu numele harului și plăcutii învățători ai copiilor, dar au fost și cărturari aleși și îndrumători neposibili ai Satelor. Cercul cultural înființat de ei, în frunte cu M. Lupescu, înființat de 1833, are în preocupările care le înălțau sufletul: perfecționarea lor proprie, ajutarea copiilor săraci și slăbiți, transformând, astfel, obligațiile în realitate și activitatea pentru ridicarea Satelor.

D-l Artur Gorovei, întemeietorul renumitei reviste de folklor „Șezănușca”, din Folticești, afirmă: „Când am înființat revista „Șezănușca” în 1892, membri fondatori ai ei au fost învățătorii: Mihai Lupescu (Broșteni), N. Vasiliu (Borca), C. Pavilescu (Mădei) și T. Dănilăscu (Farcășa); în cele 25 volume câte au apărut, învățătorii ocupă primul loc. Lucr. dact. și cu cuvinte acești priasi de recunoștință”, (Cunoștinți folclorice, Serie C., No. 93 pag. 3, București, Editura „Cartea românească”).

Între fruntași învățători folclorici, care au scris volume cercetate și apreciate de specialiști, din Neam, sub: Mihai Lupescu (fost la Broșteni, apoi de la 1833 la Orfelinatul „Ferdinand”, Zorțeni-Tulova), D-l Ion Teodorovici-Broșteni, din Cotrăgești (de unde este și P. Gheorghescu și Scriitorul acestor rânduri), azi institutor pensionar în Iași, Ștefan Teodorovici-Kirileanu, din Hobița și Neculai Măteșcu, din Suci-Cărbuți, azi ștefan, Cel Mare. De și din Făltăcuși, județul Hala, nu putem trece cu vederea pe valorosul folclorist D-l Alexandru Văgăliu, învățător, care are două volume de culageri folclorice tipărite de Academia română (Volumul IV și XXXVI din colecția: „Din Vinea poporului român”). Vezi „Cunoștinți folclorice”, Serie C. No. 93 pag. 4—14.

N. Stoleru, fost învățător înfrățit la Baia, abia de Cercul învățătorilor din Broșteni, și-a început cariera științ. cu D-ii I. Teodorovici și P. Gheorghescu, cu S. Teodorovici-Kirileanu și cu autorul acestui articol.

2) Familia Cădere și Mironescu au avut copii distinși: Hortie Cădere, profesor universitar, Victor Cădere, profesor universitar, azi ambasador al României la Belgrad, Dr. N. Cădere, inspector general sanitar, azi Secretar general la Ministerul Sănătății și profesor universitar Dr. I. Mironescu, literat, Ombra Mironescu, profesor, director de școală normală și inspector școlar, etc.

M. Podoleanu-Applicașle-Iași (Ultimul zece, morți în războiul de întregire), etc. etc.

Tuși aceștia și alții, merituoși, pe cari istoricul îi va cerceta și descoperi, au propovăduit, de pe catedră, viața lor întreagă, dragostea de țară și de Rege, unii mărind cu arma în mână pe câmpul de luptă și toți, în slujba Țării și a Regelui, și-au dat obștescul sfârșit.

Să se fie seamă, prin urmare, că pe munca și pe jertfele înaltașilor clădim opera noastră de azi, că fără acel trecut de credință, de gândire, de patriotism, de vitejie și de sacrificii, n'ar fi posibile succesele cu care ne lălm, iar România nu începe dela noi... Ea continuă și să dea Dumnezeu să propășească în spiritul celor mai buni dintre strămoși.

„Oamenii noi, înflorind în marea lumină a vieții, să pleacă cu reculegerea spre pământul unde dorm oamenii vechi, din țărta cărora nu crescute și să dea Dumnezeu să propășească în spiritul celor mai buni dintre strămoși.” Vasile Pârvan: Memorial, pag. 154.

* * *

Elemente strălucite ale corpului didactic primar din generația trecută prin școala excelentă și neuitată a marelui Harel și alte elemente merituoașe, de mai târziu, sunt încă în viață. Pregătirea lor în admirabile școli normale, între care școala normală „Vasile Lupu”, din Iași, este cea dintâia, cunoștințele dobândite prin muncă proprie, activitatea desfășurată și spiritul de datorie și de jertfă — în adevăr apostolic, vor ilustra istoria școlilor primare din Neamț și chiar din țară.

De aceia școlile normale, în care au fost pregătiți și îndrumați învățătorii și înfățișările ce ele au exercitat asupra lor, vor face, de asemenea, obiectul unor cercetări amănunțite¹⁾.

Una din școlile acestea normale este și școala normală de învățătoare de sub înțeleapta, rodnică și îndelungată direcție a d-nei Eufrosina Săvescu, azi pensionară.

Într-o regiune plină de farmec și de poezie, într-o regiune de sănătate și de frumusețe și puternice tradiții culturale și artistice, de credință, de vitejie și de românism, școala normală de fete dela Piatra-Neamț — al cărei început îl pune, ca direc-

1) „Județul Neamț, prin vrednicia oamenilor cu-1 populanță, a înseruat în totdeauna un ocean de largă cultură generală, ori populară de oameni cari sunt măcuși pe răboiul celor alceși. O întreagă pleiadă de învățători deosebiți, cel mai mulți producători școlii normale „Vasile Lupu” din Iași, erau și sunt încă elemente vrednice, cu deplină tragere de inimă pentru îndeplinirea meserii lor” (Profesor I. Simionescu „Anuarul Școlii normale de învățătoare, Piatra-N., Volum Comemorativ”, Piatra-N. 1910, pag. 17).

toară, D-na Eugenia P. Popovici, azi distinsă profesoară și directoare a liceului de fete din Piatra-N., a avut norocul de o directoare care a transformat-o într'un locar de învățatură, de educație și de artă, model. Sufletul ales, al directoarei se oglindește în sufletul celor 15 serii de absolvente, care fac dinste școalei normale și animează puternic activitatea pentru ridicarea satelor. Am avut dese ocazii să văd serbări date de școala normală la satc — cu care a păstrat neînterupt contact și deci întâlniri ale directoarei cu fostele sale eleve și am rămas mișcat de caracterul acestor legături, ca dintre mamă și fiicele sale iuhite, care respira din întâlnirile lor sărbătorești. Buna gospodărie, ordinea, curățenia și arta, care abureau din tot cuprinsul școalei normale, duceau prăceperea, munca și devotamentul unei directoare model.

Dar în afară de sufletul pus în activitatea lăuntrică, d-na Directoare Eufrosina Săvescu — ca și colegul său d-l Vasile Ghițescu, valorosul director al școalei normale de băieți și apoi al Liceului „Petru Rareș” —, a pus suflet în fiecare cărămidă, care a înălțat mărețul local al școalei, pus tot de d-sa în funcțiune. Cunosc bine aceste strădării, mai ales că am luat parte cu d-na Săvescu și cu d-l Vasile Ghițescu la greutățile învinse și la bucuriile rezultatelor dobândite. Repunerea în funcțiune a școalei, după desființarea ei, din fericele de scurtă durată, a constituit un succes, care i se cuvenea frumuseții și sănătoasei localități, tradiției luminoase, localului cu jertfe clădit și pus în funcțiune și directoarei, care și-a închinat toate puterile trupesti și sufletesti acestui așezământ model de ridicare culturală, morală și materială a satelor județului nostru și ale țării.

Nu se poate nita bunăvoința caldă și părintească pe care D-l Dr. C. Angelescu, fost mare și acuitat ministru al școalelor, a arătat-o, neînterupt, școalei normale de fete din Piatra Neamț și aprecierea, cu totul deosebită și bine meritată, a vredniciei directoarei. D-l Dr. Angelescu rămâne, într'un județ de numeroase și voevodale citonii, marele cititor al acestui așezământ, ca și al școalei normale de băieți, al liceului de fete, al liceului de băieți, căruta i-a adăugat etajul, cum și al celor peste 60 localități de școli primare, clădite în județ.

Fiecare operă, ca să se înălținească și să trăiască, are nevoie de un suflet vibrant și blăruitor, de o voință neînfrântă, de o jertfă.

Din tot cuprinsul școalei normale de fete, din Piatra-Neamț, respiră duhul directoarei model: D-na Eufrosina Săvescu.

Istoricul de mână al școlii primare din Neamț, cercetând opera ei și a învățătorilor, va trebui, desigur, să se îndrepte și spre originea pregătirii, activității și sufletului învățătoarelor și acolo va găsi izvorul limpede și dulos murmurător: sufletul de mamă iubitoare și devotată al directoarei Eufrosina Săvescu. ¹⁾

4 Iunie, 1940, Piatra-Neamț.

Leon Brejleriu

1) Lucrarea de față, cuprinsă — fără schimbările din text, în „Întâmpinarea Vremurilor”, a fost recenzată singura de ziarul: „Istoricul” Nr. 295, pag. N, de Luni 18 Septembrie și „Curentul” Nr. 4530, pag. 2, de Sâmbătă 21 Septembrie, 1940.

Copiiilor

Veniți la sâmbul meu cu toți,
Copii cu frunțile senine,
Veniți să primenți izvorul
Nădejții mele de mai bine!

Voi santeji roza dimineții
Ce soăntește neștiutoare,
Că poartă'n ea întreg argintul
Cuant al razelor de soare.

Din glasul vostr'un dulce clopot,
Ce mângâie-un amurg de sară,
Învată sufletul meu, bietul,
Să creadă 'n flori și'n primăvară

Și parcă înțeleg mai bine
Privighetoarea care cântă...
Veniți, veniți! Mi-arat de dragă
Sburdălnicia voastră stăntă.

Căci râsul vostru plin, năvalnic,
Ca unda râului de munte,
Imi amuțește îndurerata
Poveste-a firelor cărunte.

Soamna

Vâl de brumă argintie
Mi-a împodobit grădina,
Frelor de lămâiță
Li se uscă rădăcina,

Peste creștiii de dămbrovă
Norii suri își poartă plumhol,
Ca podoaba adrențuită
Tremură pe câmp porumbul,

Și cum dela Miazănoapte
Vine vântul fără milă,
De pe vârful șurei noastre
Smulge'n sbor câte-o șindrilă.

De viornicița păgână
Se 'ndulesc nucii, bătrânii.
—Plânge-un pul de ciocârliie
Sus pe cumpăna fântâni.

Il ascut și simt sub gene
Cum o lacrimă-mi învie:
—Ni s'aseamână povestea,
Pul golași de ciocârliie.

Octavian Goga 1)

1) Poezii, 1905.

Oclacian Gogu

Imbracă-te în dofta sărmand Românie
Din mare până 'n munte- costă carpatină,
Când curg o 'tate lacrimă în râuri de lumină
Cu la apus de soare, în ceaș de liturghie . . .

Cântările de proză și fun de lumânări
Duc sonor de restrigă și plătut de trapari ;
Bocește toată gîta din micul Răsărit
Până în prag de țară din cele depărtări.

Plîng codrii în furtună când urd-a lor desigur
Și apele mai toate tot duc câmpulă jală,
Cînd Mureșul o poartă pe mînsurata cale
Căci plîng înnebunite acum... „tustrele Crișuri“...

Ce mașteră fu soarta cu fiul cel mai drag
Cusuflet cald de înger... el, cel mai bun din noi,
Să-și sfarme lira dulce și drumul cel de-apol
Să-i ia, ducînd cu dănsul al doinelor ștrag...

Străbat acum pioase și trec din deal în deal
Răsălmădări bătrîne și silhurei de proș,
Tot ce au... Pămîntul și Neamul, mai măreș
Din lungul șir de veacuri, în sfîntul nostru-Ardeal...

Începe-acum privegîiul fantastic, legendar ;
Via umbre după umbre din cronici, psaltiri
Dar nu s— precum serenade... doar simple născiri
Ci sunt frânturi de suflet din chieul milenar

Iată-l că via „Clăcașii“.. ce-ar da să-l vadă teafăr
Căd în gerunchi să-l plîngă pe trahădarii lor ;
El l-a'nsemnat la luptă ; el l-a văzut cum mor,
El le-a făcut din cură tot armă care scapăr

Și via mureu „Clăcașii“ cu casele pe umăr
Alătea generații dospite în izvoade ;
Mașii de lîmbă veche ce-au îngrozit noroade
Și via și musentelă credinții făr-de număr

Harla via'n frunza și'n cele, căptanii
Și Cloșca și Crișana și țapul dala Tebea,
Rolasa din munți arcașii, rătățe înată plăbea
Să se treacă-acuma în bușet de liturghie

Măreșă panoramă de pălcuri și ostroaze
Cu arme vechi și porfuri ce și-au pierdat din rost
Ele-arată brazda și oamenii ce-au fost,
Care-or fi via deapaururi în mucele hrieuane.

Ogorul : brazda sădit și „câmpuri de mătase“
Pământul plin de roșă, pe care-ai fidmânzit
Ardealul tău ! O ! bardo , pe care l-ai iubit
Căci noi ! murim văzându-i „atâta jale în casă“.

Din farnicarul jale, din spaza de norod,
Al satului „Apostol“ domol înalțează
Își face largă cruce dar nu mai cuodăneasă
De chiuurile străbano ce învâde rod.

Bătrân ca și bucoana „Sub pragul de sub grădă“
Sărmanul dascăl vine o lacrimă să verse,
Pe moaștele așințite, pe vechi toane șterse,
Ce în suflatul mulțimii trecutul îl perindă.

Întă mai vine o umbră care nămie na spune
Încercă să înfrane un cântec hăpănău ;
De facul ce-l sugrumă și coardale-l plăsesc
Da ! El e : Late Chlorul, rămas fără de strune.

Ce sfântă este clipa când „rugi la Proacurata“
Înalță către slavă țageturachiși Română ;
Când văd topiți în umbră porci ce-au fost : „bătrânii“ ;
Lângă ceaslov pe mama, plângând în barbă tata...

Et plâng de atâta vreme ; cântărez tu o povară
Norodul tău, posta, dulus din gură în gură
Că fi-o cântă-o neșnie, poporul tău își jură
Cât timp vom fi pe țama și limba n'a fi moartă...

Fu-i doina plânsă mistic, urâșitul de cavai,
De rămâneal cu plugul, de rămâneal la coasă,
Ducsat o utăși blândă și dulce și frumoasă
Așa, ai fost : atleul... cruciat medieval.

Tu te-ai bătut eroic ; tu ai crezut în cruce ;
Dai pământ unu neam, făcută-l catehism
Și soarta fi-ai legat-o de întregul românism ;
Vedeai Ierusalimul, pe culme cura străluc.

Nu candela aprindem, acum, ci țarfă na ;
Symbolic ca să ardă la crucea-și de gigant ;
Ștă legământul nostru și glaxul tul otrăvit ;
Fi-om întregi izbărnda în sfânta Românie...

Fulgor-Dan

Biserica vie

A. Biserica în lupta contra scrierilor imorale.

Ne găsim în timpurile actuale într'o luptă aprigă, pe care o dau annual și omenii interesați împotriva Bisericii, prin o serie de scrieri, care, deși la prima vedere n'ar părea că sunt bune, totuși ele influențează foarte mult ortodoxia noastră, prin aceea că nu numai că rup o serie de creștinii din trupul Bisericii, dar pun la îndoielă și pe cel bunt, pentru a înțelege și promova spiritul cel de vlesă dărilor al Mântuitorului Iesus Hristos.

Există, după cum știm, cel mai de seamă for de conducere al bisericii ortodoxe românești, anume: Sf. Sinod, care prin conferențarea cu ierarhii cel mai distinși, scot, aprobă și dau la iveală ceea ce este temelie, izvoare și bază în scrierile și literatură adevărat ortodoxă și românească.

Pentru unitatea bisericii noastre și a neamului, Sf. Sinod, în ședința din Martie 1937, a condamnat scrierile imorale și a ordonat ca să se păstreze curată limba românească și să lupte împotriva literaturii pornografice, dând ordin ca să se cenzureze și cărțile religioase, căci în ele se pot strecura idei și cuvinte vătămătoare, atunci când ele sunt scrise fără pricepere. Tot atunci a fost condamnată și editura Hertz, care nu făcea altceva, decât scotea o serie de broșuri, ce stricau și destrămuau sufletul creștinilor adevărați.

Nu trebuie să mai accentuăm, că, pe lângă cărțile pornografice, care au fost condamnate de ierarhii superioare, și gazetele își au o importanță covârșitoare, deoarece ele își au o semnificație de cititori — „Citirea gazetelor este o necesitate sufletească, atât la intelectuali, cât și la popor — Omul vrea să fie la curent cu ceea ce se întâmplă și se vorbește în țară și în lume, de aceea și cel din urmă țâșne, dacă nu altă dată, barem dumplinea și în sărbătorii vrea să citească, ori să asculte pe altul citind din gazetă. Și până când un predicator dela amvon are într'o comună 30-50-100 ascultători, gazetele au

poate la sute mai mulți cetățeni și ascultători, iar la orașe, de sute de ori mai mulți”¹⁾.

Cu dorere trebuie însă să mărturisim, că unele din zărele dela noi nu-și îndeplinesc marea misiune a lor. Fiecare ziar este finanțat de către cel care are bani să-l susțină. Gazetarul conștient nu-și pătează numele și nu scrie ceea ce îl poruncește stăpânul, ce eventual ar fi interesat. (De obicei în țară la noi, zărele sunt în mâna capitaliștilor, care nu scriu altceva, decât despre sport, fapte senzaționale, care nu ne aduc un prea mare folos nouă creștinilor. De laudat este acțiunea zărilor „Universul”, care și-a deschis porțile, dând binecunoscutului său eveniment, pe una din paginile sale, unde își aștern pe hârtie talentul cel mai bun gazetarilor ai bisericii noastre. Suntem însă mândri, noi preoți, căci astăzi avem gazetele noastre de specialitate, cu care putem face față celor anunțate mai sus.

De aceea toți preoții care văd în cărțile, revistele și zărele de ocazie periculoși, ar trebui, în legătură cu școlii teologice și cu creștinii care-și înțeleg misiunea lor și adevăratele participare la drepturile lor pământești și sufletești, să înceapă o mare luptă, numai în scopul publicării de cărți, reviste și zăre moralizatoare. Dar nu numai biserica poate lupta împotriva scrierilor pornografice și imorale! Alci vine și rolul Statului, care poate lupta cu cele mai drastice mijloace împotriva literaturii frivole. În celelalte țări sunt legi, care au prevederi în această materie.

„În Germania, intelectualii și-au dat mai demult seama, despre necesitatea unei creșteri morale a maselor populare; și au început pe toată țara o luptă hotărâtă, în contra literaturii frivole. Articole neapăsate vorbesc despre ruina inevitabilă a tineretului și lovește cu cele mai nemiloase arme în autocul acestor fel de cărți”. Dar nu numai în Germania s'a început această luptă împotriva scrierilor imorale.

„În Italia, s'a dădus în luptă contra pornografiei, chiar ministrul Luzzatti. Spirit înalt și cu porunci idealiste, el a rupt cu tradițiile toleranței și a declarat război de moarte împotriva pornografiei. Din pricina sa, s'au făcut perchezițiuni la librării din orașele mari ale Italiei și un număr de 30 de persoane au fost date pe mâna justiției, din cauză că s'au ocupat cu comerțul de publicațiuni pornografice. În mai puțin de 3 luni,

1 N. Brănzeșu-Păstor și Turud, pag. 522.

poliția a sechestrat 32.000 de cărți postale, 6000 de fotografii și 2200 de cărți și cărțile obsecate¹⁾.

Și dacă celor ce le este încredințată apărarea moralității publice, din cauza ocupațiilor mari, nu mai pot stăvili răul, biserică însă nepreocupată trebuie să-și facă datoria. Dar nu numai biserica și statul pot contribui la distrugerea acestei literaturi. Alci trebuie pusă la contribuție persoana, individul, care prin caracterul său să o refuze. Despre aceasta se spune destul de frumos Paul Dubois în „L'éducation de soi même”.

Să ne ferim de a ne pune toată fericirea în cărți, care pot fi strămutate în fiecare clipă, de mâna altora, sau care pot fi luate de vântul cel mai ușor.

Într-o asemenea chestiune, eu n'am decât o foarte slabă încredere în binefacerile civilizațiilor, atâta vreme cât ea nu ne aduce decât folosuri materiale, o mai bună stare în ceea ce privește locuința și hrana, sau desfrânturile spiritului oricât de vrednice ar fi ele. Fericirea nu se cuprinde în ele. Nu este în natura cea mai adâncă a noastră înșine, în ființa noastră intimă și nu-și poate avea temeiul ei, decât în împlinirea cea mai intimă a năzuințelor noastre ideale, în cultul adevărului, în frumosul și al binelui²⁾.

Deci, prin înțreita contribuție a bisericii, statului și individului, noi vom putea distruge literatura imorală, lăsând loc literaturii bune ca să pătrundă în societate, întrucât ea are toate binefăcătoarele ale soarelui, care, după timpul urii și rău, este așteptat ca să-și arde căldura lui. Dar pentru a lupta împotriva literaturii imorale, ne trebuie o literatură morală. Această literatură trebuie să o găsim depozitată în toate bibliotecile făcute de biserică și stat, în acest sens. Biserica și-a luat cea mai bună măsură și „Biblioteca Creștinilor Ortodocși” condusă de regretatul Grigore Comșa, este cea mai vrednică, deoarece în toate aceste broșuri, nu vei vedea decât o luptă sârmuită, pe care a dus-o na om, pentru unitatea bisericii și a neamului său. Combătând sectele religioase, el combate tot odată și comunismul, care stăde la distrugerea monarhiei, la distrugerea teritoriului nostru românesc, ne-mul-vorbind de biserică, care în concepția comunismului ocupă locul primordial de a fi distrusă.

Citesc în „Slova Ortodoxă”, în care marii revoluționari

1) Art. 1. Scriban: Lupta contra scrierilor imorale, pag. 129.

2) Paul Dubois „L'éducation de soi même” pag. 19-20.

al marxismului și sunme: Lenin era adventist iar Trozki baptist.

Iată deci dovada deplină pentru a caracteriza pe acest mare țărăni, care a rămas nemuritor.

Să mai răscolim și alte cărți ale oamenilor bisericii. D-l Profesor Constantin Tomescu, de la Facultatea de Teologie din Chișinău, ne traduce un de mult „Iovățitura creștină în expunere apologetică” Dr. Ioan Luca în „Bolșevism și Creștinism” ne documentează, pe baze scripturale, pe meșdla omuncatului. Pr. Dr. Valeriu Iordăchescu ne redă fără șorțe documentat, din toate punctele de vedere, lucrarea sa „Creștinism și Comunistism” Apoi lucrarea Domnului Profesor I. Gh. Șevlu, „Iconoclaști și Apostazi”, ne dă încă un îndemna și un îndbold pentru cei tineri, că biserica a înțales intradevăr mai mult ca oricând să întrebnițeze cea mai bună literatură și să combată răul din rădăcinile lui. Intradevăr că traducerea făcută de Sanctitatea Sa Patriarhul Nicodim din Gh. Petrov „Un Păstor Model”, este mai mult ca o cheazăte a celor spase mai tineri.

„Dar pentru a slui vieții, spune Petrov, se cere muncă, luptă, încordarea minții și a inimii și o doză de voință și de aceea, orice carte a adevăratului scriitor artist trebuie să fie un rezultat al propriilor sule existenței și lupte, al înălțării duhovnicești interne și trebuie să impingă și pe alții la luptă”¹⁾. Iată deci, da ce biserica noastră combată cu toată vigențe broșurile neserioase și nebreboice.

Fiecare dintre intelectuali să deschidă porțile inimii și împreună cu cei buni să concureze la stărpirea a tot ce este rău și cel ce înțeleg să pună mâna pe literatură rea să fie refuzat de a sta în mijlocul nostru.

Aceasta este lupta porolă de biserică, pe care fiecare bun creștin, nu numai că este dator să o ajate, dar să se unească încă odată, a combată literatură, ce nu cadrează cu societatea civilizată de astăzi.

B. Biserica și sectele religioase.

Fra luarea drepturilor Evreilor, se dă cea mai mare lovitură sectelor religioase din țară dela noi. De ce oare acest lucru? Apoi să nu ne întrebăm prea mult. Căci doar de cine sunt întrebnițate sectele și de cine au fost subvenționate? Tocmai de elementele dizolvante ale acestui țări și sunme: Evreii

1) Gh. Petrov, Trad. de Nicodim „Un păstor model” Pag. 96

De ce? Din cauza că stațul evreesc confundându-se cu sinagoga, lucrând pe toate țărmurile pentru deshinarea creștinilor, ei au putut ca să-l țină, prin sectele religioase, sub călcâitul lor, atât din punct de vedere economic și mai ales din punct de vedere sufletesc. Cred că este cunoscută de toți Români și creștinii acțiunea întreprinsă de comunitatea evrească, căci istoria ne arată precis că niciodată practica Evreilor și talmudul lor nu l-au putut face mai bun față de creștinii.

Domnul nostru Iisus Hristos a fost bătut și batjocorit de Evrei. Din ce cauză? Aceasta pentru că nu le convenea spre a-și ajunge scopurile lor. Mai târziu, de ce erau schlinguiți mii de creștinii și omorâți? Iată ce spune un om al bisericii din Rusia, care a trăit timpurile tragice ale revoluției comuniste. „Despre ceea ce făceau Evreii cu creștinii în primele veacuri ale creștinismului, istoricii nu pot să scrie fără revoltă în suflet; în Cherson au fost omorâți, după Gibon, 220.000 de creștinii, în Cipru 240.000 de creștinii; asemenea omulțime lăcomă în Egipt. Iudeii lavagatori măceau carnea năucărilor, le lugeau sângele lor și se încolțeau cu mașele lor. Iată cum apare poporul lui Dumnezeu în dreptatea nemuritoare a istoriei”.

După cum au fost prigoniți în primele veacuri, tot așa de cruzi au fost schlinguiți și în vremurile actuale, căci pe nevăzute luând țesutul de sub picioarele bisericilor, au căniat să dismembreze și neamul nostru, care din fericele zile foarte credincios, nu l-au putut duce la ruina, pe care o predicau în ascuns. Căutați fiecare creștin și răscoliți pe toți oamenii sectelor, citiți-le puzele lor și cred că nici unul la sută nu va fi român curat. Cine sunt Dollinger și Balzerelli, decât jidanii botezați „Milașii”? Ce recomandă acești oameni în această acțiune, decât principile lor mardare, îndreptate împotriva unui popor atât de răbdător? Ce recomandă adventismul decât forma deghizată a adventismului reformist. Ce este oare serbarea sâmbetei, la acești adventiști? De ce nu întrebăm pe icoanele în cultul lor? Cred că e deajuns să intrăm în sinagogă și să vedem influențele lor.

Citiți cu toată atenția ziarele naționaliste, tot odată și documentele lor, și vă veți convinge mai mult de ceea ce spun. Și mai departe să se întrebăm: ce sunt inocenții, pe care țărâna noastră vrednică Len, Episcopul Hoșilor, și descoperă în destrăburi și urgi și ce sunt scapiții, din care societatea și ara nu mai poate reproduce urme și?

Dar tremurătorii, care în colțurile brubal lor des-niste imbecili nepotându-și, din practica maldă a închinăciunii lor, să-și mai îngrijească de braca zilnică. Nu este oare opera apofelor evrei, care vreau să mesline vitalitatea a tot ce este creștin și totodată desăvârșitul neam? Cred că preoții noștri au citit cartea d-iei C. Oare și creștinii noi ce n-au citit-o până acum, să o cercetere și să vadă adevărul, că vor constata de acolo cine întreținea sectele.

Și mai departe. Patria, precum zice marele patriot Detașarea, este pământul plămădit cu sângele și întărit cu oastele învinsurilor noștri. Pentru ea să fie o patrie trebuie să fie mai întâi religia strămoșilor, și cumenicitură a sufletelor, calda adorarea a acolora care au fost și numele sunt, decât țărână și oare

Străinul sunt de neamul nostru și de sufletul nostru toți acei care au adus sectele la noi în țară. Indreptarea căsuțelor vieții noastre de pe pământ nu pot decât să fie ei. Căci ei într-o măsură grăiesc mincinos, iar noi trebuie să urmăm pe Mântuitorul care a zis: „Eu sunt calea, adevărul și viața“.

Înlăturând deci pe Evrei din treburile statului, ceea ce s-a întâmplat să se și face, biserică nu va mai avea o mare greutate de a străpți unele fașe ale sectelor, care se vor mai menține, căci predicatorii lor, bineînțeles plătiți cu bani din pila, când le va înceta salariul, nu vor mai fi propagandiști înverșunați de altădată.

Gavril Vlad

Scrisori sfinte :

Toată valea va se umple și tot muntele și dealul va se micșoreze și căile strâmbe va se îndrepte și calea coljară va se face netedă.

Și toate lucrurile va vedea mălăuită.

Luca. II, 3.

Bălcescu

*Când visul meu își gătue ereții,
corăbii se desprind din trop subțiri.
Se duc spre-un țarm uulăh cu năducri,
plutind prin vântul verde al tristeții.*

*Mor mâinele, trosnesc în piept troițe,
dar ca un suon de lungi șuerături
sub coasta mea tot vâjâe păduri
ce suărcolesc albastre răsmerițe.*

*Mor ochii și se sting și se acufundă,
dar peste noaptea lor fără noroc
te-aprinzi și crești — vedenie de foc —
ta, Țara mea, tu, slânta mea osândă...*

*În ochi, în piept, în carne te vom duce,
că 'n trupul ăsta sfâșiat stindard,
bătăși în cue sângeră și ard
Toți Sfinții Țării proniși pe cruce.*

Rada (1911)

Cetăți pe Nistru

*Își macină cetățile ruina
La apa unde-au străjuit hotare,
Împiedicând întanecini barbare
Din Răsărit s'acopere lumina.*

*Prin cursul anilor de 'mpresurare,
Hotin, Cetatea Albă și Tighina
Nu au știut în harțe ce-i hodina,
Sub strașnica zidirii cingătoare.*

*Azi au rămas doar cobete 'n cetate,
Pe când arcașii blândei Basarabii
Doinesc jetind pe scaturi fărâmate,*

*Na de vrăjmaș, dar de-un destin sinistru
S'au asirucat sub ziduri părcălabii,
Ducând pe veci mânia de pe Nistru.*

Gh. A. Coza *)

(1) Din „Ciclul Neamului”.

(2) Sonete, „Cugetarea”, 1910.

G e l i n d

Foșniri de gorun,
Căntec îngerec,
Basme vechi ne spun
Basme vechi ne cresc.

Peste muni și plat,
Peste vremea domn
Făt Frunzeșul Croș
Trezește-l din somn.

Prins cu rădăcini
În valah pământ,
Năpădit de spini
Peste vreo, cuvânt...

Dă-i paloș de foc,
Folger de cuvânt,
S'aducă noroc
În valah pământ.

Sol din altă vreme
Vajnică-înțeleaptă,
Diamant, spre steme
Pentru fruntea dreaptă.

Și trezit din somn
Cu paloș incins,
Fie iarăși Domn
În valah cuprins.

S ū m ū n t

Caprins de țară, letopisești, o filă
Pe care-s scriși în slove cu cordac
Dăruț vechoză ca'n scurgere de veac
N'au cunoscut nici umblărești nici silă.

Caprins de țară, tale năne din cartea
Ce-i scriă'n limbă-aleasă fără praș,
Cuvântu i spus în ploaie de săgești
Care-a 'nfruntat legendele și moartea.

Caprins de țară, glia și norodul
De-avalmă-s gând și cîmălire,
Din larguri de senin pe 'ntins de fire
Și-oruncă ochii Ștefan Voșcodul.

Căci numele lui sfînt e pretutindeni :
În zovonă de păduri și'n plîns de ape,
În osul răscollit de plug și sopo
Și'n glas de clopot prevestind armîndeni.

Caprins de țară, muncă și alean
Ce din trecut prăzirea nu-și întoarnă,
Un semn de cruce, plug înfipt în țărî,
Sunt temerii de suflet moldovean.

Ion Vaspremie

Ultima autobiografie a lui Scander J. Ștefan

(Urmare)

Cu toate acestea vară, Moș Vasile muncăa cât 3 oameni, făcând și boterescul și prășind și grădina lui care era foarte mare. Prășea el singur tot, căci femeia lui prășea ne părat¹⁾ dimineața, apoi fugea.

— „Iaca e dat musca, strechile femeia mea“, zicea ei râzând cu amărălune și rămânea singur pe ogor.

Cameșă pe el era neagră cum îi pământul, căci nevasta nici pomeneală sa i-o spele. Da aceea îl vedeam pe ei câte odată că venea în păruș, la lazul în care ne scâldam noi, se desbraca și și-o spăla, iar noi copiii îl ajutam s'o stoarcă, scoțind-o ca pe-o funie. Așa viașă mizerabilă ajunsesse feciorul lui Gavril Unsoțel cel vestit !.

În cele din urmă, ne-mai-având de ce se prinde, a intrat argat la grajdul velniței²⁾, unde avea grijă să dea brăhă³⁾ la boii care erau puși la îngrășat, la grajd.

Dar aici era un serviciu periculos, căci mulți oameni muriseră scâpându-se în brăhăle, care întotdeauna era ciocoțită. După ce s'a angajat acolo, veni acasă beat la ziua de 9 Septembrie 1863 și se luă la stădă cu bătcea, iar bătcea, în stădă lor, îl striga înurlat:

— „La brăhorniță⁴⁾ măi, la brăhorniță!“ Așa lăsună să cadă în vasul cu brăhă și să moară acolo. După această s'a dus iar la slujbă, acolo la velniță și n'o mai veni acasă până când tor bătcea l-a adus. Dar în ce hal !

În ziua de Crăciun noi ne aflam la Costache Th. Gavril, unde era un prășnic. Mătușa Ioana — soția lui moș Vasile — era și ea acolo. Și când abia ne aşezasem noi la masă, vine

1) Răstărnă.

2) Fabrică de spirit.

3) Boțot.

4) Vasul în care se ținea boțotul, „brăhă“.

Catrina — o copilă a lui moș Vasile — și strigă speriată :

— Mămăsi, hai degrabă acasă, că s'a fript tătoca.

Noi mai n'am ieșitles ce-a spus copilă, dar mătușa Ioana a priceput și a ieșit repede. După plecarea ei, e venit bădica și plângând amarale ne-a spus că moș Vasile a căzut în breboroiță — așa cum îl urase el — și s'a fript așa de tare, că trage să moară.

După ce-am ieșit dela praznic, ne-am dus și noi de l-am văzut. L-am găsit pe cuptor, în dulge și cu picioarele ridicate pe pereții hornului. Se vălela și tremura cumplit și toată pielea îi era coșcovită și spânzura pe el ca niște rufe adrețtate. Dela plept în jos căzuse toată pielea de pe dânsul. Numai la căputele picioarelor, unde o fost înșălțat cu obiele groase, nu se luase pielea. Dar la glezne era coșcovită de jur împrejur ca o pungă, de puteai băga palma pe sub piele. Numai dela țate în sus și răstoile până la coate nu s'au dispotet. Iacolo și as'acărăcena carnea când îl vedeai. Iar sârmentii plâgea și bocea strigând : „Dragii tatăi copii, ce s'a alege de voi?

Și ce să-i mai stea durerile, și'o făcui un clebăr pînă de lui moale și rece. Și băgându-se acolo, l-am mai stat durerile, așa că acum putea să vorbească și uafel ne-a povestit cum a căzut în breboroiță. Iată ce spunea :

— „M'am sculat astă dimineață de noapte, mai de vreme de cât toți tovarășii mei. Eram tare volos și l-am sculat și pe celălți, dar el au zis că-l prea de noapte. Atunci l-am lăsat dormind, iar eu am tras un găt de rachiu și m'am dus să scot bocha slugor, ca să gătesc treaba mai degrabă și să facem mâncare mai devreme, căci astăzi era Crăciunul. Și ducându-mă la brăhărie, m'am scăpat acolo. La șpetele mele au ațerțat tovarășii mei și m'au scos, dar era prea târziu”.

După ce ne-a povestit, a venit părintele Aftenase de l-a povestit și l-a împertășit. Zina de Crăciun e petrecut-o în abinori grăzave, dar în noaptea spre 26 Decembrie a scăpat de ale, căci l-a strâns Dumnezeu. Și după ce l-au scădat și l-au șpezat, au făcut două gheme mari din pielea ce căzuse de pe el și l-au pus sub subuorile lui, spre a se îngropa împreună cu el.

Permutarea la tatăl meu vitreg.

Mă alocusem în casa bunicii mei și acolo am trăit cele mai frumoase clipe din viața mea. Și dac'ar il fost după mine, cel mort nu m'ar fi despărțit de bunica. Dar bunica era slaba

și eu mie și nu prea aveam mijloace să trăim. De aceea, la un an și jumătate după moartea moșului și-a făcut bunica planul să mă ducă la mama mea, iar în casă să aducă pe bunica Gheorghe, care s'o îngrijească și pe ea. Când mi-a spus și mie planul ei, am rămas ca de lemn și nu-mi venea să cred. Dar eu cât să apropii ziua fixată, îmi urdea inima de neliniște și de durere. Și eu cât mă simțeam mai nenorocit, cu atât căutam să fiu mai alinit ca s'o mulțumesc pe bunica. Când veneam acasă cu oile de pe nișan, aduceam oțit-o sardinuță de găteje bune și uscate, alase de mine cu mare grijă, ca s'o mulțumesc pe bunica, de care aveam să mă despart pentru todeauna.

Dar cu toate acestea a venit și ultima seară în care aveam să mă stau la masă cu bunica și ultima noapte în care aveam să mă dorm în casa aceasta, în care m'am născut și în care am trăit cea mai frumoasă parte a vieții mele.

Bunica era și ea sărmana cu inima arădă și era cu mine mai bună ca întodeana. Vai! Cu ce gânduri negre și turburi și cu ce vise grozave a trecut noaptea aceasta!

Iar când s'au ivit zorile, o văd pe bunica apropiindu-se de mine cu milă și afilă și mă trezește.

M'am sculat, m'am spălat și m'am tucinat, fără să-mi dau seama, ca și cum aş fi fost pe altă lume. Bunica îmi dădu o cămeșă albă, îmi puse la trăistă de-ale mănăcirii — căci eu mă duceam tot cu oile — și-mi zise să fac cruce și să zic: „Doamne ajută-mi“.

Când mi-am luat trăistuța pe umăr și bătu'n mână, gata să plec, cine-ar putea spune durerea mea? Eram ca totuși nălmăc. De s'ar fi dealăcut pământul și m'ar fi înghițit, n'aș fi simțit nimic. Am sărutat mâna bunicii, flăcându-mă din toate puterile să nu scap plânsul. Dar ea era tot mai slabă, căci, când m'a sărutat pe frunte, îi jureau ochii în lacrimi. După ce am ieșit ușor pe drum, nu m'am mai putut glăpăni și am început să plângă cu hohote. Și așa plângând m'am oprit la poarta mamei mele, ca să-l iau acum și oile ei, iar bunica — după plecarea mea — s'o duse la noră-sa și acolo și-a dat pe față tot focul durerii sale, plângând ca un copil. Astfel, cu lacrimi amare m'am despărțit de bunica mea, care a fost tot ce-am iubit eu mai mult în lume și am început viața sub acoperișul tatălui meu vitreg, aceluia care tocmai la începutul acestui an mă bătea tâlhărește.

Dar m'am depășit îndată și cu viața de alci și cu furia lui cea grozavă!

Mă păzeam numai să fug din calea lui, atunci când îl spunea țurle, căci după ce-l trecea, nu mă mai bătea nicidecum oricât de mare pozură aş fi făcut. Aşa că n'am mai mâncat nicio bătaie de la el, cât a trăit.

Hoț de păpușoi.

La luna lui August 1865, nu mult după întâmplarea cu lăsal din părâul Oanel, când au început să fie păpușoi bun de seopt, ne-am dus într-o dimineață în grădina la D-tru Filip să țerăm păpușoi. Eram eu cu Ion Gh. Cotlos și Năstase a lui Vasile Th. Năstase, care era mai mic decât noi. Și intrând în grădina, începem o rupe păpușoi de-a-rândul, toți de-odată, pe'atrecute.

Dar tocmai când eram noi mai în toată culcubita, lăse că din pământ baba Filipoala, mama stăpânului grădii, Parc'o văd și-acum! Era cu țurca'n brâu, iar ștergarul peste cap, fără să fie înodată sub barbă. Și când ne-a văzut pe toți trei, coșcoșente colegătorii neșvoeiți, nu s'a dumerit cum să înceapă vorba, ci a stat pe loc, oprindu-se din țurca. Și se uita țintă la noi și noi la ea, fără să spunem niciunul nimic. Apoi, după câteva clipe, rupe baba tăcerea ce ne cuprinsese pe toți și zice către noi:

— „Dar ce faceți voi aicea, mii?”

Noi, zăpăciți cu totul și'alemași de spaimă, n'am zis nimic, ci stăteam nemulțuși, ca de piatră.

Și de-odată vedem pe babă că-și pune mâna în cap, să-și țere ștergarul să nu zboare, și-odată se aruncă ca o vijelie peste gard și fugă după noi, țipând cât o ținea gura:

— Ii-a-ai măntuța care m'a tăcut pe mine, d'apoi cum se cheamă asta? Noi, atunci, am împânzit grădina ca iepurii și-o țurca la fugă spre lăndul grădii. Și ajungând la gard, nu mai cântam că-l cu spinul și noi suntem desculți, ci dintr'o-aranșitură am fost în drum. Dar Năstase și lui Vasile Th. Năstase fiind mai mici, a rămas mai în urmă și cât pe ce să-și prindă baba. Dar începând să plângă și să țipe l-a cunoscut baba și cum zice și l-a țigădit să albe țurca să fugă, căci mama lui Năstase era nepoată de-a babei. Apoi, după ce-a știut și că cum a putut, se uzeș și baba pe gard și mai țipă o dată cât se putea: Ii-a-a-ai Tălhăși! Iar noi, speriați ca după alce țurca ce mărăstrolă, am ajuns la o pânză de sudori roșii și abia ne puteam să grăim unul cu altul. La vreo zece zile după această întâmplare, țurca dămănoasă la șulăză, stăteam jos, cu

mai mulți băieți, în poiana Slatiștii, drept în cărare. Și cum stam noi acolo și ne jucam, unul ce vedeam pe babă că vine c'una tăbălei¹⁾ în spate, dinopre Crăcioani. Și când ajungea dreptul nostru, odată trânteste tăbăleii jos de laese colb din el — că avea centură dela veșniță dela Crăcioani. Eu și cu Ion Gh. Cotfos când vedeam sala, ne și așaltam și la fugă bălele. Dar babă, zămbind cu bunătaie, strigă:

— „Fugiți, ha? Nu fugiți degeaba, că nu vă face nimic. Dar am stat așese ca să vă spun să vă păziți de Dumitru meu, c'acela-l mare hotoman. Și de-și cădea'n mână lui, vă face neomeni.

Apoi babă începu să povestească cu mult haz la ceilalți băieți, cum ne-a prins fărănd papușoi și cum putea să-l prindă pe Năstase al lui Vasile Th. Năstase, dar l-a lăsat, căci l-a cunoscut că-l a Săltel la nepoatul sale adică). Și așa, blata babă s'a dus dela noi cu sufletu 'mpăcat, că ne-a înștiințat de premejdle.

După slatul ei ne-am păzit noi cât am putut de D-tru Filip, dar pe Cotfos tot l-a găbunit odată la strâmtoare și l-a dat o cheșăneală cum nici nu i s'ar fi căzut.

Ciomagul lui Neculai a Ghiboaiei.

În toamna anului 1865 eram cu oile la Foyor. Și țărila noastră era alături cu a lui Dumitru a Ghiboaiei, care avea acolo, cu vitale, un băiețel, Neculai, cu vre-o doi ani mai mare decât mine. Și într-o seară, cum ne jucam cu Ion a nostru și cu Neculai a Ghiboaiei, îi punz păcătii de Neculai a Ghiboaiei și-mi ciocârtește cu cușitul tot bățul meu.

Tăbărta atunci pe el — eu și cu frate-meu Ion — îl înhățăm sărăvăn de păr și începem a-l țărăl pe costă la vale, ca pe-ne botuc. După ce l-am țărăt noi o bucată bună, l-am lăsat acolo și fuga la coliba noastră, că era uceple. Iar a doua zi, venind numai eu cu oile, mă întâlnesc cu Neculai cel scăr-mănat așa de urât seară.

El era tot mălos și acum. Și cum era cam bucat din natură, acum era și mai bucat și sta posumovit, rezemst într'ou ciomag noduros.

Iar eu să nu-l las în pace? Nu. Ci fiindcă seară ieșisem invingător, eram mândru carecum și-l tot ldam în răs. Ba că are mai puțin păr în cap, ha că părul nu-l stă bine pe cap și deseori va trebui să-l pieptănam iar., și tot așa înainte. Iar el tace și rabdă el cât rabdă; dar totu'au o margine. Și când

1) Sac mic.

e ajuns și Neculai a Ghiboaei la aceeași margine, apucă odată clomețul zdrevă, cu amândouă mâinile, și când mi-a dat una peste mână sfângă, mai jos de umăr, m'a săcat la toamnă și am văzut stele verzi înaintea ochilor. Am strigat eu pe Ion să-l ajungă tot iar, ca să seară, dar degeaba. Când până ce-a venit Ion, Neculai a Ghiboaei ieșise cu oile pe dombrovă, iar clomețul pe care mi-l dăduse, a rămas bua dai până'n ziua de azi.

O trântelă pentru colivă.

La Sămbăta moșilor de Iară, în 1861, am fost la biserică împreună cu alți copii, căci atunci era obita noastră, a copiilor, cel erau colivi multe. După slujbă preoții au prohodit un copil al lui Teodor Dumitresc, iar când eu ieșii afară să-l îngroap, am ieșii și eu să văd cum îl îngroapă. În timpul aceea, la biserică s'au luat colivile și s'au mâncat. Iar eu, văzând că m'am scapat de colivă, tocmal estăzi când suni alălea, îmi era foarte scârbă și mă gândeam: „Cum să mă duc eu acasă fără a gusta măcar colivă?” Și mă uitam gales la oamenii care ieșeau din biserică cu strachinile goale. Dar mai pe urmă îmi vine înima la loc, căci văd pe megleșul nostru — Oh Ion Ștefan — cu grân mulțor în strachină. Atunci, bucurie mea. Și-mi zic în gând: „Iacă și norocul meu”. Și mă și totind să lan puțin grâu. Dar îndată mă pomensec cu mâna prinsă cu 'atr'oa clește de fier. Și după ce-mi acțură mâna, ca să lan toșpoi grăul pe care-l luasem, îmi face o repazitură zdrevă, de am căzut cu capul de piatra dinaltea bisericii și de tare, tocât am ameșit, iar căciula mi-a sărit cât colo din cap. Și cum eu eram din natură foarte rușinos, acum, când m'am văzut aruncat cu slăta brutalitate, credeam că va cădea sacul pe mine, atât îmi era de rușine. Am ieșii îndată din ograda bisericii și am pornit spre casă, plângând de durerea ce-o simțeam la cap. Și vreo săptămână am fost trist și rușinat de aceeași brutalitate ce-o suferisem, chiar dela megleșul și ruda noastră. De aceea, eu, în toată viața mea, am avut milă de toți copiii, chiar și de acela care năvălesc cu obrăzoteie la praznice și la colive, căci mă gândesc că trebuie să le fie iacum, de aceea se îngărnădesc așa. Lasă să poată lua și ei șava, că doar de aceea facem colivi și praznice, să mănânce și copiii, să punet oamenii mari. Ba chiar copiii mai totăi, că și eu cunosc botarul răbdării, că oamenii mari.

O rază de lumină în noaptea ignoranței.

Îmi amintesc că cu începutul anului 1862, a început a se

vedea o oarecare schimbare la bine, în viața satelor. De tunc până acum banii pentru dări îi încașă vornicul — adică primarului — fără a da nicio chitanță — și socotind după răboș, acum, cu începutul acestui an, acești bani a început a îi încasați de un funcționar anume, numit pleor. Acesta — lucru ne-mai-pomenit — dădea chitanțe pentru banii încasați. Și cu aceste chitanțe — pe lângă suma plătită, primea citi, pe partea cealaltă următoarele lucruri de necrezut: „Implintorii, sau agenții de urmărire, sunt datori a se purta cu blândețe către contribuabili, ca să nu dea prilej de protestată, căci vor fi judecați după lege. Contribuabili sunt rugați a-și adresa reclamațiile lor către autoritățile de la care sunt trimiși acei implintorii, că la caz de-î vor maltrata, vor scieri asprimea legii penale”.

Aceste lucruri, ne-mai-văzute și ne-mai-pomenite până atunci, erau ca o rază de civilizație în noaptea barbariei de până atunci.

Totuși, funcționarul se numea ca și până atunci: vornic în loc de primar, pașalci în loc de consilieri comunali și vă-tămăș în loc de vătășel.

Ba ce era mai rău, vornicul ales la începutul anului 1862 — anume Ion Gh. Ionță — deși bun gospodar, era un prost-bun și jumatate, fără știință de carte și găngav la vorbă, încât nici deeam n'ar fi meritat să fie ocrotit cu slojba de vornic.

A fost însă ales, pentrucă oamenii credeau că va fi cel mai bun vornic ce-a fost vreodată în Ghidărenii, fiindcă murea lui nu înșafia teamă nimănui. Dar cine a citit biblia, să-și amintească de Saul, împăratul, care, după ce a fost un inșafiat, înșafia teroare poporului. Așa și vornicul nostru. Cum se văzu ales vornic, deveni grozav. Se întovărăși cu cel mai amabil și fruntaș și începu a bate în dreapta și'n stânga. Pentru cea mai mică greșală, ordine era dus în sat, hătul tălhărește și pu la batuc, care ținea locul areștului.

Se vorbea preluțindent că noul domolitor — Alexandru Ioan Cuză, înbește pe țărani și va face să dispară băușile și schingiașile. Inșă, față cu noul nostru vornic, toate cele auzite păreau povești de adormii copii. Dar cu începutul anului 1863, se alege alt vornic: Th. Moga, care era bun și nu bătea pe nimeni, el cânta pe alie căi să îndrepte greșălia. Și așa, acesta, ca un înșafiat mergător, a pregătit poporul pentru opera cea mare din anul desrobirii — 1864.

Anul 1864 a fost ultimul an de robie pe moștile bole-

regii, căci în acest caz s'a proclamat improprietărea țărânilor. Tot acum s'au format comunele. După cum la 1859 se unise Moldova cu Muntenia și se formase România, tot așa și acum se uneau mai multe sate și se forma o comună. Astfel, satul nostru — Ghindăoani — se unii cu Grămăzești, care deveni capodâța de comună. Primar a fost ales Ion Căthar din Grămăzești, iar ca ajutor tot Th. Moga din Ghindăoani. Pe lângă ajutor s'au mai ales din Ghindăoani și trei consilieri: Năstase David, Constantin Timofte și D-tru Th. Ionăș. Din cauza acestor schimbări, era o febră de nădădărire între oameni. Unde se întâlneau doi, trei oameni, nu vorbeau altceva decât de domniitorul Cuză, pe care-l numeau mântulilor și țărânilor. Toate acestea se întâmplau către toamna anului 1864. Iar la primăvara anului 1865, satul semăna cu o câmpie ce se trasește după o mare inundație.

Dar ceea ce pentru oameni era cu adevărat sensational, era faptul că nu mai auzea pe abștii boleroști strigând și înmormântându-l la lucrarea moșiei boleroști. Așa de necrezute erau aceste lucruri, încât erau mulți oameni, care nu credeau că alai va preț că această libertate va fi deînălțată. Iar unii alai nu voiau să primească pământul, temându-se că aceasta să nu fie decât o încercare, după care și mai grozav să se întoarcă robia.

Dar toate acestea nu erau un vis, cum li se părea blăților oamenilor, ci era adevărul adevărat; căci în primăvara anului 1865 a venit un inginer — Leon îl chema — și a parcurut moșia, iar o comitate de atenți a împărțit loturile pe suprafața de om, cât se cuvenea fiecăruia. Și pentrucă moșia era mică și nu ajungea să se dea după lege — adică pământul: 2 lăleli jumătate, cei cu 2 bol patru făleli și cei cu 4 bol 5 făleli și jumătate — au dat oamenii o declarație că se mulțumesc cu cât va ajunge. Și astfel s'au improprietărit pământul cu o lăleli și 79 prășii — adică 2 făleli fără o prășie — cei cu doi bol, cu 3 lăleli și 15 prășii, iar cei cu patru bol, cu 4 făleli și 31 prășii.

Dar administratorul Wolf, nefiind mulțumit cu măsurătoarea inginerului Leon, a cerut a doua măsurătoare. Și a venit acum un alt inginer — Bobeschi — care a mai luat 18 lăleli din pământul pe care-l daduse inginerul Leon la săpă. N'au încercat ei sălății să le scoată, punându-și un avocat și cheltătuind wolfi bani, dar degeaba, căci n'au folosit nimic, ci s'au adăvărit proverbul: „Cea ce apucă a mânca lăpt, îl bun mășcat“.

(Va urma)

Mihai David

Rugă

Noapte adâncă,
Liniștită, cu cer limpede-albastru,
Către care se înalță glas armonios de clopot
Împlătit cu-al toacei ropot.
Din călția lui de stâncă
Neafit
— Bătrân sibaștru,
Uscățiu și prea smerit,
Imbrăcat în lanți uezmiute,
Pășind rar—
Se îndreaptă spre altar
Să citească din cărți sfinte,
Cu glas dulce și eucernte,
Rugăcînd evlavioase
Către cel Atotputernic:
Să ne-abată depe dramuri păcătoase
Și spinoase.

Sutași

Amarg
Incântător de vară arzătoare.
Suscitînd în dos de munte razale de soare.
Se scourg
În fosul apelor plate mari de brad
Cunoscute de români cu fețe suple
— de lapte
Cu Bistrița pîgîmii—plutași vîmjeși,
Caraghoși,
Stăpîni pe cîrme când trec prin aprig vad,
Cînd moartea îl pîndește ucigos
din fiecare colț de stîncă...
...Sărman plataș!
Te sbați, te sfarni, te încoveci,
te lupți cu apa furioasă și adîncă
Pentru clocoi,
Să îmbogățești strădînul fără margini de hapsîn
De ce? .. Pentru că te-ai născut român!

D. A. Burlacu

Tragedia breslelor românești.

[Utlul și lemnul] au marcat în trecut epoci de civilizație și de trăire autohtonă. În liparele străvechi rezidă izvoarele de gândire și de simțire ale unui popor care-și oglindește chipul până la ultima generație. Această trăire în conformitate cu gustul moștenit formează stilul vieții românești cu particularitățile-l caracteristice în desennul geometric integrat, a cromaticii ambiante și a formelor ce corespund aceleiași gust, pe care nici vremurile și nici influențele străine nu l-au putut uclde, mai ales în lumea satelor noastre. Astfel, specificul unei vieți de patru ori milenare va trebui să fie urmărit în tot ceea ce poartă semnele trăirii veridice și pecetea autenticității.

Dacă am avea putința să înălțăm în timp și spațiu țesca breslelor, meșteșugurilor și ocupațiilor oricât de rudimentare ar fi fost, începând numai din acele străvechi zone unitare de civilizație traco-getice și până azi, poate că am pricepe cu adevărat concluzia realităților actuale și am înțelege altfel pe oamenii pământului acestuia, care, în simplitatea lor și în felul de a concepe viața materială, și spirituală au reușit să birue toate furtunile vremurilor, nu prin lupte violente ci prin afirmarea lor dărză, ori chiar printr'o pasivă conservare în spiritul proverbului: apa trece, pietrele rămân.

Poporul băștinay al acestor meleaguri n'a avut răgazul necesar progresului tehnic și nici n'a deslănțuit puteri uriașe pentru a înfrunta furtunile prea vrăjmoșe; de aceea am cruțat în trecut înțelele latente asigurând o viață durabilă: și când clipcile au fost de glorie și când zilele cele mai numeroase au fost de umilire. Nu ne-a îmbătat nici gloria și nu ne-au șărșit nici umilirile. În atelierelor fără pereți, și pe șantierele deschise ale câmpurilor, s'a desfășurat munca plină de răbdare, iar după risipăi dușmăne, nevoia a fost mama tuturor învățărilor. Numai așa ne-am dus maza „în coadele mărilor și în cârnăle caprelor”, cum spune și povestea.

* * *

În privința originii breslelor sunt mai multe păreri. Unii susțin vechimea daco-romană, alții socot breslele ca o apariție

târzie autohtonă, odată cu întemeierea oraşelor, începând din sec. XV; alţii, ținându-se strict de documentele scrise, care s'au putut găsi, socot că breslele au la noi, origine străină: germană, slavă, bizantină.

Cum noi suntem lipsiți de studii complete adunate la tratate masive, ca și de enciclopedii serioase, care să oglindească în întregime aspectele variate ale vieții românești în domeniul istoric, lingvistic, literar, științific artistic, etc. suntem nevoiți să inclinăm după părerile unora sau ale altora din cărturarii noștri și să ne umblăm de studiu mai voluntinos al unuia sau de multele volume ale altuia. Dar aceste studii și tratate nu ne dau un material complet și impresionant, din lipsa unui sistem de lucru deslășurat metodic într-o comunitate de cărturari. Fiecare lucrează izolat, fiecare o ia mereu de la început, fiecare contestă părerile și concluziile altuia, așa că foarte multe documente rămân: sau necercetate serios în arhivele noastre și în acelea străine, sau zac uitate în broșura vreunui unii cărturar de provincie.

Istoria breslelor românești ni se pare deosebit de importantă pentru cunoașterea organizației noastre sociale în trecut. Numeroase studii în această privință nu sunt decât contribuții prețioase la deslășirea unui mare și bogat trecut de viață dinamică, prăbușită în cele din urmă prin vitregia vremurilor și neglijarea păturii conducătoare suprapusa. Descoperirile arheologice mărturisesc despre epură ale ceramicii, lemnului și osului, ale bronzului și ale fierului. În toate aceste epoci, meșteșugurile prezintă organizare și chiar specializări la materie, precum și o bogăție de unelte pentru diferitele meserii, ca: olari, lemnari, pielari, curelari, fierari, ba și chirurghi, etc., mai în toate stațiunile noastre arheologice, formând bogate colecții getice ori geto-celtice, cum le numește savantul român Vasile Pârvan (Cietica, 491, 700). Nici nu se putea ca un popor cu o atât de înaintată civilizație, cum era Dacii, pe pământul cărora se încrucișeau și alte civilizații înfloritoare, să nu aibă organizații tradiționale sociale, și statornice asociații de meseriași pentru cele mai simple, ca și pentru cele mai rafinate ocupațiuni ale epocii lor. Așa se explică de ce Romanii au trebuit să țină seama de formele sociale ale autohtonilor, pentru noua legislație care trebuia stabilită și în domeniul muncii și al ocrotirii sociale. O stare de fapt se oficializa în spirit roman; alte funcțiuni romane se adăugau celor băștinașe. Inscricțiunile ne arată că existau în Dacia numeroase colegii care

aveau patron un zeu sau un geniu tutelat, cum erau: aurarii, fabri (meșteri), centonarii (lânari), dendrofori (plutași), nautae (corăbieri), negotiatores (negustori), otricularii (lătrași pe burduri de piele), lecticarii (purtații de litiere) ¹⁾; centonarii (croitori) la care se adăugau și colegiile celor veniți din diferite provincii ²⁾. Aceste colegii care au fost introduse mai târziu în Dacia, sub Septimiu Sever ³⁾, nu aduceau ceva cu totul nou în fond, ci numai forma nouă de legiferare romană și un sistem de desnaționalizare, căci, după cum ne arată mărturiile arheologice, meșteșugurile erau cunoscute în Dacia, în variatele lor aspecte.

Deși nu se poate vorbi din timpuri prea vechi despre organizarea meserilor după bresle, totuși membri ai aceleiași familii se specializau într'un anumit meșteșug: cojocărie, croitorie, lemnărie, etc. după cum atât de judicios observă C. Ed. Wachmann, în studiul său „Despre corporațiuni” ⁴⁾.

Originea breslelor trebuie căutată, așadar, în familie, iar aceiași familie nu putea lucra — confecționa — orice, căci altminteri n'ar mai putea exista nicio uniformitate în îmbrăcămintea unei regiuni; și tot așa, la noi s'ar întâmpla diforme toate obiectele, uneltele etc. Ori, gravurile de pe columna lui Traian, de piatră, și acelea de pe monumentul dela Adam Clisi ne prezintă un tip de cușmă, de carnașă, tunică, încălțăminte etc. Este un fapt prea firesc care se menține la orice popor, dar mai ales la noi îl observăm credincios păstrat până azi în satetele noastre. Nu fiecare țarau știe să-și confecționeze cușma sau chiar opincile; nu fiecare știe să-și coase sumanul, bondița, cojocul etc.; ci sunt anume oameni de meserie, ori anume oameni de meserie, ori anume familii de cojocari, sumanari, cu și lemnari, dogari, curțelari, lierari etc.; — de unde și onomastica adecvată. Aceștia, deși neorganizați în bresle, își îndeplinesc meșteșugul lor ca o anexă uneori pe lângă ocupațiile zilnice ale gospodăriei. Dacă nu în forme oficiale, dar într'o stare de fapt a existenței lor, viața meșteșugurilor a existat din timpuri foarte vechi la noi, fără a se întrerupe mai ales la țară, ci s'a continuat în starea ei primitivă, cu toată vitregia vremurilor care au transplantat aceste meșteșuguri spre centre urbane, pentru a se desnaționaliza cu timpul.

1) Kempeol, I ed. Vlădeșcu p. 174.

2) C. C. Ghirascu I, ed. III p. 161.

3) V. Cristescu. Viața economică a Daciei romane, Fiești, 1920.

4) București 1902, V: Eugen Parvulescu, Economia breslelelor, București, 1931, p. 20

Păreră că nu a existat o succesiune directă a breslelor, nici măcar din epoca daco-romană, „*prin frământările a o mie de ani*”¹⁾, nu se poate admite decât pentru sistemul colegiilor sau pentru corporațiile orășenești de mai târziu, care erau în funcțiune de schimbările istoriei și ale societății, ori de influențele străine. Satul a rămas însă păstrătorul breslelor, chiar în forma lor neorganizată.

Păreră că în Moldova sistemul breslelor era cunoscut dela Germani, iar în Muntenia dela Bizanținî poate fi interpretată numai în sensul influențelor, care dădeau un caracter mai organizat formelor existente. Aceasta nu duce însă la concluzia lipsei de continuitate a meșteșugului românesc. Numai dezvoltare politică deosebită a provinciilor de mai târziu a dus și la deschiri în breslele orășenești ale provinciilor. La sate s'a păstrat însă o unitate caracteristică a meșteșugului, mult timp, până ce influențe sau infiltrații străine, ori chiar moda, au schimbat caracterul unor meșteșuguri.

Brescele îndeplinesc dela început un rol spiritual. În formele lor naționale, la noi, ele nu se pot despărți de viața creștină și de specificul ortodox al neamului. Cu timpul, breslele au intrat în funcțiune economică, administrativă, politică și socială formând temelia de organizare a statului. Pornind din familie și din sat, ele a devenit cu timpul forțele de rezistență economică urbană. Rolul spiritual al breslelor — cum de altfel l-am văzut și la strămoșii daco-romani — se deduce din existența frăților, după cum pomenește molitvele noastre vechi și tursoavele domnești²⁾. Poezia noastră populară pomenește și ea despre frățile de cruce, cu caracter eroic și cu-s cu totul independente de frățile spirituale și economice; dar frățile de cruce se mai întâlnesc și azi având caracter de prietenie strânsă, de înfrățire cu cel mai bun din camarazi.³⁾

Rolul frăților era important și prin faptul că acestea apărau ortodoxismul împotriva curentelor sau sectelor religioase, dar mai cu seamă apărau neamul împotriva străinilor, cu deosebire a Evreilor și Armenilor. Aceste frății ajutau biserica în primul rând, încât împlineau concomitent serviciul lor spiritual și economic, asigurau o bună stare familială și înlesneau dezvoltarea industriei casnice.⁴⁾

1) Eng. Pavlescu op. c. 12.

2) Eng. Pavlescu, op. c. 15.

3) V. Uc. Todilăscu, *Materialuri folklor.* 1930, I. 2: „Sus în câmpul Nitralului”.

4) T. Pamfile; *Industria casnică la Români*, Buc. 1919.

Breslele românești au ajutat comerțul cu vecinii și mai ales cu Sudul, încă din timpuri foarte vechi. De altfel această influență economică spre Sud și spirituală spre Sud-Vest era cunoscută și pentru Dacia. Relațiile comerciale și spirituale cu Grecii și cu Italia au fost foarte intense pentru anumite epoci ¹⁾,

În Dacia erau bogății renumite agricole; tot aici se fabricau cele mai bune seceri de fier, cosoare de vie, coase, unghițe etc.; care, toate, se vindeau în schimbul monedei, a fabricatelor diferite, arme, articole de consumație, mai cu seamă vinul și uleiul de măsline, sticlă ornamentală, aparate chirurgicale, vase, podobe, etc. ²⁾. Fabricatele Apusului din Italia nordică și Irlanda veneau spre platoul Transilvaniei pe drumurile care coborau pe Sava și Drava la vale, pe Dunărea mijlocie și de aici pe Mureș, Criș, Someș, trecând prin inima Daciei și prin pasurile Carpaților în Moldova până peste Nistru și în nord până în Podolia. ³⁾

Din răsărit veneau Scitii, iar pe valea Dunării în sos: Grecii.

În a doua vârstă a fierului, avem influența comerțului elenistic din S. E. și celtic din V. În sud, Dacii mai exportau: cal, piei, ceară, miere, lână, blănuri, grâu, sare, și sulavi și Grecii mai întâi ⁴⁾ și Romani mai pe urmă, începând din sec. II d. H., aveau tot interesul să întrețină strânse legături cu bogata țară a Dacilor, cel mai important debușeu pentru industria greco-italică ⁵⁾, ducând la organizarea economică și apoi la dezvoltarea agricolă și militară indigenă. Pe de altă parte, argintul și aurul Daciei aduceau înflorirea comercială și industrială a provinciei. Această stare înfloritoare s'a dezvoltat mai mult în orașele legate prin, vestitele drumuri geto-romane de mai târziu, mai cu seamă în Transilvania, drumuri care duceau în răsărit pe valea Trotușului, iar pe aici în sud prin locurile unde se află azi Panciu, Focșani, Buzău, Urziceni, Valea Măștiței, Dunăre, adică spre câmpia munteană --- marele drum pe care s'au scurs și năvălitorii barbari din N. E. ⁶⁾. Alte drumuri, care porneau de pe valea marilor râuri transilvănene:

1) V. Pârvan: *Getica*, 472, 478, 530.

2) *Getica*, p. 505, 591, 608.

3) *Ibid.* p. 608.

4) V. Pârvan: *Pénétration hellénistique et hellénistique dans la vallée du Danube* (în - *Bulletin de la Section historique de l'Académie Roumaine*, 1923).

5) *Getica*, 637-620.

6) *Getica*, 175.

Tisa, Someș, Mureș și Olt, tăiau trecătorile Carpaților, ducând dintr-o vale în alta spre Siret, spre Nistru și spre Vistula ¹⁾.

* * *

Industria casnică, primitivă și conservatoare, avea caractere comune atât la orașe cât și la sate. Cojocul de blană de oale este halma națională pe vreme de iarnă. Țăranii geto-daci purtau o cămașă peste pantaloni și erau încinși cu o curea. În picioare purtau opinci; poporul de jos umbla cu capul gol șiplete lungi, dar pe vreme rea puneau gloga (gugial). Femeile purtau cămașă cu mânuci scurte și o fustă peste ea dela brâu în jos, iar pe cap un testemel ce acoperea părul și se învoda la spate sub conciu. Cei mai bogați aveau și alte haine iar seniorii și războinicii purtau podoabe scumpe. ²⁾ Podoabele nu erau necunoscute nici țăranilor daci, fără ca luxul să pună stăpânire pe viața satelor. Femeile geto-dacilor de o vrednicie nefăcută; „ele fac toată treaba gospodăriei singure: macină grâul în rășnițele de mână — care se găsesc în orice așezare preistorică și proto-istorică; ele cară apa, ele țes pânza de cânepă din care fac hainele lor și ale bărbaților. Bărbații fac diferite împletituri, din lozie și papură, ori plase și năvuade de prins pește; ei construiesc bărcile scobite într-un singur trunchiu de copac, carăle, plugurile și toate lucrările de lemn, zăărșind cu înseși casele, pentru a nu mai vorbi de arme; precum și de hamuri, cojoace, șube, căciuli, opinci; ³⁾ până și berza tradițională și medul, care ține loc vinului, e fabricație autohtonă. Pentru toate aceste ocupațiuni nu se putea să nu existe breșeri mai pricepuți, iar faptul că toate meșteșugurile acestea de trebuință și de durată se îndeplineau de localnici, dovedește o viață permanentă pe un pământ moștenit de veacuri și nu o viață nomadă ca a tuturor neamurilor ce se scurgeau din răsărit. Ca să lucrezi cânepa, de pildă, trebuie să ai timpul necesar în sămânțării, culesului, topitului, a migăloasei operații de lucru până la fir și să trăiești într-o intensă și statică viață rurală.

La orașe luase avânt metalurgia și monetăria dacică. Metalurgia nu satisfăcea numai nevoi interioare, ci se făcea și export, mai cu seamă după ce metalurgia dacică a început să se desvolte cu contribuția elementului celtic. Se extrăgea fier,

¹⁾ Cetica, 694

²⁾ Cetica: 132, 169, 294, 431, 531, 533, 690-1; 435, 437, 550-555, 707-708; 440, 442, 443, 449-450, 646, 659; 444, 445, 446; 535-7; 540-550, 557, 621-2; 640, 679, 708.

³⁾ Cetica, 135—136; 136; 658.

argint și aur pe o scară întinsă ¹⁾ și se bătea moneda după exemplul grec și roman. Securile de aur serveau și acestea ca monedă ²⁾, încât pentru toată epoca preromană în Dacia, cu deosebire în La Tène II și III trebuie să conchidem că au existat bresle organizate, mai ales la orașe, dată fiind și mulțimea sculelor aflate în săpăturile arheologice: săceri, cosoare de vie, pluguri, securi, cuțite, ferăstraie, ciocane, brice, foarfeci, dălți, teste, cazmale, unelte, zăhale, clește, cârlige, nărnvale, baroase, sbecdele, bare, instrumente de chirurgie, plic, coase, cuți, pieptecul, oglinzi, ace etc ³⁾. Asemenea unite făurite de meșteri încercați erau folosite de breslași și pe aceste bresle se rezăma Rînța statului dac. Unii din acești breslași se așezau și la sate, mai ales lemnari, teslarii, fierari, ș. a., unde găseau pe dogari, butnari, olarii etc., care construiau vasele indigene din lut sau din lemn: borcane, cești, ulcioare, ulcele, căni, castronane, tîpsii, străchini, urne, cupe, chiupuri, căldăruse, cazane, pive, sau rășnițele de piatră ⁴⁾, cote, donițe, ciubere, bărbuce, pufoai, roveți, cape, ploști, loguri, blide de lemn, găleți, scape, racle, ciubere, poloboace cu cercuri de răchită, alau sau carpen. O viață națională a unui popor, atât de bogată și de completă, cu tradiție și civilizație proprie, nu putea fi nesocotită de Romani. Aceștia, dimpotrivă, au întărit și legiferat breslele, le-au înmulțit, le-au cizlat înglobându-le în colegii și le-au dat toată strălucirea și importanța lor economică, spirituală și tradițională mixtă daco-romană. Caracteristice în această privință sunt: ajutorul mutual, ospetele și cotizațiile. ⁵⁾

În cursul evului mediu, năvălirile barbare au desorganizat statul daco-roman, fără a pusti cu desăvârșire țara, iar meșteșugurile strămoșești s'au desorganizat și ele. Aceasta nu înseamnă că au fost părăsite. Ideea unui blaius se leagă de afirmațiile eronate ale aceluia care susțin părăsirea Daciei ori exterminarea poporului de băștină. Cum poate să-și închipe cineva că un popor a dispărut în văgăunile munților ori în tîndul pământului, sau a fugit în masă în lume, și după câteva sute de ani să apară în același loc de unde pierise. Nici cel mai neserios aprod nu

¹⁾ Getica, 592-597; 645; 664-665; 714.

²⁾ Getica, 424-405; 480; 560, 590; 603; 606, 609-611; 612-614; 615-618, 619-620, 621, 623; 216; 243, 644, 685, 686, 618; 715-717. V: C. Giurescu Ist. Rom. ed. III p. 93-95.

³⁾ Getica, 139, 140, 404, 408-410; 483-500, 527-530; 645, 686-7; 690-706.

⁴⁾ Getica, 124; 188-194; 118-205; 412; 418-500; 606, 628-639, 647-683; 712-714.

⁵⁾ C. C. Giurescu, Ist. Rom. ed. III, p. 160-161.

mai poate susține azi o astfel de utopie. Autohtonii n'au dispărut și n'au fugit nicăieri. Un popor așezat, cu viața lui sedentară, cu ogoarele lui, pe care nu le-a răpit dela nimeni, n'are motiv să fugă. În fața puhoaelor, poporul s'a adăpostit până trecea furtuna sălbaticilor. Au fugit unii funcționari, bogătașii și s'au retras militari; dar țărani nu. Și istoria, în felul acesta se repetă de atunci și de altădată până astăzi, mai groaznică și mai sălbatică, iar țărani rămân locului ca stâncile peste care se sbat tot mai vijelios valurile. Țărani rămân pe loc cu izvoarele și codrii, cu ogoarele, cu dobitoacele lor, căliți de același soare și călăuziți de aceleași stele. Acești țărani au păstrat ființa și unitatea unui neam, au creat națiunea și prin ei s'a făcut de atâtea ori statul cu stăpâni și slujitori buni sau răi, cinstiți sau vicleși, după cum a fost voia lui Dumnezeu ca să încerce acest popor. Cîc nu putea crede că în timpurile cele mai grele pentru noi, oamenii nu s'au îmbrăcat, nu s'au hrănit, nu și-au lucrat tocmal pentru așezarea ogoarelor și nu și-au construit locuințele ori uneltele necesare? Dacă orașele se pustiau, satele colau de lume; dacă și acestea fumegau, altele reînviau în forme mai simple la început și mai impunătoare cu timpul. Prin urmare, viața nu-și oprea cursul ei și în consecință, și meșteșugurile se reliau ca o condiție indispensabilă a existenței. Na mai mult, tocmal în acest fel s'a întărit familia și sentimentul de solidaritate; atunci apăreau frățiele de cruce și culturile de apărare și de rezistență; atunci a svăcnit ura împotriva împăraților și s'au trezit sentimentele pentru unire și libertate. Incordarea aceasta a unor oameni scoși din ordinea lor firească a impresionat pe barbari, care au lăsat liberă munca ogoarelor și n'aveau niciun interes să împiedice meșteșugurile. Ea chiar barbarii se dedară la unele meserii. Gepizii erau meșteri în lucrarea fibulelor și a pafalelor de aur împodobite cu pietre prețioase, iar Slavi, care-și întinseaseră și ei familia, cunoșteau la fel multe meșteșuguri, de aceea a și fost posibilă o conviețuire mai îndelungată cu ei.

Bresiele solidarizau și încuscreau familii; o viață socială începea să se organizeze trainic pe tot cuprinsul vechii Dacii și înjghebări politice luau ilință tocmal când Bulgarii se iveau la Dunăre. Când, mai târziu, Ungurii se îndreaptă din Panonia spre Transilvania, aceștia s'au lovit de rezistența puternică a voievodatelor românești și apoi, totdeauna de protestul și răscoalele mîloanelor de țărani români. Rezistența, răscoalile și războaiele noastre au avut de atunci și până azi caracter națio-

nal pentru apărarea unui patrimoniu. Meșteșugurile erau zestrea cea mai bogată din acest patrimoniu, căci pe lângă îndeplinirea unor condiții libere și necesare ale vieții, ele mai aveau și caracter spiritual și înlocuiau, prin interdependența lor, o comunitate socială și o unitate de viață. Această formă quasi-statală n'a mai putut fi nimicită. Însăși epoca medievală concepușe organizarea meserilor și a negoțului. Breslele încep de acum să se consolideze și să evolueze, iar ideile și formele nouă structurale din Apus pătrundeau și la noi, unde se găseau elementele de bază pentru organizarea celor mai diferite meșteșuguri. Așa că odată cu noua rânduială a vieții noastre politice, chiar primii domnitori au luat măsuri și pentru buna gospodărie economică, asigurând libertățile de negoț după cum era obiceiul din vechime. ¹⁾ De remarcat e faptul că drumurile comerciale din sec. XIII și XIV indică și hotarele țării. Astfel, drumul moldovenesc pornea dela Cernăuți și trecea, pe Siret, la Suceava, Hârlău, Iași, Lăpușna, Tighina și Cetatea Albă; dela Cernăuți, în nord, drumul ducea spre Colomea, Halicz, Lwow; iar dela Tighina sau dela Cetatea Albă, ducea spre Caffa. Drumul Țării Românești ținea valea Siretului până la porturile dunărene și spre Constantinopol; pe de altă parte, același drum ducea la Râmnicu Sărat, unde se întâlnea cu drumurile dinspre Transilvania cunoscute din vremuri daco-romane. Alte drumuri laterale purtau numirile cărăușilor: drumul Hôtinului, al Orheiului, al Galaților. Aceste vestite drumuri comerciale au dus și la întemeierea orașelor moldovenești în sec. XV, cu vestitele bălciuri de desfacere ale mărfurilor breslașilor. Negustorii români erau vestiți în acea vreme și Moldovenii își aveau chiar o casă de negoț și un mare depozit la Lwow, concurând pe străinii poloni sau nemți care începuseră să circule și ei cu mărfurile în țările române. Privilegiile acordate în Transilvania Sașilor au dus la o acaparare a comerțului românesc în mic, mai ales după organizarea acestora în asociații. Nu trebuie însă să confundăm breslele românești cu caracter permanent și tradițional, cu asociațiile de negustori sau meserași străini, care erau vremelnice și pasagere. Breslele noastre sunt frațiile vechi, iar numirea de breslă e dată târziu de Slavi. Frațiile noastre românești, care aveau la început caracter spiritual, au început să aibă o tot mai accentuată importanță economică națională și atunci

¹⁾ C. C. Onorescu, Ist. Rom. ed. III p. 411.

de altă lege nu putea pătrunde în ele, și la Slavi se ațau așa zisele frății de mîncare, cu hranul și ospetele lor, iar de prin secolul XV și XVI apar în Poloni frățile de meșteșugari, care au fost repede lovite acolo de Armeni și Evrei. Așa se explică de ce Rutenii din „Frăția Adormirea Măicii Domnului” din Lwów cerceau, în 1619, regelui Sigismund III, să li se dea voie ca să plece în Moldova, deoarece sunt copleșiți de Armeni și Ilievi¹⁾.

Frățile moldovenești au dus mult timp viața lor liberă și liniștită. De la un timp, fiind amenințate de străini și mai ales de Armeni și Evrei, frățile sau breslele, cum începau să se numească cu termen slav, s'au pus sub protecția bisericilor și a domniei, orânduindu-și astfel în chip oficial existența lor. Documentele aflate pomenesc la 1570 de *Frăția zugravilor din Suceava*²⁾. La 1591 în fișa „*Frăția blănarilor și cojocarilor din Suceava*”³⁾. Sunt marcate în documente aceste bresle, fiindcă rolul lor era nu numai economic ci și militant pentru ortodoxism împotriva propagandei puternice a catolicismului și altor curente religioase. Alături timp cât frățile aveau caracterul spiritual de cultivare a sentimentelor morale, sau caracter economic de organizare a muncii, ele nu erau trecute în documente, neavând decât un rol pasiv. Din secolul XVI însă, frățile sunt mereu documentate; aceasta nu exclude și posibilitatea unui stadiu tradițional și istoric al frăților, a căror vechime și continuitate este incontestabilă, înaintea de actele surse. Episcopul Atanasie al Romanului pomeneste de breasla blănarilor, croitorilor, hărăbierilor, abăgearilor și cojocarilor din Roman, care datează din 1641 și a căreia rânduială a fost reinnoită la 1724⁴⁾. Rânduiala aceasta a breslelor se făcea după chipul mai vechiu al frăților, deoarece se păstrează hranul, ospetele judecata și curățenia solitească cu blestem „din veac”.

Înainte de secolul XVI, frățile nu vor fi primit orînduire oficială, ci numai danii sau acutiri domnești. Aceste danii și scutiri, chiar dacă nu pomenesc de *frății*, însă ele nu se puteau da decât unei colectivități de aceeași meșerie, cum e, de pildă, actul de danie al lui Petru Rareș pentru *măgarii* din târgul Iașilor⁵⁾. Spre sfârșitul sec. XVI, la 27 August, 1588, Petru Șchiopul acordă Englezilor privilegiul de comerț cu foarte multe

1) Eug. Pavlescu: *Economia breslelor*, Buc. 1939.

2) Eug. Pavlescu, op. c. p. 64, 65.

3) „ ” „ ” „ 73, 79.

4) „ ” „ op. c. p. 59.

5) „ ” „ „ p. 85.

însemnri vamale, satisfăcând și el planul reginei Elisabeta a Angliei, care pornise lupta pentru desființarea ligei hanseatice. Din acel moment frățiile moldovenești s'au văzut amenințate și au început mișcarea de consolidare. Când Grecii încep să acapareze negoțul pe la începutul sec. XVI, se și produce o sângeroasă revoltă a boierilor și târgoveților țărani împotriva Domnului, a boierilor vicleni și a străinilor ¹⁾. Negustorii ca și meșteșugarii români începeau să se redimă din pricina lăcomiei străinilor și a unor domni vitregi, care secătuiseră visteria țării. Astfel, Alexandru Cocșorul depunea sute de mii de galbeni în banca Veneției, iar Moise Movilă ducea banii cu carul în Polonia. Aceste nelegituri s'au mai petrecut sub unii domni haini până în timpurile noastre.

Din secolul XVII, breslele de meșteșugari români luară poziție de luptă; unele erau de o nărzonică necifrântă și de o înfrumățătoare autoritate, ca: mesărciile și blănarii dela Roman și dela Iași, în 1641, ori butnarii dela Piatra-Neamț din Măraței, în frunte cu stărostele lor Vasile, la 1660; sau blănarii și cojocarii dela Suceava, în 1673.

Din numeroasele acte de rânduire, de vânzare, întărire și constituire după catastrofe, găsim în cursul secolului XVII și XVIII aproape o sută de bresle în Moldova și în Muntenia, și anume: abageri, apari, arcari (sahaidacari), argintari (zlătari), astaragii, bacali, baibărăcari, barbieri, lerari, bivolari, blanari, boșasieri, bolaușii, brahari, brișcari, butnari, butucari, căfengii, caldarari, calpaceli, cărămidari, cărăuși, casapi, (mesărcii), cavali, cazacii, ceprăzaci, chirstigii, cloeli, cismari, clubotari, cojocari, crășmari, croitori, cupeși, curătari, desăgari, droșcari (birjari), duhalari, dughengii, dulgheri, făcleri, fierari, frăfari, frânghieri, grădinar, împletitori, lăcătuși, lăutari, lemnari, mahali, matrapagii, mindirigii, mișii, mungii, negușitori, olari, pălărieri, pantofari, pascari, pielari, pletrari, pitari, plăpumar, potcovari, precupeși, rechieri, rotari, solonari, soponari, sumanari, talpalari, tâmplari, teleaci, teslari, tufecii (armurieri), vârniceari, vulcari, zidari, zugravi (lecnari), etc. Mai sunt și bresle rătăce, ca: plutăși, covași, morari, pluari, etc. Meșteșugarii se uneau și în bresle mixte, iar dacă lipseau naii meșteri, atunci se făcea apel la alții din Transilvania. Astfel, Alexandru Lăpușeanu ruga pe Bistrițeni să-l trimită meșteri pletrari, deoarece în Moldova sunt rari ²⁾.

¹⁾ Mircea Costin, *Crâmboi*, ed. Kog. 1872, p. 293.

²⁾ Eng. Parlescu, *op. c.* p. 106.

Rânduiala breslelor se făcea cu respectarea unor mino-
loase forme juridice și morale. Intre altele se evita încălcarea
altor meșteșuguri. Într'un catastih al clubotariilor moldovene se
preciza: „*Cismarii să-și păzească cismăria și clubotarii clubotăria*”.
Iar în statutul din 1468 al lăcătușilor și potcovarilor din Cluj-
era stipulat: „Niciun lăcătoș să nu facă din lucrul său săcuri
sau altele ca acestea, respectând totdeauna libertățile și drep-
turile străine”¹⁾.

O concluzie se trage și din aceste jurisdicții tradiționale:
dacă în chip firesc meseriașii de toată mână merg spre adân-
cirea profesiei și spre specializare, este cu totul ciudat de
observat cum la noi lucrurile au început să meargă dimpotrivă.
Am ajuns în ultima vreme ca profesioniștii să nu-și mai iubească
meseria lor, ci, socotind profesia ca un accident neplăcut, să se
complace într'un flagrant conflict de atribuțiuni atât sus cât
și jos. De aceea o năvală împotriva statului, o stoarcere a bu-
getului, o epuizare și o canalare a veniturilor *statului, un
război năsfârșit de cumulare*, care opun o rezistență ferocă în contra
conducerii statului, ducând la totala răsturnare a valorilor so-
ciale și la înlăturarea primenilor vieții economice și spirituale
cu forțe noi și tinere, mai la curent cu înnoirile timpului. De
aceia dictonul acela juridic al breslelor: *Cismarii să-și păzească
cismăria și clubotarii clubotăria** trebuie să fie, azi mai ales, o
loxincă de guvernământ.

O altă formă juridică veche a breslelor ținea seama și de
alte imperative sociale. De pildă: fierul adus pe piață trebuia
să satisfacă întâi cerințele masei populare și numai plusul
putea fi cumpărat de negustori. Fierul este materialul cel mai
de valoare pentru promovarea tehnică; factorii de civilizație
utilizează fierul în construcții, unelte, motoare, etc. Țărânimca
noastră a fost lipsită de acest material și lăsată să-și ducă
vieața ca și în epoca lemnului; în consecință, poporul acesta
de milioane de muncitori a fost obligat să mizereze și accustă
sărăcie a țărânimii majoritare a lovit mortal și în bresle.
Țărânimii nu i s'a dat nimic ei mai întâi. Bunurile materiale
au fost mereu ocupate de bogatași și de străini, l-a rămas
acestei țărânimii doar virtutea sărăciei și puterea cre-
dinței, fie că trăia risipită în sete, fie că se concentra spre
târguri. Așa se explică de ce și actele de constituire ale bres-
lelor erau armate de blestem, nu atât pentru breslașii simpli

¹⁾ Eug. Parvescu, op. c. p. 112.

cât pentru eventualii uzurpatori ai breslelor. Biserica își dădea binecuvântarea ei, iar la rândul ei găsea ea în ea un sprijin real în bresle. Erau astfel două instituții fundamentale ale statului-care se întreceau și se ajutau, având o unitate de vederi. Mitropolitul însăși sprijinea jalbele breslei: fie către domnie, fie către autoritățile inferioare, așa încât, în secolul XVII mai ales, rezistența breslelor se transformase într-o luptă de apărare a credinței creștine și a ființei naționale a neamului. Către sfârșitul acestui secol, mitropolitul Moldovei Veniamin Costache presimțea apropiatele nenociri. „Nici unul din breslași să nu fiia volnică a primei ucenici la învățătura meșteșugului din limbi străine, adică dinu Armeni sau dinu Iidovi, pentru ca nu după vreme să se întărească această breslă prin mâncălelor, și ca să nu rămăia aceste bune așzări, ce suntu făcute spre folosulu și podoba bisericii, spre răsăplire¹⁾. Într-o vreme, savântul breslă a căpătat și alte înțelesuri: profesie, slujbă; ori numiri diferite: isnaș, rufet și corporație în Regulamentul organic

În bresle puteau intra și femei, ba unele ajungeau stăroste. În breslele de lăutări s'au admis dela un timp și Țigani robii; acestea au mai intrat apoi în breslele de fierari sau chiar de blănari. Concentrându-se spre orașe, breslele au primit aici din timp și organizare temeinică; totuși, la sate, meșteșugurile se aintinneau în forma lor liberă de concurență, de catastihuri și de bir. La sate au fost și au mai rămas: cujocari, dogari, morari, casapi, etc., ceea ce a determinat chiar pe asupritorii străini să fiadă seama uneori în legiferările lor de aceste libertăți.

În Transilvania, legiuirile cele mai draconice mai lăsau Românilor, în vechime, pe lângă dreptul de judecată în ținături restrâns și dreptul de a ținea moară și pive, fiind scutiți de unele dări²⁾.

Întarea țăranilor în breslele orașenești nu era îngădită și tot la fel se permitea dela un timp întarea în bresle și a altor creștini, mai întâi Românii din alte provincii: Munteni și în mod reciproc Moldoveni; apoi Ungureni din Transilvania, Ruși, ș. a. Nu se permitea sub niciun motiv pătrunderea străinilor de credință, a „limbilor păgâne”: Tătarii, Armenii, Iidovii și Turcii.

„De va veni vre unu meșteru blănaru armanu streinu

¹⁾ Eug. Pavlescu, op. c. pag. 141.

²⁾ V. Țăranu, Vicașia culturală a Românilor din Transilvania, Păstre N. 1937, p. 11.

dintr'altu' orașu, aicea, și va vrea ca să-l așăze și să lucreze meșteșugul acesta, să nu liia volnicu", glăsuiește catalogul blănarilor din Botoșani, întărit mai târziu și de mitropolitul Veniamin ²⁾).

Vieța breslelor fusese asigurată de mari mitropoliți, cum au fost Varlaam, Dosoftei, Gavril Calimah, Veniamin Costache. Petru a o feri de primejdie, Dosoftei al Moldovei întărește la 1676 breasla ciocnilor din Iași, cu următorul înfricoșat blestem arhieresc : ...*blestemăm și afurisăm pe acel prestăpăci, stricător de acest obicei bun ce scrie în prevlă ceasuta și zicem să fie et trecăuți și procliați și anadhera și moranatha și blestemăți de Domnul Dumnezeu cea ce au făcut cerul și pământul și toate văzutele și nevăzutele, de Ia. Iis. și de maica sfinții sale Sfânta Precista și de Sfântul Ioan Botezătorul și 12 sfinți apostoli din care sunt 4 evangheliști, Mathei, Marco, Luca, Ioan și de toți apostolii și de 318 sfinți părinți carele-au fost la soborul dințiu în cetate în Niceia și de toți sfinții și la înfricoșatul giudeț a Domnului Dumnezeu a lui Ia. Iis. să le fie părtaș sfinții stăpânii cinetilor meștar traifetile Vasile Velchii Grigorie Hoguzan, Ioan Zintous și trupurile lor aprupe de ocalnic, moartea lor duhul necurat să intre să-i răzbească și să-i zdrobescă, să alerge pe ulitele Iașilor desbrăcați și cu totul răcniți și fipând, să-i prinză cloant să-i țage și la cumplita și stragăta moartea lor să n'arbă parte de sfânta preceștante și de provod, ce să moară negrijiți păgânește, iar după ocalnic moartea lor să fie legați cu trupul și osândiți cu sufletul, trupurile să fie legate și utel oalnică delegate și'n veacul acesta și'n veacul cel viitor, hiterul rugănește macezește lemnul putrezit, iar trupurile acelor dușman să nu putrezescă niri strica să stău întregi neclăți negre și uscate și trupurile, să fie et afurisiți și după înfricoșatul giudeț a lui Dumnezeu, sfinții să le amănăcă sufletele lor din preună cu a lor pedepsite trupuri în muncile îndului să-l sădăghitască în salașul Satanei între întuneric osândiți în focul nestinsu în uterul neadormiți din preună cu ocalnicul Iuda și cu trecăntul Artia și cu toți ereficii acolo în veac nesfârșit să se muncescă : Amin".*

Asemenea întăriri și blesteme erau acordate și de patriarhi străini, la cererea staroștilor, precum și de domnitorii noștri pământeni. De altfel și Codul Calimah acordă breslelor personalitate morală, iar Regulamentul organic le transformă

²⁾ Eug. Pavlescu, op. c. p. 13).

În organe administrative nesocotind însă tradițiile și făcându-le dependente de Ministerul treburilor din Lăuntru.

S'a ținut seama totuși mult timp de vechea organizare a breslelor, care avea un dublu scop: educarea meșteșugărească și perpetuarea meșteșugului după o anumită ierarhie de ucenici, simbriași, calfc și meșteri sau negustori. Ucenicii erau adesea chiar dintre țaranii nevoiași, care nu puneau nicio condiție patronului, el se tocmeau doar pentru îmbrăcămintele dând în schimb meșterului o mulțămintă în bani. Între ucenic și stăpân era același raport ca între tată și fiu, așa încât ucenicul ajungea să fie și căpătuit și losurat, nu de teama zapizelor scrise, ci numai după inimă și după curvânt, așa cum nu se mai întâmplă astăzi.

Abea în 1823 intră în chip nepermis în breasla clubotarilor din Botoșani armeanul Vartires și apoi armeanul Dlacă însă cu taxe foarte grele — întreitul bărbânței — deși Armenii sunt cunoscuți de mult timp în Moldova. ¹⁾

Dela 1840 înainte, Ovreji încep să uzurpe breslele românești. Se împlinesc o sută de ani dela începutul marelui tragedii a meșteșugului și comerțului românesc.

Breslele înalțăcază jalbe peste jalbe la „Clasit Ocărnuitorul Stat”, pentru apărarea ființei lor; dar dreptatea venea rar și tot mai greu. Se dădea jălbelor un curs formal și superficial. La 1843, Statul Ocărnuitor oprea calele creștine să lucreze la Iidovi „deoarece breasla trebuie porâpădită în cașetări moralitoyști și în urmarea datortilor leyii”. În 1847, un raport al Poliției din Iași către stăpânire suculca o „jăgnire la celighia domniloari a slugări creștini pe evrei.” ²⁾ La 1850 breasla cîsmarilor dughengii neguțători creștini din Iași trimit Statului Ocărnuitor următoarea plângere: „Fiindcă cu prifacerea întămplătoarelor vremi urmată întru această capitalie și din zi în zi spurire Kvreilor ceș deschid dughene aice de să îndeletricesc cu această meserie în alijveriturile cîsmari, au tras la dănjii și pe toți făcăii creștini ce noi sărmanii ai avem în lucrul îndatorîndu-i cu somi de bani care în vicașă lor nu să pot plăti de jădovi macar cât de mult să le lucreză, din acărora pricină noi creștini dughengii ce săntem puțial la vo: am rămas acum de istov săracă de able plătim birul Vistierilor cu încărcă-

1) Alexandru cel Bun încuviințază pentru Armeni episcopia dela Suceava în 1401, iar Ștefan, fiul lui Petru Rareș, căută să-l boteze (Cronica lui Ureche, ed. Kog, 1872 p. 207).

2) Eng. Parlesca, op. c. p. 192.

rite morților i altele, pentrucă ei jădovei fățșș ăș desctid du-gheni fără nici o silcală de legi și de Ţuvern, pentru care ca lucrămî ne rugăm să milostiv privindusă asupra noastră săra-cilor ce sândemu împovărați cu grea casnică familie de copii, pe temeul art. XXII litera P. din reglement cap. al III-le, pentru desăbitele clasari și pentru a lor dreptăți și datorie respective să să poroncească cui să covine de a să desființa de istov pe acești din nou jădovi careș spicularisăscu aljvericul nostru cu această mesăril cizmari sau cel puțin plătind în folosul breslel pentru vremea trecută și însărcinându-se cu plata greutăților breslel pe viitorime potrivit cu aşăzământul ce avemu atunci numai săș aibă dreptate a unelti acest meșteșug, iar fără a-ceasta apoi noi rămānem peritori de foame în pământul nostru unde părinții noștri sau săvărșit fără a ave asămīne supărări¹⁾.

În trecutul lor, breslele mai împlineau și alt rol. Ele a-sistan, prin șarostii, autoritățile și acestea recurgeau la bresle în anumite cazuri de cercetare a pricinilor, de evaluare a imo-bilelor, de stabilirea prețurilor, etc. Din a doua jumătate a sec. XIX, breslele sunt cu numai uzurpate dar și biciuite de Ovrel. La 1852 „Jidovii din Iași au sărit și au bătut în târgu Cucu-lul pe șarostele de cibotari²⁾, după cum spune jalba către mi-nister, iar cercetările au dovedit vinovăția agresorilor ovrel.

Dela 1857 înainte se dă și o altă lovitură breslelor, căci ele încep să fie smestecate în luptele politice. Antionionisții au ispitit cei dintâi breslele și le-au atras în astfel de lupte. O a treia lovitură dată breslelor, după uzurparea de străini și acapararea lor politică, a fost influența modelor străine apo-seve. Negustorii hăytinași au fost invadați de cupeții lipșani, începând mai ales după răpirea Bucovinei la 1775.

În țările românești, Ovrel s'au strecurat de altfel destul de târziu, deoarece nefiind primiți în breslele noastre și neob-ținând nici un fel de drept în țară, ei n'aveau ce căuta, cu toate că erau greu persecutați în Polonia și Ungaria. Abea în timpul lui Vasile Lupu se aşază la Iași o colonie de jidovi turci de rit spaniol, despre care pornește Paul de Alep,³⁾ iar sub Mișă Vodă, la 1666, numărul restrâns de ovrei aciuat în țară a că-pătat brisov de organizare a hahambagiilor și a unei școli evre-ști. Această hahambagie a durat până la 1834, când a fost desființată de Săutul Ocărmitor și înlocuită cu un rablu-haham. Jidovii și-au alcătuit apoi și ei bresle proprii mai ales după

1) Eug. Pavlescu Op. c. p.

2) „ 317.

răpirea Bucovinei, dar atât de slabe și de izolate lucău nu constituiau un pericol. Astfel, în anul răpirii, nu se aflau în districtul Siret, cu urub cu tot, decât 15 familii evreești, iar în 1782, erau în toată Bucovina 714 familii strecurate fraudulos, pentru ca peste patru ani, în 1786, să nu se găsească acolo decât 175 familii, datorită măsurilor de expulzare luate de Austriaci. În 1755 erau la Iași 60 Jidovi proprietari de case, mulți din aceștia fără nici o meserie, deoarece nu li era îngăduit să exercite meșteșugul și negoț, nefiind primiți în bresle. În schimb, acești Ovrci se dedau la împrumuturi de uzură și încep contrabanda de hericé. În 1765 Jidovii trec prin vama Mohilău de peste Nistru 86,640 litri rachiu; de aceea, la 1782 boierii țării îngrijorați cer lui Alexandru Mavrocordat să scoată Jidovii de prin sate și să-i oprească dela crăsmăniț, deoarece „această breaslă a jidovilor...pe lăcuturii săteului îndatorie cu hani din vânzările bănturilor lor; și unde de pe bănturi rămăncu cineva dator câte cu ceva, ei ca niște înșalători îl încărca și îl năpăstua mai mult îndoit și întreit, din care cei mai mulți din lăcutorii se sărăcia cu totul și alte multe sărăcii și pagube se făcea și se pălănuia și la stăpăniți moșilor cum și la lăcutorii satelor”.¹⁾ Fiind astfel împiedicați, Jidovii caută să rupă pe boierii proprietari de moșie, spre a putea masa familiile lor jidovești, cum au fost cazurile: la Burdujeni, Telenestii (Orhei), Lupșezi (Hăia) și Muinești (Bacău). La 1804, boierii se plâng domniei printr-o anafora împotriva înălțării Jidovilor în târguri, care „nimic nu folosesc decât numai să pricinuesc mare scumpete sărăcind țara”.²⁾

Hrisoavole lui Ionifa Saadu Sturza și ale lui Mihail Sturza, date pentru organizarea târgurilor, sunt răstălmăcite de Jidovi în folosul lor.

Dela un timp, breslele românești se concentrează tot mai mult în jurul semnelor simbolice: făcila și steagul, pentru a-și apăra individualitatea și rolul lor. Făcila moștenită dela frații simbolizează vleața, dreptatea, dragostea și credința. Făcilele se păstrau în biserica al căreia hrană îl sărbătorea breaslă. În biserica Talpalari din Iași se păstrează și azi făcila breslei, făcută din ceară curată în greutate de 42 kgr. Tot la fel găsim făcile la Telenestii (Orhei), Suceava etc. Și bisericile amintite erau frecventate de anumiți breslași, care le îngrijeau și le împodobeau. Mai târziu, breslele și-au făcut și steagurile.

1) Eug. Pavlescu op. cit. p. 321.

2) Cf. Eminescu, Economie politică și Evreii, ed. Crețu IV, 215.

Regulamentul organic pomenește despre steagurile corporațiilor. La biserica din Ruteni-Iași se mai păstrează și azi steagul unei breșle de ciubotaci. Tot la fel, la Suceava și la Șiret, unde cojocarii scut și azi steagurile lor „străvechi” în timpul iarmarocelor. Breșlele mai aveau și sigilii de dată recentă, pe la sfârșitul sec. XVII.

Breșlele aveau și venituri adunate din taxe sau gloabe. Se aplicau unele amenzi pentru neascultare, necinstelela starostelul, sinomirea ucenicilor, vinderea tălmăcită de către străini a mărfurilor pe care le producea sau deslăcea și breșala, intrarea pe ascuns în tovărășie cu străinii, cumpărarea de marfă dela străini, vânzarea mărfurilor confecționate de Armeni sau Jidovi, absența dela biserică și vânzarea cu măsură falșă. După amenzii, urmau pedepse mai grele pentru recidiviști, ca : hătata (cerlarea), excluderea din breșală „ca pe o oaie răioasă din turmă”, confiscarea produselor, luarea unei cauțiuni (herăle). Toate taxele și amenziile intrau numai în casa breșlei, pentru folosul comunității și niciodată al individului în parte. Breșlele posedau și bunuri imobiliare. Astfel este cunoscut un vechiu zapis al lui Vasile, starostele de hutnari din Mărăței, Piatra-Neamț, care, împreună cu breșlașii lui, vând la 7 Mai, 1665, niște delnițe de pământ Mănăstirii Bisericanilor. ¹⁾ Aceste delnițe erau vândute de nevoie, spre a putea împlini oamenii de oase pentru domnitorul Dabija-Vodă ; de altfel breșlele ajutau pe domni și în lupte, cum mărturisește cronicarul Neculai Muste. ²⁾

Pentru visteria domnească, breșlele plăteau anumite dăjdiile ; numai holteii erau scutiți, dar dela un timp au fost impuși și ei la o taxă minimă. De aceea, oricine intra într-o breșală economică era înscris și în condicile visteriei, care-i elibera patenta după anumite formulare. ³⁾ Regulamentul organic fixează și dăjdiile (ruptele) Jidovilor.

Judecata breșlelor pentru impricinări se făcea la început de staroste, apoi de episcopi sau de împuternicitul acostula : protopopul. Nici pravilele, nici condicile de legiuiri nu se ocupă de jurisdicția breșlelor, ceea ce denotă că acestea își a-

1) Eng. Pavlescu op. c. p. 353.

2) Ed. Kogălniceanu 1872 p. 6.

3) Eng. Pavlescu op. c. p. 360 : patenta pentru Atacandru sîn Nichilor din târgul Piatra, pământul Neamțului.

veau o vleață firească și normală. Ahea codul Calimah consideră breslele ca o persoană „moralicească”. Numai pentru furt și omor, breslașii erau supuși dreptului coman.

În rezumat, rolul breslelor apare tot mai important prin caracterul lor religios, moral, economic și național. Întemeiate la început după cerințe spirituale, frățiile și apoi breslele se pun sub protecția bisericii și au ca patron un sfânt, ajută biserica și cinstesc cu sfânțenie cultul creștin. Nu se pomenea în trecut ca bisericile să fie ajutate prin pantaluze, acest obicei obișnuit grecesc desalințat de Ministerul Cultelor în 1840. Din câștigul și din prisosul lor, breslașii se întreceau în a împodobi și ajuta bisericile, mai cu seamă cele alese cu hramul breslei. După știința bisericăască urma masa creștină, așa după cum se mai păstrează obiceiul și azi în satele moldovenești de munte ; se făceau praznice pentru pomenirea morților și pentru îndeștarea nevoiașilor (mișăilor). Frecventarea bisericii se făcea de breslași din dragoste creștinească, din convingere și din mărturisirea fățișă a credinței lor în fața clientelei de toată mâna, iar danurile erau din ce în ce mai bogate, cum se observă la biserica din Herța. Remarcăm cu acest prilej că cele mai importante locuri istorice și religioase ale Românilor au fost sistematic ocupate de Ovrei. Peste sfintele zidiri, peste ruinele grăitoare ale unui trecut de glorie națională, s'au ridicat cârciumele și s'au întins ghetto-urile ovreești, după un plan diabolic și prin complicitatea condamnată a oficialității noastre. La Piatra-Neamț, de pildă, zidul voievoдал, care înconjură biserica domnească, a fost surpuit prin săparea unei pivnițe ovreești, cu toate protestele legitime ale unor intelectuali locali. La Tg. Neamț, negustorii și-au zidit casele cu pietrele din Cetatea Neamțului ; la fel s'au petrecut lucrurile la Suceava și în alte multe părți. În fața catedrelor s'au deschis sistematic cârciumi ovreești, mai cu seamă în orașele din Moldova, ca la Fulticeni, de pildă ; oră s'a dus o luptă satale organizată împotriva clădirii de biserică ortodoxe, ca la Rădăuți, unde sute de ani n'a existat decât bisericuța lui Bogdan întemeietorul, în timp ce orașul se împodzea cu cele mai impozante sinagogi. Și tot la fel s'au petrecut lucrurile la Vatra-Dornii, Sighet, Dej și în atâtea părți ale țării. Împotriva acestor permanente nelegiuri, breslele ajunseseră în situația de a nu mai putea reacționa. Norocul a mai fost că breslele erau luate în secul de mitropolii ; apoi fiecare biserică își avea breasla ei, voievozii întăreau și ei drepturile breslelor, iar boierii de mai

târziu le susțineau prin anafurile adresate domnitorului. Așa se explică de ce bisericile poartă numirea breslelor care le ctitoriseră sau le aveau închinute: Biserica Talpalari, Curcelari, din Iași, Zlatari din București; ori acelea cu hramul Sf. Ilie pentru blănari, Sf. Neculai pentru negustori etc., de la Roman, Hârlad, Suceava, Galați ș. c. l. Duminecile și sărbătorile se respectau cu sfîntenie, nu se țineau iarmaroace, iar magaziele erau închise toată ziua. Toată suflarea creștină prăznuia ziua Domnului și cinstea biserica. Pe de altă parte, breslele se ajutau reciproc; cei slabi primeau asistența socială a breslei, bătrânii erau respectați, săracii miluiți și niciun creștin nu putea să slugărească pe vreun străin armean sau iudov, socotindu-se aceasta ca un mare păcat și ca o „jăgnire la relighia domnitoare”, după cum am mai arătat. Breslașii români nu se puteau nici învătărași cu străinii, iar Iidovii, care începură să fie constituiți în breslele lor aparte, nu puteau lucra orice. Astfel, la 1826, Ioan Sandu Sturza interzice lucrarea pânii pentru creștini de către Iidovi, care nu erau curați și nici clasiți. La fel se oprea fabricarea lumânărilor de către Iidovi, pentru același motiv. 1). Prin aceste măsuri se apăta morala civică.

În ceea ce privește caracterul lor economic, breslele apărau corectitudinea și calitatea aleasă a mărfii. Se asigurau marfurile prime și se respecta diviziunea muncii și stricta atribuție a fiecăruia. Iarmaroacele erau în mare cinste, și nu jucău numai un rol economic dar și unul național, înfrățind tot mai mult pe Români. Breslele se întâlneau în Iarmaroace, unde se desfășeau produsele naționale și unde lumea se împărțea și din bunurile spirituale ale poporului. Alacu Russo află aici minunatele cântece din frunze, flori și câmpol. Prețul produselor alimentare, al confecțiunilor și al mărfurilor era fixat prin așa numitele *norțuri*, alcătuite de o comisiune a Divanului domnesc și cu participarea reprezentanței breslelor, respectându-se proporția la producție și la desfacere, ceea ce asigurau echilibrul economic și circulația normală a banului. Munca desfășurată în astfel de condiții favorabile și în chip clădit, protejată fiind și de stăpânire, asigură breslelor caracterul și rolul lor național.

Importanța breslelor creștea mereu și prin faptul că ele luau parte la constituirea boierilor din Divan, la administrația locală și la ceremonii: „și a doua zi singur Domnul cu toată boierimea și cu tot ataiul de slujitorime, încă și turcii neguși-

1) Eug. Pavlesca, Op. e. p. 417.

toti carii se allă în Iași, și partea neguștorească de creștini și foarte alte rufeturi ce sunt în sama Așal de le căaduește și așa merge Domnul..." 4)

După ce au fost atrase în viața politică, breslele, fără să se lase influențate de antiunioniști, au parte la Unirea Principatelor, încât cu bună dreptate ele trebuiau să aibă cuvânt hotărâtor în viața politică a țării, bazându-se pe blăscavie veche, pe obiceiul pământului, credința strămoșască și pe rolul lor național. Din moment ce aspectul spiritual al breslelor se ștergea încetul cu încetul, s' intervenit mai mult economicul și politicul, ducând la conflictul de interese, mai ales în timpul domniilor favorite. Un concurs de împrejurări adverse s' n' abătut cu tot lanțul de nenorociri asupra vieții breslelor românești: influeța orientală cu obiceiuri nouă potrivnice structurii suflatești a poporului, ocupațiile turcești, moda apuseană, luxul femeilor dela grase, regulamentul organic, infiltrația tot mai primejdioasă a Ovreilor, liberalismul economic și politic, rând pe rând au dus la slăbirea și nimicirea acestor bresle. Luxul femeilor a ruit boierimea și clasa orășenească atât de mult, încât a înspăimântat până și pe Domnul Constantin Moruzi (1777-1782), care a trebuit să ia măsuri de economie și de simplitate chiar la curtea sa, precum și la ceremonia nunții domnești, iar mitropolitul Gavril din acea vreme scoate o carte de blestem, întărită de Patriarhul Ierusalimului, împotriva acelor care păcătuiau prin lux. Dar la începutul secolului XIX, prin dusele ocupații rusești, moda apuseană pune stăpânire și pe țineri orășeni. Generalul rus Langeron mărturisește: „Toate domniile moldovence și muntence adoptară costumul european, din toate părțile susiră în ambele capitale neguștorii de modă, crucitorese, croitorii și magazine din Viena și Paris se desfăcură de toate vechiturile care părură foarte noi la Iași și care se plătiră foarte scump. Se văzu de ascuncea curând în toate casele mobile vechi aduse dela Viena cu mari cheltueli. Gascle se populară cu servitori străini, bucătarii franțuzi și în saloane nu se mai vorbea decât franțuzește. La Iași era trimis din Petersburg dansatorul curții Procopie Ivanov, ca să învețe pe boierii dansuri europene în locul horei și a chindiei, care păreau prea primitive. Noul val de civilizație aduce complicită răspă în averea Moldovenilor, așa încât față cu oneroasele daturii pe care cucoanele și cuconășii noștri le contractau la cămătară, spre a-și satisface neînfrânatele dorinți de lux, la 22 Septembrie,

1) Cronici. Ed. Rog 1972, Codexa logofătului Gheorgheci, p. 303.

1809, Divanul se văzu nevoit să publice o lege prin care se dispunea că nimeni să nu mai îndrăznească să imprumule pe vreun boier nevrâșnic sau pe vreo cucoană¹⁾. Moda a lovit puternic breslele, căci, după cum spune profesorul A. C. Cuza, cu civilizația nouă s'au născut trebuinți nouă și gusturi pe care industriașul român, tehnicianul și meșteșugarul nu mai erau în stare de a satisface gustul cucoanelor și al boierilor veniți de pe la Paris²⁾.

Ne-mai-putând fi în ritmul nou al modei, s'au produs guleri pe care le-au ocupat străinii și astfel s'au deschis noi ateliere de confecțiuni artificiale și caraghioase, meseriașii români s'au irosit în ateliere improvizate și au căzut în cea mai cumplită mizerie³⁾.

Pe de altă parte, supușii străini: Austriaci, Ruși și așa zii Sudiți căpătără privilegii în Principate fiind protejați de Poartă, mai ales după pacea dela Kuciuk-Kainargi (1774), fără a constitui însă un pericol, fiind puțini la număr. Ildovii cumpărără atunci protecția străină și invadără comerțul român numindu-se ei Sudiți din Unterthan, de unde și numele de Târtași ce li s'au dat de Români⁴⁾. Plângerile Românilor împotriva uzurpărilor ovrei, adresate mai cu seamă Statului Ocârmuitor, formează marea dosare cu cele mai elocvente acte de firească protestare împotriva încălcării drepturilor și aceste documente exprimeau și temerea ca nu cumva din „*uremii să se facă firii otrăvite și din obiectu pravilă*”. Ovreii au folosit toate vicleniurile pentru a înlătura breslele românești dela participarea activă în industrie și comerț, prin falsificarea mărfurilor cu „botturi” — cum le numesc jalbele blanarilor, smomirea caltelor dela moșterii români, indemn la răzvrătire a călăilor față de staroste și față de breslă, mita, sustragerea dela taxe și dela legile țării, denunțuri deluete la agenții consulari ș. al. Mita sau rușfetul — cum se numea pe atunci — nu prindea de fapt decât foarte greu. Și staroștii breslelor și oficiile de poliție repugnau bacșișurile și rușfeturile. Când, pe la 1850, niște Ildovi au încercat să mituiască cu 70 lei pe mai marele staroste al blanarilor, acesta a denunțat pe mituitorii, a depus banii clasificați poliții, spre a-i da la cutia breslei cojocărilor. Dacă liberalismul economic și politic și chiar Convenția dela 1858 suprimă caracterul național al meseriilor și al negoțului român,

1. Eug. Pavlescu, op. c. p. 432.

2. „ ” „ ” „ p. 439-440.

3. A. C. Cuza. Meseriașii români, Iași 1893.

frânele morale ale breslelor sunt scelte și lupta acestora împotriva loviturilor ucigăse devine neputincioasă. De aceea, unii din băieții noștri de stat, deși crescuți la școala liberalismului francez, își dădeau seama de influența nefastă a liberalismului, încât n'au putut fi adepții doctrinei pe care din nefericire o reprezentau, ci mai curând dictatori unei ideologii opuse dar mai sănătoasă. Așa a fost un Ion Brătianu și un C. A. Rosetti. Rosetti, trecând peste prejudecățile de rang social, deschide la 1845 o tipografie proprie la București, se înscrie în breaslă și ajunge mai marele stăruitor al negustorilor, care apoi l-au și ajutat în activitatea sa politică.¹⁾

Doterită câtorva băieți de stat care militau pentru un liberalism național, breslele s'au mai menținut un timp pentru a da măcar formal aspectul unei industrii și al unui negoț românesc. Totuși legea patentelor din 1863, legea Camerelor de comerț din 1864 și Jurnalul consiliului de miniștri din 1867 și altul din 1873 pun capăt breslelor.

Purtându-și amintirea peste un trecut de glorie, într-o dureroasă agonie, breslele au mai încercat zadarnic să-și recapete viața lor.

La 1873, P. S. Aureliu se ridică împotriva exagerărilor liberalismului economic și prezintă jaimicul tablou al meseriașilor români, care-s nevoiți să-și părăsască rând pe rând mesetegiurile în mâini străine, pentruca ei să între argași la curți și lucrători la drumuri. Economia națională se înlocuiește cu marfa scumpă și artificială străină, iar portul național se schimbă cu stâmburi vopsite. Cerând un regim protecționist în locul liberului schimb, glasul lui Aureliu a sunat în pustiu.

Destinjate oficial, breslele românești au rămas să fie organizate altfel de stat, care le-a lăsat în părăsire, înlocuind fondul lor substanțial, activ și productiv, printr'un formalism sec și costisitor, redus la birocrațism. În schimb, s'au organizat bresle naționale evreești susținute efectiv de comunitatea evreească și protejate de stat. Începând cu sintombrea călfetelor îndigene, dislocarea breslelor românești prin pătrunderea în masă a Evreilor, organizarea de bresle naționale evreești etc., Evreii pun mâna pe meserii și pe negoț, iar dosarele de plângeri ale meseriașilor români, care s'au mai aflat după 1850, au fost închise. La 1923, Ion Sandu Sturza autorizase înființarea breslei „cușmarilor jidovi din orașul Eșil”. La 1847, breasla

1. Eug. Puvlescu, Op. c, p. 441.

2. Eug. Puvlescu, Op. c, p. 451. Emlănescu îl condamnă.

blanarilor iudovî din Iași se plînge cărnurilor împotriva breslei blanarilor moldoveni. La 1847 și la 1849, breslele ovrăști de croitorii și alinații se plîng cărnurilor împotriva ventucilor — tot Ovrei — care le uzurpă meșteșugul. Astfel breslele ovrăști încep a invoca drepturi câștigate și-și continuă peste lege meșteșugul lor în dauna indigenilor, până ce reușă să prindă în mreje pe toterii scăpătați și chiar pe Domn. Fapt concludent este mărturia lui C. A. Kuch, fostul conșul al Prusiei în Moldova, despre felul cum Domnitorul Mihailache Sturza a fost mituit de cămătarul Michel Danici, pentru a revoca un ordin de expulzare al Ovreilor. ¹⁾ Mihail Sturza, odată compromis astfel, a fost nevoit să dea merca câștig de cauză Ovreilor, deschise larg porțile imigrației ovrăști și întinse popularea târgurilor cu Ovrei. Mai târziu, chiar primarii orașelor dădeau câștig de cauză Ovreilor. Astfel, la 1866, Dimitrie Gusti, primarul Iașilor, desființează printr-o simplă ordonanță stărostiile breslelor. Mihail Kogălniceanu și Domnitorul Alexandru Ioan Cuza nu avură nici răgazul și nici timpul necesar ca să rezolve problema breslelor, deși jalbele acestora, ce ajungeau la Domnul unirii, se rezolvau favorabil. La 1873, revolta bivolarilor din Giurgiu prilejuiește guvernului de sub președinția lui Lascar Catargiu desființarea „legală” a breslelor. Peste 30 de bivolarii fuseseră uciși, deși oficialitatea comunicase numai un mort. Nicăru bivolar nu mai avea drept să transporte produse, fără să posede saci și mușamale, pe care un membru al Camerei de comerț, nou înființate, avusese grijă să le aibă procurate din timp! Toate au trecut ca un fapt divers. S'a mai ridicat atunci și glasul lui A. Papiu Ilarian, care luă apărarea breslelor, dar guvernul i-a intentat proces de presă. Ultimele măsuri energice sunt luate pentru desființarea breslelor, care se mai găseau la Covurlui, Brăila, Buzău, Dolj, Mehedinți, Teleorman, Vlașca, Prahova și Ilfov. Din guvern, numai N. Kretzulescu, ministrul agriculturii și comerțului, mai ia apărarea breslelor, dar istoria necruțătoare venea să încheie, în defavoarea Românilor, cea mai aprigă luptă ce s'a dat vreodată pentru apărarea economiei naționale.

Victor Tăranu

D e s t i n

Mi-am îndreptat privirea spre alte zăări, spre soare,
Dar toate mă primiră cu zâmbetul dușman,
Și am rămas aceluși un „paria sărman”,
Cu cântecul pe buze — speranță 'nșulătoare...

Și'n noaptea mea de vise cu unduiri de spuma,
Am plâns în cospătul amărăciunii mele,
Din sbucium străns-am moarte — din gând notan de stele,
Zădărite'n nemurire, ecou în altă lume...

Și am pășit în haos cu fruntea ridicată,
Ca un martir spre moarte — de vezi eterității,
Sărac și străns în mine cu pleoapela lăsată,
Am luat drumul uitării în lămpeter de vaji...

P o p a s

Am adăstol la poarta nădejților mele,
Cu sufletul povară de triste amănări,
La poarta amăgirii am plâns — cu miș de stele
M-am înfrățit, când noaptea ningeă surdă în fir...

Și-am auzit departe 'nceala dulci suspine,
Indantelate'n grabă de unde spumegete,
Mi-am adănat amoral și am murit în mine,
În noaptea amăgirii, cu gene 'nlderămote...

I n t r e b a r e

Candela gândirii arde dor obscur,
Recl lacrimi plâng, lăminând pe vise,
Ochii 'nlderămăși cine mi-ș închine,
Coborînd înțerea... Iespade 'mprejur...

Mă cutand cu totu'n buze de rubine,
Stele-mi spală fruntea și-o goleac de gânduri,
Văpă din suflet mi-o aștern în rânduri,
Floarea de nădejdiă cine-o are, cine ?..

Paul Dărnănescu

Cerul pleoapa și-a închis
 Cad picături de ploaie cenușie,
 Sonore cad pe caldarâm de vis,
 Vieața e udă, tristă și pustie.

Friveșe prin ochiuri transparente
 Cum pânza umedă deștrănată
 Calori cromatice, stridente,
 Lumina-l udă, tristă și bolnavă.

Ochiul vede vog și diform,
 Sufletul e trist și uniform,
 Viarșile au plecut funerar,
 Și cenușii ca nopțile polare.

P o e m

Mi-a găsit încăperea sufletului,
 Și mi-a luat tristețea nopților polare
 Soarele.
 Pasărea care-l spinteca razele
 Avea ochii lumina,
 Dar ea în peștera mea
 Eram prieten numai cu stelele.
 Și nu știam să desleg
 Mistere albe.
 Acum rădăcesc și caut marginea lumini.
 Intinderea albă e mare,
 Și carnea ei prea strălucitoare.
 Laponii și-au mutat colibele.
 Unde este întinericul, lumina ochilor mei?
 Unde sfârșește neliniștea?

La marginea lumii

Na mai erase pînă
 În urea plîngerii,
 Și ingerii
 Na mai sunt nici de vîș, nici de vîșă.
 Stau atârnați cu mâinile în ceașă,
 Acolo unde a fost Grădina Domnului.
 În broșele somnului,
 Sau ceștai morile de cînt...
 Sa desprins carnea de pe pământ,
 Și membrele-i stau întinse, funerar,
 Obstacol ancerstral,
 Măntrezăresc la marginea lumii..

Bătrâni din vremuri legendare

Bătrâni din vremuri legendare,
Ca voi mi-am îngropat trecutul
Și'n groapa voastră plânge lutul,
Căci sufletul din voi mă doare.

Ca voi, porțile și graiul
De mult au amuțit sub piatră;
Și nici mui s-au mai scuturat
Și nici mai arde foc în vatră..

Cădrile-s postii pe lume
Și toate căile-s desarte,

Căci nu mai sunt povești cu glume
Și nici povești cîntate'n carte.

Ca voi lașități fericea
Și'n voi creațiți altă noșă,
De voi mă leagă amintirea,
Dar sufletul mă-e rupt în două.

Iar azi zdrobit de grea durere
Din nou măntare c'eu gând
spre voi :

Bătrânilor, de-aveți putere,
Întoarceți vremea înapoi !..

La hotare

De strajă țării mele pus,
Eu cercetez cu ochiul zarea
Și văd în jos, și văd în sus
Și'n Răsărit și în Apus
Și'n lung cât ține Marea.

Pe mândrul țării mele plaiu,
Sunt munți albaștri prinși pe ceruri
Și teț frumosi cu clip bălăia,
Și întreogă țara e un totu
Frumos în multe feluri,

Ca stroul lor frumos și-ales
Vin cărouri țete'e de țară;
Și vin flăcăii la culca
In grâul cel înalt și des,
In fiecare vară.

Și'n lucrul lor ei cântă mult
Și dăna flutură prin aer,
Și stau și zările de-ascult
Cum cântă vechiu și de mult
Și țara ca un aer.

Și, Doamne, ce mai șezători
Se fac sub țelul din răznoare !
La horă țete și țetiori
Se prind gîngoaș de subțiori
Și joacă pe sub țoară.

Și sare praful sub picior
Și tremură întreg pămîntul
Cînd țara e pe plăcui lor...

Iar Mătarile cîntă'n cor
Și sfînt le este cântul.

Bătrâne și moșnegi deoparte
Cu cărja'n brău le ține hongai
Căci gîndul le-a fugit de moarte
Și-apoi la cor, la cor să-l poarte,
Căci coricînd se ține.

* *

Așa e țara mea : crăiasă
Și-i veșnică țânără fecioară,
Iar mi-e inimii aleasă
Și lumii 'ntregi împărăteasă,
Și culdă primăvară.

Și-aleas' această, mort să fiu,
N'o vreau așa celor hoptari,
Căci voia striga chiar din sicriu
La mort dar sufletul mi-i viu
Și n'am nevoie de-ați stăpîni.

Pe ei, coștii, și nu lăsați
O palmă din pămîntul sfînt.
Pămînt de nor, mormînt le dați
Și la un loc să-i îngropați
Pe toți într'un mormînt.

Dar cât trăiește și pot să lupt,
N'ay vrea ca să aud pe nîlt;
Că am lăsat pămîntul rupt
Că dușmînă pămîntu-au supt...
Mă blestema străbunții !..

A. Mînie

I n t e r i o r

A sunat stingerea și timp de câteva rotoare sălile sunt pline de sunete metalice de clopoțel. La aceste sunete toți elevii de pe săli sau din lavabou se îndreaptă și se îndrăgănesc pe ușile dormitoarelor; mai toți elevii de prin lateroale ascultăm așa de mult de acest regulator al vieții noastre încât am devaluit niște mecanisme, care ne suportem fără șovăire comenzii lui fluitoare. După aceasta, gălăgia se pierde din noi în ce, căci la capătul celălalt al sălii, pedagogul, zis și „leni”, stăinde mormăind: „Treci la culcare, băiete... că te-ajung și-l jale...”. Toți trec pe la patul revănuindu-și firul viselor din nopțile trecute. Unde și unde mai auzi vreun glas răstăcit zicând veselului „noapte bună și visuri plăcute, amice”. O Hojțe adâncă și grea se ușerne pe toate sălile. Pași plantoanelor răsună gol pe mozaicul din celălalt capăt al sălii în perețele din hall, cu ceas rotund răspundând tic-tac-uri dese, care, izbîndu-se de pereți, se multiplică umplînd sălile de tic-tac-uri monotone. Deasupra lui, Sf. Nicolae din icoană privește blajin în sala goală, în care numai plantoanele mai stau gata, gata și ele să alunece pe panta dulce a somnului.

Între Sfânt și neobositul măsurător de timp, este o mare discordanță, căci Sfântul e prea tăcut, iar neastîmpăratul de ceas e foarte guraliv; prea se atîde cu vorba, prea e răsfățat gura nu l se mai oprește nicî zî și nicî noapte și aceasta nu-l prea convine Sfântului. Din privirea lui blajină și de pe buzele lui ușoare, cunoști parca ce-er vrea să spună; privind-l bine și cu atenție, desprizi de la Sfânt următoarea tînguire: „Cine m'a adus pe mine alături de acest pulc obrăznic, care de cînd stă lângă mine mi-a făcut capul calădar? Ce păcat am săvârșit, Prea Sfinte, de m'ai aruncat în această „ghesă” departe de tronul Tău și de aflășii Tăi? Alci nimeni nu mă la în seamă. Lucrea aceasta de hoerl nu-mi cunoaște gîndurile și sfaturile mele bune; ea mai dăgrabă ascultă acesată mloă găgănie... care le toacă vrute și nevrute. Cînd

se adună la rugăciune, și nu se uită la mine care le-aș putea fi de folos, ci se uită tot la ceas să vadă câte minute se scurg în timp ce se rostește rugăciunea. De aceea, Doamne, milostiv fi mie păcătosul și scoate-mă din aceste chinuri, căci nu Ți-am greșit cu simțea; ori tu-mă de alcei, ori maiă pe acest „răsălat” de lângă mine. Dar, toate aceste lânguri ale Sfântului nu te audă și nu le înțelege nimeni, căci el tot neschimbător și chinat rămâne. Mai târziu, o cucuvea vine și mărește și mai mult suferința Sfântului; aceasta i se pare Sfântului Nicolae și mai obraznică de cât ceasul, căci niciodată nu-l vedește binele, ci numai răul. Cucuveaua însă nu știe senza de mâhnirea Sfântului din leosă; ea își mută locul pe o bagică din pod, își drege glasul și apoi își spune numele-l dinstru: cucuveau... cucuveau... cucuveau... și cântecul ei bizar sparge liniștea nopții și trezește și pe bietele planteane, care adormiseră de-a-blaeu.

Vizitin V. Teodor

cl. IV-a N.

Srin munții Rodnei

Am plecat din Câmpulungul Moldovenesc. Trecând prin Vatra-Dornei, stațiune climaterică se-și merită numirea cu prisosință, întâlnim mai la fiecare pas câte un călător atras de neînțeleptele frumuseți ale acestor plaiuri.

O vale tarântătoare, unde râul Dorna, repede, înlindă-se de stânci, duce în drumul ei plute de boșteni, conduse de vrednicul plut și ai manteloi, în bătrâna Blănișă. Cântecul și doi-vale acestor plaiuri se aud răsunând până departe. De pe colinele dealurilor și văilor, clobanii rezemați în bălă, lângă terma lor dragă, își cântă jalea din flux, în semn de mângăiere și mulțumire. Apoi, luând-o pe jos spre Dorna-Căndreul, pe un drum șezat între două văi, am întâlnit sătulețe cu case curate. Aici am găzduit în părințele paroh care m'a primit cu toată voința bună. De pe dealurile Căndreilor, se zăresc departe departările albastre ale blândei Moldove și Bucovinei. Înnapre apoi, frumoasele meleaguri ale Iubitelui Ardeal.

După o zi de mers pe jos prin aceste minunate locuri am ajuns la Marea Pietra Pântânelilor (Năstud). Acest sfânt locaș se află în culmea Carpaților, la altitudinea de 1400 m. lângă pasul Iubuța. Aici străjuiește mica și frumoasa mănăstire, al cărei stareț pios, un suflet sincer și un admirator al

turismului, m'a găzduit ca toată vada bună. Căi de înălțătoare a fost pentru mine noaptea aceea! Ca la un ceas din noaptea am stat în cerdacul chiliei, pătruns de mirele sfetei naturii. ...Privind valea Bârgăului, am văzut cele mai pitorești locuri pe care vitegia unui zile le-a despărțit iar de vechea țară-mamă. Am văzut câmpii întinse și bogate, dealuri acoperite cu vii și livezi cu pomi, munți înalți ale căror vârfuri par să atingă bolta cerească și pe ale căror coaste se întind nesfârșite codri de brzi, leagănul de vecheri al Românilor, unde poate în slogoraticul răsărit de soare, sau după o rugie lungă lângă termă sa de oi, o doină din fluet își vară emarul asupra doșmanilor săi. Am văzut gila atât de dragă a lui Avram Iancu, Horia, Cloșca și Crișan, care au învitat-o în colpele cele mai grele!.. În valea Bârgăului, caudala Românilor curat a ars în toate veacurile așa cum arde și azi. Privind țărni, urmași celor din coloanele negre ale Reg. III de graniță al Mariei Tereza, care în cursul veacurilor au săngerat pentru ideea libertății, îți vin în minte aceste mărețe timpuri.

Ziua următoare era sărbătorea Domoului. N'am putut lua parte la slujba schimnicilor, deoarece... „călătorului îi șade bine cu dracul“. Am plecat peste munți, spre Iva Mare. În cale am întâlnit țărani, venind pălcari, pălcari la mănăstiri. Mă întâmpinau cu „blățeșca“ porolă din solna curată și mă întrebau mirai: „Că unde mure domoșoru?“.

Eram adânc mișcat văzând pe acești oameni care țiu cu toată dragostea la obicelurile moștenite și mergeau în rugă dela distanțe de câte 10-15 km. În jur, depararea este! Tibuța e reafirat pe coline.

Seara am ajuns la Iva-Mare. O frumoasă vale cu vale lungi, de parcă nu se mai săpăveau. Am găzduit la directorul școlii satului, iar seara, împreună, am asistat la hora lecturilor, unde pentru prima dată am văzut jocurile ardelenșii și frumosul port din M-ții Rodnei.

A doua zi am ajuns la Iva-Mică, unde am vizitat fabrica de cherestea, proprietatea celor 44 comune grănicerești și unde se afla și cea mai mare întreprindere forestieră „Regina“, din acele timpuri.

După o zi de mers pe valea Someșului Mare, am trecut în stănișul apelor, cu o șosea în serpentine ondulată prin este bogate, cu case orate, înconjurată de pomare și pomi. Sătenii ospitalieri în portul lor băștină și vechilor grăniceri și Martei

Tereza. Ne-am oprit la Sângiortz-Băi, stațiunea balneară și climaterică cu izvoare de apă minerală numită „Habe”.. Ce păcat că aici nu s'au făcut curentele schimbări cu adevărat românești. În acest sat am cunoscut pe d-l Soharca, secretarul oficiului de turism local, unde împreună am vizitat senatorul, iar a doua zi fiind duminică, am asistat la slujbă religioasă.

M'a impresionat chipurile feciorilor și a fetelor în mlaștă port național.

După două ore de mers pe jos în satul Someșului, deal de orașelul Regna, așezat la poalele munților Inul și Pietrosu, cel cu vârfuri înalte peste 2000 m., străjerii Maramureșului, iar în văile lor străjuesc sate cu biserică cu turla înaltă, unde dăgănitul ciobanului și toaca lovită cu ciocane de lemn își cheamă credincioșii la sfânta rugă, izbucnind ca o ploaie. Iar seara se coboară depe munte crezi de vârt, în cântecul ciobanului, cu pălăria ca un cean, cu cămașa scurtă, țipari strămuși și cojocul cu niște mari.

La 6 km. de Regna se află satul Șanț, așezat chiar la poalele muntelui Inul, vestit prin portul național și obiecturi frumoase.

Apoi peste munți, trecând și prin izvorul numit Valea Vlădui, din cauza abundenței de apă minerală, după o zi de mers, am coborât în orașul Năsăud, care e așezat în acele locuri minunate și în plină dezvoltare românească.

La ora 8 dim., pe o șosea care face legătura cu Maramureșul, am ajuns în satul poștalului Coșbac, care e așezat între două văi. Satul mi s'a părut mic și sărăcăcios, nu așa după cum mă așteptam eu; iar casa poștalului e o căsuță mică reconstituită de societatea Regia cu intenția de a face o bibliotecă acolo. Am întâlnit și rude de ale poștalului care locuiau într-o jumătate de casă.

Iar la 100 m. de căsuță, între plopii cîmătăi de al, se află o moară scundă, al cărui bucată mică din daibea tîmău produce pârâieșul ce perpește în albia pierdută.

Aici mi-am încheiat partea întâia a călătoriei mele.

N. Cojocaru

Ş i r u r u l

Era no început de iarnă. Primi fulgi începuseră să cadă ritmic şi distactiv, oprindu-se pe faţa cărămizie a pământului şi aşternându încet, încet, pânză albă de zăpadă, ţesută de mână mătăstră şi îndemânată de toţeleptel naturii. Prin nolanul fulgilor se observa ca o fantomă o căsuţă mică din al cărui born leşle o dără subtilă, de fum.

Un cănos lătra încet, plângător, jalnic. În casă triteşte.

În mijlocul odăiei, pe un pat alb, sta parcă privind spre cer, cu buzele strânse, cu mâinile pe piept, o femeie. La capul ei luminează două sfeşnice. Ele trimit raze albe în fiecare ungher al camerei. De la picioarele moartei se ridică încet o iluzie îmbrăcată în negru. Privi o clipă împrejur, stătu şi privi un portret din perete şi scose ca oştă.

Era Iulia. Cu ochi plini de lacrimi se mişca încet prin cameră, gânditoare ca o fiinţă fantastică. Durerea mare a lui era zăgăvită profund pe faţa sa albă.

Pierduse pe tatăl ei mai înainte, acum pierduse pe mama sa.

Rămase singură. Se aplecă din nou asupra trupului mamei sale vănuşite.

O privi plângătoare. Se aplecă şi o sărută dinos pe frunte.
— Mamă, mamă, cum de m'ai părălit.

Iar mamă-ee parcă zâmbea la dânsă, parcă o îmbrăţişa.

— Nu plânge, Iulia, toţi mergem acolo sus la Dumnezeu. Plină de tristăre, Iulia o sărută din nou cu acelaşi foc, cu acelaşi dor.

Afară câinele începuse să urle mai jalnic mai fioros. Iar fulgi săi continuau opera lor de creştere a pânzei albe şi fermecătoare. În cea înormăntărie, Iulia, cu falma străpunsă de durere şi cu ochii încaşi la cristalinele lacrimi, urmă pe mama sa la locul de vecl. Era de acum suflet părălit. Nu mai era ea Iulia, ce odăia mama sa o săruta pe frunte, iar tatăl ei o privea cum se joacă.

Acum nu mai este şa. Vremea trece, timpurile se schimbă, iar ea, Iulia, era o fată neurotică.

Fu luată de niște rude de ale ei pentru a o întreține. Acolo găsi pe Nadia, o fată buzoasă și rău crescută. Nadia, văzând frumusețea fără seamăn a grațioasei Iulia, începu să o iuridieze și nu mai vroia să iasă la plimbare cu dănaș.

Ainzel, frumoasa fată ispea slogură și se preumbla gânditoare. Era ca o zână din povești. Părul ei stufoș și auriu cădea pe umeri, iar ochii ei ca două juvencu străluceau pe lăsa ei albă ca spuma ispletelii.

Nu trecea mult și Nadia se căsătorii cu un tânăr bogal și grațios și plecă în provincie. Iulia stătea adesea în odaia ei, gânditoare și tristă. Amintirile îi rodeau sufletul ei sbuciumat. Se gândea la ceva, dar toate speranțele sale se împănau ca razele soarelui. Auzi un fluterat speriată, privi în jos. Un tânăr frumos cu părul auriu stătea și o privea zâmbind.

Iulia stătu puțin zădărnită, apoi cu zâmbet dușos îi spăru pe buze.

— Ce faci, Iulia? o întrebă tânărul.

Auzindu-și numele, Iulia se detașă înapoi speriată. Apoi reveni la geam.

Tânărul o privea găles, surzând.

— De unde mă cunoști, domnule, și cine ești? întrebă Iulia cu glasul ei de pășărie.

— Mă recomand Ionel Vereș ispravnic, răspunse calm și gânditor. Apoi iar începu.

— Mi-a povestit un prieten despre tine, Iulia. Ce drăguță ești. Ne întâlnim cândva?

— Bine, bine, răspunse surzând Iulia. Te aștept.

Și Ionel Vereș plecă urmări de ochii plini de speranță ai drăguței Iulia.

După ce-l pierdu din ochi se retrase în cameră. Era emoționată.

— Doamne, Dumnezeu! cel atotputernic, nu mă părăsi.

Apoi stătu o clipă. Încet, încet, lacrimile îi spăreau în ochii ei drăgălași. Întâi una singură, apoi altele și izbucni în plâns. Plângea de bucurie.

— Da, susplută ea, este cineva care mă iubește. Nu sunt părăsită de toți. Sunt săracă și rudele mele sunt mai rele decât cel mai faverșos dușman.

— Doamne, ajută-mi. Și adormi cu capul pe masă. Din când în când, se auzea susplânând. Cât de mult suferea!

Se trezi se apropia, iar cerul era senin. De după deal, luna ea un glob de aur se ridica încet, încet și gânditoare. Razele sale pătrunseră în odaia Iuliei.

Acum se jucau de-a — prinsese în părul și colț surta ca niște fire de mătase.

Iar ea dormea și visa. Visa și somplaa.

Ionel Vereea sosisse la locul știut și așteptat. De-odată Iulia se deșteptă. Iși aduse aminte de întâlnirea și un fior o străbătu. Se îmbrăcă și își. Rudele sale nu erau acasă. Cum o găsi, Ionel vent la dansa zâmbind:

— Te-am așteptat, Iulia.

— Și eu te-am visat, dragul meu, răspunse Iulia.

Se așezară apoi pe o bancă și începură a vorbi. Luna se ridica pe cer privind pe cele două flăcăi ce își jurau una alteia iubirea.

După despărțire, Iulia intră în odăia ei și se culcă. Fusesse o seară plină de bucurie pentru ea. Dar purtă prelungoa ceva... și adormi.

* * *

A doua zi, era un timp la fel ca și la prima. Din odăia rudelor Iuliei, veneau niște sunete fioroase. Se petrecea ceva acolo.

— Dacă nu-mi dați pe Iulia, iar pe orice că păcă în trei zile vă odihniți cu ștreangul în gât. Deseară vin iarși.

Așa glăsuia Ieremia Doța către rudele Iuliei; Yadie și Elvira Dandescu. Aceștia tremurau de spaimă și nu scoteau oclua cuvânt. Ieremia Doța era un om fioros. Avea o înfățișare de monstru, înalt de stat, vorbea răstit și amenințător.

Avea vreo douăzeci și șapte de ani și ucisese pe o fată. Dar fapta lui rămase nedescoperită.

— Ce să facem, vai de noi și de noi, murmură Elvira Dandescu. Ne spânzură nebunii.

— Eu mă gândesc să-i dăm pe Iulia, zise plângător coșul Elvirei.

Apoi amândoi se sculară și plecară spre odăia Iuliei, unde îi propuse căsătoria ne avea să se săvârșească. Toate acestea Iulia le ascultă cu înfrigurare.

Prelungoa și de data aceasta. Se gândea la Ionel Vereea...

Amurgul își întindea urechile sale negre peste lumea plină de mistere.

Ieremia sosi. Iulia și un rudelor sale așteptau într'un salon. Ieremia trecu peste orice regulă de politețe și zise grav:

— V'ajți bolăci, ori nu?

Iulia speriată se retrase într'un colț, tremurând.

— Unde sunt, vai... nu se poate! — Și începu a plânge.

Vasile Dandescu se apropie de Ieremia:

— Am aranjat totul. Iulia noastră va merge după tine. A primit și ea, și am primit și noi. Glasul îi sărbi. Să o... Dar nu mai putea zice nimic. Iulia auzea totul și scosese iarăși un oftat.

Să o fi bine, urmă Vasile Dandescu și se retrase deoparte. O lacrimă se prelingea pe obrazul său. Se gândea la soarta Iuliei care plângea slăgător într'un colț.

Ieremia se apropie de dânsa și o privi cu ochi de pară. Apoi se pregăti de plecare zicând:

— Peste o săptămână va merge cu mine. Și țesl labind nervos ușa.

Se făcu Iulia în casă. Soții Dandescu nu recuțeau nici un cuvânt. Dar suspinele Iuliei se auzeau într'un colț. Plângea tânăra și tremoasa fată, mai tare, mai sfâșietor. Vasile și Elvira o priveau cu milă.

— Sărmana copilă !...

Zilele treceau repede, ca oricând. Iulia se ofilea ca o floare ruptă.

În ziua hotărâții, Ieremia sosi cu o trăsură mânăie de un birjar bețiv.

Intră în cameră oarecum bucuros. Cănd Iulia îl văzi, își duse mâinele la ochi.

— Hai cu mine, draga mea, urmă Ieremia cu un zâmbet scurt.

Suspînând, Iulia își adună ee bruma mai avea și se urcă în trăsură. În urmă, Ieremia râdea cu hohote în ciuda soților Dandescu, care stăteau și priveau ulmiți.

— Vedeti că nu-mi face nimic. Ha, ha, ha. Și se urcă în trăsură.

Sărmana Iulia dorea mai bine moartea, decât să privească pe soțul barbar. Ieremia privea dinșez de data aceasta. Simțea că o iubește. Birjarul mâna trăsura nebucurată.

— De ce nu mă privești, dragă mea ?...

Dar Iulia rămăsese rece și nu vroia să răspundă.

Ieremia dușe pe Iulia la moșia lui lângă o pădure. Era un loc singuratic și tchit ca și sufletul Iuliei. Iar ea plângea mereu.

— Uda-mi sunt părinții mei să mă răbucun. Ah, soartă vitregă.

Și căzu istovită. Toomai atunci intră Ieremia cu un blăci plin de sânge pe umăr.

Bătuse o stogă.

Începu să rădă baijocorilor. Apoi se așeză lângă Iulia.

— Nu mă iubești, draga mea?... Dar Iulia scose un oftat prelung. Atunci Ieremia se ridică și o privi barbar.

— Neorocit-o, nu mă iubești?

— Ești în mâinile mele, blestemat-o. Atunci Iulia, îndemnată parcă de o putere supremă, își adună toate forțele sale și se ridică de lângă părete.

O suviță de păr se prelungea pe obraz în aceeași dâră cu lacrimile.

— Afurisit să fi tu cu tot neamul tău. Chinoștii nu suflet nevinovat și o să dai seamă în fața lui Dumnezeu, halntule! Și căzu pe un pat, plângând încet și regulat. Parcă se năpustea. Ieremia labutul țărășii:

— Ești în mâinile mele, păcătoasă! Trebuie să mă iubești. De aceea te-am iertat?

Vocă lui se auzea până departe, peste pădure. Ieremia se opri.

Iertă-mă, dragă Iulia, am greșit. Te iubesc mult, spore-mi și tu să mă iubești.

Dar Iulia nu se mișcă, nu-l răspunse.

Ieremia se încornă din nou.

Diavole, și ridică pe Iulia ținând-o dreaptă și privind-o în ochi.

— Lasă-mă, lasă-mă, răcoi Iulia.

Ieremia o zgândi din nou.

— Nu mă iubești? Nu mă iubești? Na!.. Și o isbi de părete.

Apoi țepi afară turburat.

Nu vrea să mă iubească. U sunt urit. U sunt urit?... Ha! Și porci.

În urma lui Ieremia, frumoasa fată nevinovată plângea și se ruga:

— Dumnezeule, Dumnezeule, pe ce mână am ajuns. Vreau să mor -- să mor --

La ce-mi folosește viața? Îngeri din ceruri -- ajutați-mi --

Se sculă, își luă de îmbrăcat și țepi afară. Se strecură printre slugi și apucă îngânderală cales odornici. Ajunse la o fântână cu acoperiș, unde alături era o troiță. Ch. pul Malcolm Domnulul, zăgărit acolo, trezi în urechea Iuliei mișcarea mamel sale. Îngemurche lângă troiță, plângând. Își aducea aminte de viața ei de acasă, când se juca lângă tatăl și mama sa. Își aducea aminte de sărutările scumpe ce le primea dela mama

ei odată și cum sărutase și ea pentru ultima oară pe mamă-sa, pe când afară ninge.

A plecat la rudele sale. De-odată îi apărură în minte figura lui Ionel. Îl vedea parcă zâmbind alături de dânsa.

Parcă o strângea lângă dânsul și o săruta.

— Unde-o fi acum sărmanul Ionel, susplină Iulia. Ionel, Ionel, când ai ști tu cât te iubesc de mult. Cum ne-a răpît nouă înălțea barbarul de Ieremia —

— Ah, tiranul, tiranul, și labucni iarăși în plâns.

Îl venea în minte figura lui Ieremia. Își amintea de labiturile luate dela ei, de mușcăturile lui, de bicul pînă de sânge. Incepu să strige:

Tiranul... apoi căzu la picioarele troiței.

Era înălțea. Codrul părea și el trist. Nouri gri se preambulau pe cer. Din depărtări se ridicau șuvițe străvezii de fum. O lărmă monotonă venea de pe moșia lui Ieremia. Iar Iulia, cu capul rezemat de troiță, plângea mereu —

Și se ruga. Îl veni în minte o idee: să scape de vreața aceeași chinătoare.

Lacrimile ei o înălțeau. Trebura altceva care să o înălțese. Trebura moartea.

Da, moartea o aștepta. Și tu gândi se ruga: „Tu, Maică Preacurată, ajută-mă să trec ușor pragul vieții acestela. Ai milă de o biată păcătoasă și nu întoarce fața Ta dela mine. Ușurează-mi suferința, fecloară sfântă, pentru a trece de pe lumea asta păcătoasă“. Apoi cu ochii înroșiți de lacrimi, se ridică încet și scoase o sticlouță dintr'un buzunar. Nostalgțiile trecutului se perindau iarăși în mintea sa. Cu degetul cel mic și subțire începu a scrie ceva pe zăpada albă. Făcu o literă, făcu două, alături un cuvânt și apoi altul.

Se retrase la o parte și privea surzând. Surâdea a jale. Iar pe zăpadă stăteau întipărite cuvintele pline de amar: **TIRANULE!**

Deronda sticlouța, făcu o cruce și bău. Stătu o clipă gânditoare, apoi pleoapele lui se lăsară încet, încet, parcă nu știa dulcea sără și coborâtă din ceruri peste dânsa. Iulia mai făcu o cruce și căzu în neștiință. Sufletul unei fecloare înțomase și nevinovată își părăsea colcoșul și se îndrepta spre ceruri, încet, ca și nouri. Iar olătura de timpuri nelăunflieft cele trei cuvinte veștău. Un tropot de cal se auzea tot mai aproape. Era Ieremia.

Ailasa de plecarea lui în pădure și acuro venea să o

caute. Gânduri negre și rebela îi umblau prin mintea sa. Se gândea că poate vor veni după dânsul potera primejdioasă, cu care nu dăduse ochii până acum și odată acum nu vroia să i se întâmple această neplăcere. Când ajunse la lăntâș și văzu corpul lui jos, un fior îi cuprinsese. Se repezi la dânsa —

— Iulia, Iulia — Dar Iulia nu mai vorbea. Privea spre cer logăndorată. Avea o față albă pe care se vedea zugrăvită durerea.

— Iulia, Iulia, strigă larșul Ieremia. O sărută până. Se ridică apoi ca de obicei încernat. Zări pe zăpadă literele. Se aplecă și citi. Cuvintele de acolo fură pentru Ieremia lovitură de biciu peste față.

Plecă în neștire în găsna calului. Cuvintele lui îi urmăreau.

— Tiranule, tu mai ucla... Tiranule, tu mai ucla — Tiranule, tu — tu — tu — Alergă ca un nebun, cuvintele alergau după el.

— Da, da — murmură Ieremia. Sunt un tiran, un barbar, o fiară, un nemernic.

Un pocnet se auzi. Și Ieremia se prăbuși de pe cal împreună cu revolverul cu care-și slăra zălele. Cuvintele lui se perindau larșul pe față lui Ieremia.

Tiranule, tu mai ucla. O lăniște adâncă dormea peste tot flutul.

Nimic nu se mișca. Parcă și natura se îngrozise de ceea ce se petrecuse. După un timp, norii se împresărară și razele strălucitoare ale soarelui luminau flutul. Un făcăt nor și unii vântuleț făcu să tresară crengile copacilor din pădure. Iulia, frumoașa fată, nu mai era. O păsărică început a cîrpi-lar două corpuri netransflecte așteptau tăcute ajutorul celor ce au rămas în urma lor, pentru a îi coborî în Imperiul de lăniște și întinerie al pământului din care au fost făcute.

Atunci poterea se mișcă din porunca domniei, pentru a prinde pe Ieremia și a-l aduce în fața divanului. Era încă prea târziu. Tirantul zăcea încă în nemiscare într'o belă de așeze tacheget, iar potera se mulțumi să-l arunce o privire de eminoasă, spre a se întoarce la aceeași datorie.

Aaheel Constantin
et. VI N.

A fost via via ?...

...Era o zi de toamnă. Cercul era mai mohorât ca totdeauna. Floua mărunț. Din streștile caselor apa curgea șgometos imprăștiind flori de gheață la fiecare pas. Strada era plină de bălți și mizerie pârâșe. Casele din mahală stropite de noroi și apă, păreau că se dărâmă. Cuijdul umflat își făcea un nou drum printre micile sălci depe margine, ducând în apele lui podosobele mahalalei Dărmănești. Orșul paroh era evacuat. Străzile pustii. Dintr'un colț al cercului, unde abia mai zăreau prin ceața deasă norii negri, înspre Mieză-Noapte, armtregul își totlodea pânzele sale negre. De te aflai în mijlocul străzii, credeai că ești încunjurat de Hare sălbatice și fugeai.

Era o linșie ce te îngrozea.

Ți se părea că te afuzai într'un golan de visuri ; nu credeai ce-ți vedeau ochii și totuși era realitate. Un eșon al naut schelărit de călăe, șopotul apelor ce curgea din streștile, bălți pe stradă, casele stropite de noroi, te impresiunau atât de mult, de parcă era sfârșitul lumii.

Doar câte o birjă cu șapota trasă, ce-ți mai făcea apariția prin aceste locuri, te făcea să-ți aduci aminte că ești într'un câmp de orăș.

Această atmosferă parcă-ți impunea să-ți îndrepti gândurile spre beana unei lumi nenorocite, ce abea se infățișa totlodea ochilor ca un film, și ea o trădam.

Mergeam încet.

Credeam că stau pe loc și totuși mergeam.

Era târziu... Se înnoptase bine. Parcă-mi plăcea să stau să ascult șopotul apelor, urletul căinilor și totuși mă îngrozea.

Dar ce-1 ?

O mână nevăzută mă atinge. Mi se părea o nălucire! Făcui doi pași înapoi și nimerii într'o baltă. Dădai să scot un șpăt, dar sălucă se apropie de mine și mă strigă pe nume:

— Gheorghică !

Nălucă avea glas ! —

Rămăsei încercant. Pomii mi se înclășară ca la un erim'nal — începură să tremur și voiam să angrom sălucă.

Ai dollea strigat !

— Gheorghită! Nu mă recunoști ?

— Fra bunul meu. Il strigat !

— Bunulele ! — Bunulele !

Sărit să-l îmbrățișez, dar nu mă mai pozează alțea.
Înjepatam,

Il mai strigat odată !

— Bunulele !

Nu-mi mai răspundea nimeni.

Năluca pierise —

Da ce a venit care bunul și m'a strigat și apoi a pierit ?

Da ce n'a vrut să mai vorbească cu mine ?

Da ce înjepadsem când am vrut să-l sar în brațele lui
și da ce acum pot merge ?

Toata acestea întrebări mi le puneam, dar nu le găseam
răspunsul.

Mă uitai în sus, înspre cer.

Lumina unui bec electric mă orbesa.

Mă frecați la ochi. Eram închis! Il deschisai.

Unde eram ?

Și — atata încă plonă...

Dumbrăveni G.
cl. VI B.

Convorbire cu moș Mihailache Șerban din Gârbova,

în vârstă de 70 ani, neștiutor de carte,

asupra bolerilor din vechime.

Mai de mult, trăc și aici un singur boler: Meaulache
Albu, care ave o moșă. mai glor di Cheatra, moșăla Cirlat,
șă moșăla Gârbova, care să lăudă până spreapți di Dubal-
nița. Conacul boleresc era în locu casei brigadirului șă atunci
vleșta era tot gré, ba încă mai gré ca acum.

Oamenii aveau pământ, da luau șă cumpărătura di la boler.
Oamenii să îndatorau mult la boler, pentru că dădeu giții la
suhai. Pentru un cap di giță dădeu cinei lei di argint. Tâti da-
torii era jânții di vatai.

Pi moșăla bolerescă erau fideiți boleresci, care luau suma
di lucru.

Boeriu are și crâșnă în sut. Să crâșmaria dăde cu așa băntura oamenilor, da îl trecē la catastră și la scoțială, îl lua zăcl franci în loc de caș. Baot n'avea di unde să dal, oamenii și atunci trebuē să lucrezē pe moșia boerului și ufelodată nu îl mai vidal scapat di datori.

Az îl greu di trăit că plătim șapți lei și găumai pe chifa di lăină și n'o gășșil. În timpul războaiului am plătit și cloșșu lei. Creș il di trăit azi, da mai greu era di trăit atunci.

Mihailescu Neculai
al VIII N.

Tablou nocturn...

Prin beza nopții se se'ntinde
Spre depășiri în negre văluri,
S'aude cântec de cuprindere
Un strigăt jalea peste dealuri.

Se'ndoaie cîngile ascute
pe fața vîntului ce plînge
Vijeliilor o neașteptate
Ce știe-a cere-aiata sînge.

Și morți negri fug în goană,
Iar irgul se abate-ajula...
Cuvintele de norocuri în peșoană
Iși spume neuitata jale.

Tablou unul în prag de iană
Schizal de-o cruntă barbarie,
Leșii-a lășiți ca s'aștearnă
Covar hain de prihegie.

Prin beza nopții se lăse
Arhanghelului și lui cu chip de pînă:
Nădejdea care acrotește
A rătăcirii pînă la via.

C. Anghel

CRONICI ȘI ÎNSEMNĂRI

C ă r ți.

Artă și valoare.

de Lucian Blaga

După cum arată de la început și după cum se vede din citirea primelor rânduri ale volumului, se vede că fiecare frază conchide 'n ea o idee, care trebuie completată alternativ cu alte idei. O filosofie pură străbate și forma și fondul studiului. Spun studiu, întrucât însuși autorul face deosebire între un studiu și un tratat. Studiul e mai mult decât un tratat și în cazul nostru arată problemele esențiale ale esteticii în perspectiva ontologică a unei vizionări metafizice, încât se integrează ca o arhă într-o vastă construcție arhitectonică. Tratatul, în schimb, pe lângă că se prezintă de obicei științific și privește obiectul într-o manieră multiplică și schimbătoare față de lumea de lângă. Și acum, să integrăm arta și valorile estetice, într-o concepție metafizică și să străbatem puțin taina filosofică a conștiinței umane. Conștiința umană, pe lângă alte multe posibilități, o are pe aceea de a se autocontempla și de a spune despre sine: *ego sum cogitans*. Și să-l dăm acestui *ego* un izvoles complex, al unui mister, în orizontul specific al existenței umane. Misterul este orizontul mai prezent și permanent al modului specific al omului. Și omul, într-un cât e și animal și om, să căutăm să descifrăm cele două orizonturi, care se separă printr-o prăpastie ce nu poate fi umplută fără

puteri, iar cel care se încercă desigur să va cădea în vid. Aceste două orizonturi alcătuiesc locușul amfiblismului conștiinței umane. Conștiința umană nu posedă numai un slogan implicit fundamental, cum se crede de la Descartes încolo, ci de fapt două. Conștiința umană există în două orizonturi, deci, dintre care unul este animalic și antropoidul, iar al doilea, cel al misterului, este specific uman. Orizontul lemiți data, adică orizontul conștiinței animalic paradisiace se declară în ori ce un ce mai mult sau mai puțin determinat de orizontul misterului. Conștiința umană există cu alte cuvinte amfiblic în două orizonturi cu care care alternează de accent. Cât timp însă conștiința umană își păstrează calitatea umană, trebuie să se calculeze neapărat cu orizontul misterului. Orizontul misterului deci ține de definiția conștiinței umane. Volumul acesta se dedică mai mult problemelor estetice. Și această textă despre amfiblismul conștiinței ajută mult tuturor, pentru orientarea fiecărui în străbateră acestui deal. Analiza structurilor și valorilor estetice a ignorat până acum tocmai ce era mai important: dualismul ontologic și dualismul de orizonturi. În fiecare însă din orizonturile amfiblice până acum, se încheie valori estetice, fie pozitive sau negative.

Acestea sunt noțiunile preliminare, pentru înțelegerea acestui studiu filosofic al lui Lucian Blaga, în care autorul caută să examineze structurile estetice ale artelor, precum și valorile care intervin direct sau indirect în crearea și degustarea operei de artă. La fel va arăta mai departe autonomia radicală a esteticului artistic, față de esteticul natural și lămuririle precise punctuale de vedere spre a nu se mai confunda de altădată. În concluzie, îl mărește deplină capitolele ce urmează, ca: estetice și ale trăirii: Valori plane sau de stăruie latitudinară, valori variate; categoriile abisale ca factori canalizatori; valori terțiale și accesorii, etc. și încheie cu metafizica valorilor.

N. Volmer
cl. VOIN.

Limba Română de Sexii Pașcaru, vol. I Buc. 1940. Într-un volum de 457 pagini, ser-vantul filolog român de repute europeană ne înalță oarecum organizația limbii, rostirea, cogitarea ilogică precum și legătura dintre limbă și viața poporului român, ducând axiomatic la concluzia vechimii și continuității noastre pe pământul vechii Dacii.

Istoria literaturii române vechi de N. Carotjan, vol. I Buc. 1940. Cuprinde epoca dela origini și până la Marelui Basarab și Vasile Lupu. Într-o formă cu totul nouă ca tehnică și ilustrație, Istoria literaturii aduce prezidențialele, completări și o metodă de cercetare în acest domeniu, cu aceeași conștiință valorică științifică și neîngăduță competență a d-ului profesor Carotjan.

Din trecutul Cetății Neamțului de I. Măneș, N. Grigorescu și Ing. Gh. Cojoc, Iași, 1940. Pe baza considerațiilor istorice și a surselor făcute, autorii conchid că cetatea a fost zidită de primul domn al Moldovei.

Toance de Șt. Verșescu-Sandoniț, Ed. Universul, 1940, cuprinde „două episoade dramatice din viața de chin și miserie a pluteșilor moldoveni”. Mai mult narativ decât liric, stilul autorului anșoșă pe nuanțatul de neîngăduță valorică epice, fiind stăpân cu deosebire pe dialog.

Din structura prematură a unui suflet, se desprinde și izul proaspăt și tineresc al frazelor, iar cititorul este purtat estetic cu violență — prea grăbit uneori — peste plajele de munte și prin colțurile de apă. Unele nume toponimice numai, nu trebuie să înțeleagă decât sub alt nume ca: Borcea pentru Borca, Bărnov pentru Barnov, Sabana pentru Săbana ș. a. și altele schimbate ca: Dorna-Voltea pentru Vatra-Dorolii, din moment ce altele sunt păstrare geografică; deși Blatruș, în chip fardat, dă toată culoarea și retrăirea autentică.

Pe făgașul vieții, roman, de Constanța Niculiță, Ed. Sococ, 1940. Cuprinde copilăria și adolescența Statetei Delle, desprinsă din viața familiei, bogată în odore dar săracă în mijloace materiale, a unui profesor leșean. Nu lipsește nici pe lângă nemișan.

S'a sfârșit primăvara de Victor Popescu, Cartea Românească, 1940. Un ciclu de șapte povestiri care ar vrea să ilustreze

destinările și nefericirile vieții pierdute în anonimat sau alărate în morți premature și bizare.

Legiunea de onoare de Sana de Telesajen, roman, Ed. „Căgetarea”, 1940. Autorul ne este prea cunoscut. Romanul cuprinde un epland din marea e-popea națională, de un erud realism și de o paletică îngrijorare, care a dus oștirea noastră fără număr pe drumul jert-felor și al morții, pentru o altă victorie ce o așteaptă eroii. E-roul principal; locotenentul Ni-tu; eroia: Cornelia Stăncă.

Manual de boli infecțioase alcătuit de Institutul Cantaco-zino, Buc. 1940. Este un mino-nat manual portativ, folositor pentru cunoașterea, prevenirea și tratamentul biologic al boa-lelor infecțioase, prin cele mai noi mijloace științifice.

Balcic de Ion Piliat, cu de-vene de Maria Piliat - Brateș, Scrierul Românesc, 1940. Cu-prinde un mănunchiu de alese și glagioase poezii în care se oglin-desc priveliștii marine și lăsa-rite, dar și coloritul cafelei și totuși pitoresc al locului:

Când soarele strugește cu jenu-i
alb Balcic-
Și marea argintie și coasta de argint,
Măgdali dăru pe dexteri și pe
năsip calcul
Și sculptura adormă cetatea
ce-o alint.
(Balcic de seară)

Scrieri către V. Alecsandri de I. Ghica, ediție nouă și bo-gat ilustrată, datorită d-ilor C. I. Bondescu și D. Mărculeanu. Dintre valoroasele scrieri lite-terare, reamintim aceea intitulată Oprea, care zugrăvește cu date statistice o erudă realitate din viața socială românească și universală.

Reviste

Natura, An. XXX, 7-9, 1940, are următorul cuprins: Știința română în Basarabia de Prof. I. Simionescu, Izviri naturale de prof. I. Atanasiu, Litoralul de prof. Kaul Călinescu. Bac-teriofagul sau Principiul Lile de dr. Ion Costoba, Icoana lamel de prof. G. Atanasiu, Putăciul pe Măștița de prof. Victor Ță-racu, Sunt morți cel atlat de ca-entul electric? de prof. Pe-tru I. Cherebăța, Petrolul romă-nesc de M. Vizanty, ș. a.

Arhiva Românească, Tom. IV., Buc. 1940, cu un bogat ma-terial de actiune istorice din epoca revoluționară, începând dela 1821; paleografie și studii bibliografice. Reținem articolul d-lui M. Costăchescu: Docu-mente moldovenești în județul Neamț, cu privire la satul Băr-joveni.

Insemări ieșene, An. V., Nr. 9, 1940. Numărul este închinat Basarabiei și Bucovinei, cu pre-țioase articole documentare și cu bogate cronici științifice, li-terare, politice etc. În spiritul nou al vremii, revista ieșeană va oglindi — sperăm — în pa-ginile ei, supremul ideal spre care tinde sufletul de atâtea ori blănit al națiunii românești. O robustă afirmare românească autohtonă trebuie să fie activată fără nimeni din reminiscențele masonice ori bizarele ideolo-giilor „democrate”. O mare re-vistă ieșeană, ieșeană mai ales, trebuie să ne captiveze pe tot, să ne integreze sufletele, să ne grupeze într-o unitate de mă-ștre și de gândire. Noi cunoș-tem pe Domnul Gr. T. Popa,

anulele acestei reviste; cunoaştem posibilităţile d-şale de a „răscoli energiile româneşti până la maximum de manifestare pentru a sporii interesul pentru viaţa românească”. Şi credem că d-şa va putea vorbi răpăcat şi liberat de unii ochi tscoditori, ce s'au acut în jurul d-şale ca să-l înăduşă cu tranşezomanile lor aplicite.

Anul V, Nr. 10. N'a trecut oclă lună, dela data când am făcut câteva însemnări pe marginea însemnării-lor leşene. Greutăţile de tipar din provincie, din această stă de treisă provincie cu p atăt de mică lăţă de Capitala cu toate drepturile ei atăt de mari, cum remarcă notele însemnării-lor în Discriminaţie, aceste mari greutăţi, repetăm, ne fac să întârzilem prea mult cu apărarea revistei noastre. De altfel revista noastră are un r prea mic pentru ca să poată fi zărită într'un colţ de ţară. N'avem nici bani, nici înăduşă şi nici nume „sacre”. Avem o credinţă neadronclinală însă în viitorul mare al neamului nostru.

Pentru însemnări leşene păstrăm aceeaşi atitudine, căclăscă este d-l Gr. T. Popa, şa cum am arătat în recenzia pentru numărul trecut. Mai repece decât aşteptăm şi fără să ne cunoaşcă tocmol părerile şi spreclerile noastre, care n'au apucat să fi uclă publicate dealtfel, d. Gr. T. Popa se confirmă aşteptările prin articolul d-şale, Spectatorii istoriei. Suntem de aceeaşi credinţă: „să fim naţionalişti, însă trebuie să vrem reintregirea patriei şi asigurarea neamului”; „ne trebuie o amuşie de pălăni şi un consens pe tema naţională”. Noi credem chiar mai mult:

credem că patinile au şi amărit din lipsă de material uman pentru manevre politice. Partidele vechi au început să moară de înăduşă. Fara a intrat în ordinea ei înăduşă; almanul nu ne împiedică să turnăm pasul ei aspru şi demă. Sperăm că d-l Popa nu se gândeste nici să compătinescă lotul primă al celor vinevaşi de marea noastră neclăroclă, acela care au început de a mai avea vreo legătură cu nevalle şi cu aştrăţile Ţării. O răspodere a faptelor şi o depăşitare a vieţii noastre politice sunt cerute de vclăta naţională. Şi ceea ce se face cu atăta eura) şi demolate sau, în chip lo-gic se va întâmpla şi joci; ba chiar şi la redacţia sau grupările revistelor mari şi mici, unde mai figurează poate vreo franc-mason, ori se strecoară cu abilitate un aplicit cu polipi care „trege sfoc”, pentru a-şi manevra răscolirea cu psana altă, neavând nimic comun cu aştraturarul de rasă decât doar o-monialul.

Articolul de fond: Nemura, Harrison şi eu mine, al d-lui Paul Gore, ne face să înăduşăm o realitate europeană şi românească prin deştrăgerea cunoaşterii de mine a omului. Articole serioase şi de actualitate semnază d-şii: Emil Diaconescu (*Timpu stăpînirii ungureşti în Transilvania*); Dimitrie Gheraşin (*Familia Hurmuzachi şi Bucovina*; V. Bujoreanu; (1916-1940), ea şi valoroasele neclezări ale d-lui I. Minea; *Sărşitul lui Bogdan II Vodă*. Revista cuprinde şi o bogăţie de note, date şi recenzii. Se aştrcoară în scrierul unor colaboratori ai revistei leşene însă şi sacofocul ori evitate plovite, de pildă;

și nu toți oamenii de știință au datul expresiei care a asigurată așa popularitate lui Pierre Fermier.— sau: ce valoare afectivă mai pot avea termenii odioșoare folosiți cu așa succes de Octavian Goga.

Orientări An. VII, 4-9, 1940. Revista de studii, critică și literatură reapare la Motnești-Bacău, sub aceeași direcție a d. C. R. Crișan. Interrupția de „Marea Prigoană”, revista renște cu mai multă măndrie, având un bogat articol de fond: *Legătura educatoare de C. R. Crișan*, precum și un omănunchiu de poezii în spiritul legionar.

Revista Fundațiilor Regale An. VII, Nr. 10, 1940. Cu numărul din Octombrie a. c., revista aduce mai multă viață și vigoare românească. În *suferința creațoare*, d-l N. I. Herescu dă unele etica marilor suferințe și, cu exemple din capodoperele clasice, găsește sensul divin și biruitor al înfricoșatelor jertfe naționale. D-l D. Caracostea se ocupă de aceeași „*problema de expresivitate românească*” pe care le întâlnim și în „*Gândirea*”. D-l I. Piliat zugrăvește într-un articol de reimprospătare literară figura lui *Vasile Alecsandri*, poetul pământului și sufletului românesc; iar d-l Octav Șuluțu ne arată „*valoarea ideerii în poezia lui Lucian Blaga*”. Sunt deosebit de interesante și alte două comentarii: *Hărțile rusei românești* de N. Roșu și „*Observațiuni cu privire la Aftimologia lui N. Milescu*”. În primul se scoate în relief noua metodă de determinare a raselor, care pentru noi dovedește: stabilitatea, continuitatea și puritatea etnică a-

partentă rasei *dinarice* sau *lyrică*. În al doilea, se scoate tot mai mult în relief figura mareului cărturar român, savantul ce răpânda în Rusia secolului XVII și științele matematice. Versuri și proză semnează: T. Arghesi, Radu Gyr, Horia Furtonă, Otilia Cazimir, G. Măruș, Șt. Stănescu, Il. Y. Stahl și Victor Stoe. La un ton atât de bogat, am dori să corectăm încă puținașta și ortografia. Se scrie corect: *trebuie*, *boier*, *băieții*; *lun*, *plășă*; fără confuzia la întrebuintărea virgulelor și a pronomelor de reverență ori a conjuncțiilor subordonatoare.

Afirmarea, V, 6-8, 1940 — Săta Mare. Revista dela granița de vest, refugiată și ea astăzi în București. Implică un rol cultural și altuia cele mai curate gânduri românești în partea din nou robită a Transilvaniei. Împartășim durerea și speranțele abucimatal reviste, care știe să înfrățească în paginile ei atâtea suflete românești. „*Rândurile pentru cel ce nesocoteau necesitățile spirituale ale Sătmăruului*” dirvelgau straniu prelatia.

Cuget Moldovenesc, An. LX 6-8, 1940. Revista dela Bălți se mutase normal cu redacția la Iași, odată cu transferarea directorului ei d-l prof. P. Stati. Sufletește se leagă însă de intelectualitatea Moldovei răplite, prin slova plină de căldură și sinceritate a d-lor Toma Vlădescu, P. Stati, A. C. Cuzin, Aurel Știno, D. Florea Kariște ș. a. precum și prin prețioasele studii ale d-lor G. Pasca și M. Costăchescu. Unii din colaboratorii revistei au fost mai mult în legătură cu Moldova răscălită și dela ei se așteaptă deslășirea

suflotului românesc ilustrat în pagini mai vii, dar de dorit mai epurate de nuli farisei care-și experimentează indigestele analize literare pe paginile ce cuprind minunate realizări poetice. Numărul dublu al revistei s încheiat d-lui George Căza, autorul Sonete-lor.

Chemarea vremii. An XIV, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 1940.

Gazeta săptămânală sub conducerea d-lui Prof. Ion Sân Giorgiu depășește valoarea altor publicații similare, prin sinceritatea scrierilor, prin puterea de convingere și valoare documentară a faptelor, care au precedat și prezidează azi nouă structură politică a statului român. O Românie nouă pe hata naționalismului integral și a etice nepătate nu se putea înfăptui decât cu jertfa celor mai buni. Nicol creștinismul nu era posibil fără suflul calvarului și răstignirea celui mai bun fiu al lumii. Azi martirii crucii stau în rând cu martirii noștri naționali, iar asasinii creștinilor pe aceeași treaptă cu asasinii fililor acestui neam. Nu ne mai revoltă urgia. Crutămii noștri doști cu galoasa și eșerie stau azi în rând. Priviți-l în *Cuvântul*, în *Chemarea Vremii*, Priviți-l în *Buna Vestire*, în *Porunca Vremii* etc. unde-a purt la stâlpul infamiei veșnice. Priviți-l toți, priviți-l toți, priviți-l și aceia care l-ați slăvit. Priviți-vă în față, caștii apocaliptice, aveți tot timpul. Pe voi nu vă ucide nimeni, șiți siguri. N-are nimeni intenția să facă din voi eroi. Priviți-vă până ce veți începeți de groază și vă veți otrăvi în propriul vostru sânge.

Buletin German, Art. II. Ber-

lin W. 56 — Post-Box 22. Nrul 53 cuprinde: Un an de război, Arbitrajul dela Viena, Atitudinea St. Dalte, Dădeseptările sistemului „Navicart”, Escadra de vânătoare Rlothofea, Secretul care se desvăluie, Noua cartelă pentru îmbrăcăminte în Germania, Comerțul european, Un an cu „cartela”.

Nr. 55. Tineretul german cu calitate ales este promovată: Războiul: Măre Anglia vrea gană? Industria aeronautică engleză. Anglia și America. Politica perildă a Angliei în Egipt. Londra cu flota militară. Sfârșitul „Ajutoarelor Engleze” pentru Sud-estul Europei.

Nr. 56. Și totuși Codreana a invlas. Măreșul Reichweit, Herman Goering, deasupra Londrei. Aviatorul Herman Goering. Bombe engleze asupra bisericilor germane și obiectivelor bisericilor. Aviația Italiană. Poziția strategică a Egiptului. Semne de criză în Australia și Africa de Sud. Barometrul Americii. Prizonierii francezi. Economia Protecționatului în Reich. Cum trăiesc sutile soldaților concentrați în Germania.

Nr. 57. Mișcarea Legionară și presa germană. Pactul celor patru puteri. A treia coloană de susflorere. De ce va invlaga Germania. Finlanda în reconstrucție. America Iberică vrea să fie independentă. Antarehia catolică în America. U.S.A. blochează depozitele de bani englezi. Căi de comunicație noui contribuie la viitorul Europei. Prilegia Jdanului răzător.

Încunări sociologice, An IV, nr. 2, 1940, Revista de subdirecția Domaniului Profesor Tra-

Ion Brătianu, înfruntând sepi-
mormantul celor mai haotice por-
niri și ideologii sociale, își con-
tinuează de patru ani drumul in-
candescent pentru mari și mici căr-
torari, care se interesează în
mod serios de problematica vre-
murilor noastre. În numărul din
15 Septembrie c.: *Halucinații de
George Macrin*; *Despre bună-
tate de Ernest Ferenc*; *Proble-
ma manșonării române de tog.*
L. Follade; *Tinerete fără odihnă
de T. B.*; *Imbușare și sărăcie
de V. Runcu* și articolul de fond
al Domnului Brătianu: *Singur-
rățenia geniului*, în care se ar-
gumentează primatul comunității
față de individ și unitatea de-
săvârșită a comunității naționale
realizată de omul ideal și su-
prem al personalității umane libere
și autonome. Pentru România
actuală, acest reformator genial
este Corneliu Zelea Codreanu.

Poporul Românesc An. IX,
10-12, 1940. Revistă pentru fo-
losul muncitorilor de la sate
și orașe, cuprinde în acest nu-
măr, pe lângă alte prețioase ar-
ticole, și o interesantă prezen-
tare a cărturarilor români pe
care i-am dat vecilor noștri.
Între aceștia citim pe Costin
Stoica din Piatra-Neamț, ajuns
câștigător înclășșării capului la
Neapole.

În numărul 13 al revistei:
d. I. Cr. Oprîșca vorbește des-
pre organizarea sufletului pen-
tru a putea valorifica și mîncea
națională. O dărușă de la
Băsarabia, din colecția C. De-
metrescu-Orbelu, ne stăpîne în-
ima de durere.

În nr. 14-15, Letița Catrină,
sufletul acestei reviste, își spo-
vedește toamnei durerea amară
pentru înstrăinarea hotarelor
străbune. V. T.

E R R A T A

La pagina 8 jos, după ultimul rând, se adaugă: (vezi și „Biblio-
teca Agricolă” a ziarului „Universul” nr.-le 29, 41, 78 și 94-100) și apoi:

D-l Dr. I. Grintescu, profesor universitar, are lucrări în dome-
niul Științelor Naturale (vezi și „Biblioteca Agricolă” a ziarului „Univer-
sal” nr.-le 45 și 96).

La pagina 10, rândul 6, de sus în jos, se va citi: „Trădare”, în
loc de „Anihil” (Teodorovici).

La pagina 26, rândul 17, de sus în jos, se va citi: Vasile Pârvan:
„Memoriile”, pag. 164, în loc de „Memorial”, după care se va adăuga: Sau:

„Ce-ți alina, plini de jale, ochii umzi pe ruine.

Neam al nostru, ca să judeci drumul schimbătorii sorți?

Sorțele din nopțile noastre din mormânt puterea vine.

Nașterea cea viitoare ne e'n lumina celor morți”.

(Ziarul unui plerid vară, „Fragment epic” pag. 13, de Gh. Coșbuc).

vataru M., Cojocaru Gh., Bulhac A., Buzilă A., Bordeianu Ch., Bouceanu V., Beja A., Belozorov V., Bighiu A., Balan V., Azoiței C., Apostol E., Vizitiu T., Zavitzchi C., Vasilache V., Tanase I., Pruncu E., Pristavu Gh., Platon Gh., Neculcea I., Mihalache V., Matasă Gh., Marin Gh., Iordache I., Iordache S., Iftimie Gh., Gavrilescu I., Florescu V., Firea V., Duval V., Dudă I., Diaconu Gh., Dascalu I., Cotfas Gh., Bondarencu C., Boncev L., Beraru V., Alexandrescu Gh., Acasandrei P., Vasilache S., Turcu D., Taban T., Strugaru Al., Stamate N., Romanescu L., Popescu I., Perșin N., Patrolea V., Munteanu I., Moise D., Marian C., Manolescu L., Maftel C., Lupu V., Lupașcu V., Ioniță M., Iacob P., Hîhior V., Heisu V., Harapu L., Grosu Gh., Grecea St., Gălnă Gh., Gavrilu E., Filimon L., Dănăilă N., Cucu M., Cornilă P., Chioarlu D., Capșa O., Carp V., Balbașa I., Butnariu Gh., Bădros C., Balan V., Arsinte M., Antip C., Andronic C., Alexandrescu E., Alincăi M., Vranău C., Tîfrea I., Tănase V., Scrieru V., Scripcaru Ch., Savin V., Roșescu I., Popovici St., Niță A., Monoranu C., Micu I., Ioachim E., Iacoboaia D., Hreamătă V., Hantăr V., Ghiurea I., Gheorghiu V., Ghelase I., Filimon V., Danbrăveanu C., Cristea A., Criste C., Corfu C., Ciocărlan V., Blaga V., Vadana M., Ungureanu Gr., Tapalagă V., Tudose D., Secură C., Seciera P., Topșa M., Saon Gh., Ravaru G., Piuaru I., Popescu R., Popovici N., Petrea V., Petrescu M., Munteanu A., Mazăre Al., Mustea M., Micu V., Marian M., Mateescu M., Iordache Gh., Iliescu C., Iacob I., Hanganu M., Dinulescu Gh., Crudu V., Cercel P., Bostan C., Beraru Ion, Bana I., Apopel C., Airinei Gh., Adamescu V., Milea F., Floroiu V., Zaharescu D., Trofin R., Perju E., Nițu S., Huștiu Gh., Dorobonceanu Gh., Boca V., Boca P., Azoiței A., Anariței C., Alexandrescu M., Sărbu I., Săndulea I., Sferdinschi C., Pleșca Gh., Parciulea P., Iacoboaia G., toți elev. dela școala normală de învățători, din Piatra-Neamț.

(Va urma).

Abonamentele se încasează numai pentru anul cuprins al revistei. D-nii abonați în restanță sînt rugați să se pună la curent cu plata abonamentului. Casierul revistei este D-l Institutator Gr. Vlad, Piatra Neamț. Numele abonaților care și-au achitat în întregime abonamentul pe 1939 s'au publicat în numerele 1-9 ale revistei și aceasta constituie completa verificare.
